

Spiegel historiael (voortzetting vierde partie)

Lodewijk van Velthem

diverse edities

bron

Lodewijk van Velthem, *Spiegel historiael*, voortzetting vierde partie (fragmenten uit diverse edities).
In: Instituut voor Nederlandse Lexicologie (samenstelling en redactie), *Cd-rom Middelnederlands*.
Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij, Den Haag/Antwerpen 1998.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/velt003spie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

[Fragment 1]

+Van den paus Innocent,
 .xij. abden van ordine gereet,
 Die men cesteaus nu heet,
 Mit enen legate van Rome;
 5 Ende elc predicte ende gome
 Van Albigensen in dat lant
 Ende bringhen ter kerstine hant,
 Dat si daden so datter bisscoppe mede
 Ende pape ende clerke ter stede
 10 Worden gheset ende daer ontfaen.
 Sinte Dominicus, sonder waen,
 Was in dat lant oec bekent
 Ende van daer an prediken sent,
 Als ghi hier na wel sult verstaen,
 15 Hoe hi began die doghet saen.

†|ra|

Van Sinte Dominicus .lxv.

Sinte Dominicus, als wijt horen,
 Was wt Hyspanien geboren,
 Ute enen dorpe heet Calaroga.

- Een sijn petrijn oec daerna,
5 Diene hief uter vonten daer,
Doe hi ionc was, droemde haer
Dat hi een sterre hadde vor thoof
Die clærre sceen, des geloof,
So dat haer dochte dat al tlant
10 Daer of verlichte alte hant
Doe hi was een luttel out,
Ter scholen setti sijn gewout
Ende leerde so wel ende neernstelijke,
Dat hi wort van sinne so rike,
15 Van alre sciensien, van alre aert,
Ende van doechden so vermaert,
Dat sijns ghelijc niene was.
Dese mare liep doe na das
In Hyspanien harde groot
20 Van sire doghet die hi doet;
Want sine boeke vercochti mede
Ende gafse te menigher stede.
Menighen groten riken man
Bekeerdi namaels, ende wort dan
25 Sijn geselle in armoeden groot.
In vasten, in beden, in odmoet,
Was hi altoos, nacht ende dach.
Doe van Oxomensen (sic) sach
Sijn goede leven, vercoos hine daer

- 30 Ende maecten canonic regulaer,
 Daer hi onder die canoniken saen
 Groten name heeft ontfaen.
 Een boec haddi, daer hi in las
 Wat der herten zuverheit was
- 35 Ende van godliken leven mede;
 Ende als hi dan begonste gereede
 Te pensen om al dese saken
 Ende sijn herte niet conde volmaken
 Al sijn ghepens in godlicheden,
- 40 Hier om heefti dickent leden
 Grote pine, want hijt al
 Wilde begripen, groot ende smal,
 In sijn herte die gracie Ons Heren;
 Ende dat hem dies yet soude ontkeren,
- 45 Was sere ieghen sinen wille.
 Selden lach hi erghent stille,
 Hine bede altoos mitten monde;
 Ende als hi was teniger stonde,
 Daert hem yet wort benomen,
- 50 So wildijt mitter herten volcomen.

Van sinen goeden leven .lxvi.

Van Castele coninc Adelfonsus
 Bat Dicutuse, den biscop, aldus
 Dat hi voer tot Marchyas
 Mit sinen zone ende provede das

- 5 Of hi een huwelijc na tgone
 Tusschen sire dochter ende sinen zone
 Mochte gemaken; ende dit dede
 Die bisscop, ende nam aldaer ter stede
 +Mit hem Dominicus nu saen.
- 10 Ende doe si quamen, sonder waen,
 Tot Tholusen in die stat,
 Daer si snachts lagen na dat.
 Haer wert was een quaet man,
 Een ketter, een ongelovich tyran,
- 15 Ende Sinte Dominicus ghinc hem ane
 Ende dedem van den gelove te verstane
 Ende predicten ende seide menich wort,
 Dat die ghene wort becort
 Van sire quaetheit ende quamer af
- 20 Ende Gode ene goede ziele gaf.
 Oec, doe hi in Abuensen ghinc,
 Ende predicte, gesciede dese dinc,
 Daer hi om tghelove dicke aldaer
 Moeste disputieren vorwaer
- 25 Jegen kettters, iegen buggerien,
 Jegen baeliuwe, onreyne quadien,
 Ende ieghen meesters en de iegen joden,
 Ende ieghen alle onreyne roden
 Die iegen Gods gebode daden;

+|rb|

- 30 Daer ieghen was hi vroe ende spade
 So dat si daer na worden te rade,
 Dese onwettich entie quade,
 Ende visierden dat si vorwaer
 Hare wet wilden bringen aldaer
- 35 In een boec al bescreven,
 Ende hi soude bringhen daer neven
 Sijn boec, dat hi selve screef,
 Ende daer hi grote bliscap in dreef,
 Ende men soude maken .j. vier
- 40 Entie boeken leggen hier
 Int vier, ende dan dat daer verbrant
 Sine wet wert of gescant.
 Dit wert gedaen na dese tale,
 Ende haer boec verbrande altemale,
- 45 Ende Dominicus bleef ongescent.
 Noch wert dit gedaen sent
 Ende tboec spranc daer uten viere
 Ende ... daer na sciene
 So quam dat boec ongescant
- 50 Uten viere onverbrant.
 Om dit ende om ander dingen,
 Die hem gescieden sonderlingen.
 So bekeerdi vele liede,
 Die quamen te Gods meysniede.

Van Sinte Fransiscus. lxxvij.

In desen tiden was Sinte Fransiscus,

- Daer wi oec of lesen dus,
Dat hi eerst werf fondeerde gereet
Der minder broeder, God weet.
- 5 In sijnre ioncheit was hi goet
Ende in sine oude wies hem die moet
So sere in dogeden, dat hem die man
Niet te sere geprisen en can.
Sijn vader was rike sere van goede,
- 10 Ende was hem sere iegen den moede,
Dat hem die zone dus bekeerde
Gode te dienen; ende dat hi leerde,
Dat was den vader oec verholen;
Ende dat hi ghinc ter scolen
- 15 En wist die vader niet en (sic) twint.
Namaels so gesciede oec sint
Datten die vader vinc daer naer
Om tleven dat hi lede daer
Ende sloten in een kerker saen,
- 20 Daer en die moeder wt heeft gedaen,
Dies die vader erre was,
Ende versprac die moeder om das
Al dat hi genemen conde
Gaf hi doer Gode op die stonde.
- 25 Sijns selfs cleder gaf hi mede
Den lieden te decken hare lede;
In alle manieren waer hi can
Stont hi den armen bi vort an.

- [†]Mit enen roc ende bervoet mede,
 30 Ghinc hi van stede te stede.
 Ter lasarien is hi oec gegaen
 Ende daer hare voete dwaen
 Ende diende hem odmoedelike;
 Daer na hordi als dier gelike
 35 Die misse singhen tere stont
 Daer hem die ewangelie wert cont
 Dat ons heren iongeren ghingen
 Ende niet mede en souden bringen
 Daer hise prediken sende ter stat,
 40 Gout no silver gaf na dat,
 No sac no roede, no oec broot
 Souden si draghen te gere noot;
 No oec twe rocke, no oec scoen
 Souden si oec an doen.
 45 Dus nam hi an enen roc
 Ende warp wech roede ende stoc;
 Ende doe hi dus dit al verstoet
 Was hi blide in sinen moet
 Ende seide: dit beghere ic allene.
 50 Mit al sire herten ende na tghene
 Dedi van hem roc ende scoen,
 Ende wilde oec also doen,
 Ende gorde hem mit enen zele boven.
 Ende om dat hi hoorde Onsen Here loven

[†]|rc|

- 55 Sinen iongers ende seggen mede:
 ‘God gheve u sinen vrede,’
 So plach hijt selve altoos vort an.
 Daer hi predicte sprac hi dan,
 Int eerste: ‘vrede si onder u; gehort!’
 60 Ende dan sprac hi sijn sermoen vort.

Hoe Sinte Fransiscus sijn orde eerst maecte. lxxvij.

- Om sine goede exempelen saen,
 Dier hi vele nu heeft gedaen,
 So volchden hem vele liede,
 Ende som lieden si alle miede.
 5 Ende hebben sijn abijt ontfaen
 Ende volchden hem na sonder waen
 So ... hi doe ge...
 Die sine voetstappen volgeden na.
 Op enen dach sat hi onder hen,
 10 Ende hem quam daer in sinen sen
 Dat hi Gode dancte das
 Van al dat hem gegeven was;
 Daer na pensedi weder saen
 Dat hi luttel hadde gedaen
 15 Voer Gode, ende sinen tijt oec mede
 Niet wel en heeft besteet gereede;
 Ende hier om wort hi bevende daer;
 Ende hier om, op die ure daer naer,

- Wort hi op gevort ter tide
 20 Daer hi in wort so sere blide,
 Dat hi in hem selven gebrac.
 Hier na hi tsinen gesellen sprac
 ‘Wi moeten ons sceiden hier nu
 ‘Ende in andren lande, segic u,
 25 ‘Prediken elc sonderlinghe.’
 Ende aldus scieden die dinghe.
 Ende doe si daer hadden gewesen
 Een stic van henen, doe bat na desen
 Fransiscus Onsen Here saen;
 30 Want hem langde sonder waen
 Na sinen gesellen, dat segic u,
 Dat hise mochte vergadren nu.
 Ende Onse Here dede na dat,
 Dat si vergaderden op een stat
 35 Daer elc andren vertelde saen
 Wat God doer hem heeft gedaen.
 Daer na schreef hi enen boec,
 Daer hi om dede ondersoec
 Dat hi ene ordine soude maken
 40 Na sijn leven, na sine saken,
 Ende doe haddi .xi. gesellen.
 †Ende dit woudi den paeus gaen tellen.
 Met .ij. gesellen is hi comen
 Totten paeus der stat van Romen
 45 Om hare regele te doene confirmeren.
 Innocencius ontfincken mit eren,

†|rd|

- Die doe paus was, God weet,
 Ende confermeerde sijn regele ghereet
 Ende orlofde hem daer na zaen
 50 Dat si prediken soudē gaen.
 Met bliscapene is hi danen gekeert
 Ende hevet tfolc onder wegen geleert.
 Ende dit hadde grote wonderlichede,
 In steden ende in dorpen mede,
 55 Gheleerden lieden, want si niet
 En wisten dat hi ter scholen ghinc yet.
 Daer om wonders hem ter mere,
 Dat hi van Gode sprac diepe sere.
 .iij. ordine maecti, segic u.
 60 In dene bleef hi selve nu;
 Dander was van goeden vrouwen,
 Die sine ordine oec ane scouwen;
 Terde was van diere manieren,
 Dat die ander ordine hantieren.

Van dinghen die gheschieden. lxi.

- Doe men screef m. cc. mede
 Ende .vij., wel gherede,
 Doe voer Philips van Vrancrike
 In Aquitaengen des gelike
 5 Ende struwerde die lande daer,
 Ende nam op oec daer naer

- Dorpe, castele ende porten mede.
Oec wert gesent van Rome der stede
Een legaet, die den coninc
- 10 Dat hi verstorde weder die dinc,
Die hi daer voren hadde gedaen
An papen, an bisscopen sonder waen,
Ende hise weder ontfinge daer ...
Die bi hem verdreven waren.
- 15 Ende zwaerlike sijn doe comen
Ende hise weder heeft genomen
In sinte Nyclaeus ...
So waren grote ...
Ende daer na viel een reghen groot,
- 20 Die scade dede sonder genoot,
Ende blixme wort daer mede gesien,
Die menigen vervaerde van dien.
So worden huse verbrant vele
Ende grote gestichte ende castele.
- 25 Int selve iaer Satellia die stede
Wort verwonnen nu gereede
Van den heydene mit pinen groot,
Daer der onser vele bleef doot.
Int ander iaer een pales grave,
- 30 Daer men aldus scrivet ave,
Dat hare sprake hiet Landegrana,
Philippe die keyser dode hier na,

- Wies wijfs dochter was
 Des keyzers van Grieken, die na das
 35 Van rouwen starf, doe sijt wiste.
 Doe quam Otte daer na mit liste
 Des hertogen zone van Sassen
 Ende wilde hem te keyser passen.
 Over mits Innocente gereet
 40 Die paus, die hem te helpere steet,
 Peter van den nieuwen castele,
 Monic ende legaet in enen dele,
 Wort van den paus gesent saen
 Tot den grave van Tholusaen,
 45 Dat hine verbanne; mar (sic) di grave
 Gheboot genoech te doene daer ave.
 Nochtan en haddijs ghenen wille,
 Maer wilden doen doden al stille.
 Ende doe die legaet sciet van daer,
 50 Twe sgraven knapen volgeden naer
 Ende laghen snachts daer hi lach;
 +Ende smorghens alst was dach,
 Voer Peter wech, die knapen mede,
 Ende daer hi scepen soude gereede,
 55 Stacken deen mit enen spere
 In sijn side mit groten ghere,
 So dat hi daer of bleef doot saen.
 Doe dedi dit woort verstaen
 Eer hi starf: 'die di gesent
 60 Hier hevet ende mi gescent,

+|va|

Hi hevet di vergeven al,
 Ende ic vergheeft groot ende smal.⁷
 Die bisscop va Parijs
 Starf oec in deser wijs,
 65 Ende Peter van Tors, die tresorier,
 Wort nu bisscop gemaect hier.

Van den coninc Philips ende ander dinc. lxx.

Int selve iaer sende Inocencius
 Die paus den legaet Gaulus
 Ende enen cardenael mede,
 Die was van harder groter zede,
 5 Tot Philippe van Vrancrike,
 Ende an alle sine princen gelike,
 Ende onboot hem ende heet met
 Dat si vergaderden al ongelet
 Aldat here dat si mochten
 10 Ende dat tenen hope brochten
 Op Thollusen ende Albugensen mede,
 Ende verbone oec die stede,
 Ende al tlant dat leget daer,
 Struwere ende versla daer naer
 15 Alle die ketters entie ongelove,
 Of sine bekeren int ghelove.
 Ende eist dat yement inden stride
 Of onderlinge bander side
 Van uwen lieden blivet doot
 20 In enighen sticken, in enigen noot,
 Die obsalvieric van allen sonden,

- Ende maken quite also tier stonden,
 Als of hi thant geboren ware,
 Op dat hi sine biechte spreke dare.
- 25 Willam van Ripen, ende oec met
 Die maerscailc, die waren geset
 Te behoeden Pontoyse lant.
 Si hebben nu den coninc gescant (sic)
 .xl. ridders, die si nu saen
- 30 Voer Pontoyse hebben gevaen.
 Int ander iaer Mellua vorwaer,
 Een edel man ende getrouwe openbaer,
 Onboot Philips van Vrancrike,
 Dat waerlijc een casteel rike
- 35 Die Engelsce hadden in hant,
 Dat leghet in Clene Bartaengen lant.
 Philips die coninc die wort erre
 Ende vergaderde volc bi ende verre
 Ende voer daer ut harde saen
- 40 Ende heeft die engelsce al ondaen
 Enten casteel gewonnen weder,
 Ende gaven daer in ghichten zeder
 Willam den ridder, sonder waen,
 Die hem die dingen dede verstaen.
- 45 Doe die coninc soude weder keren
 Quamen iegen hem die heren,
 Bisscoppen, prelaten ende ridders mede,

- Ende baden den coninc op die stede
 Dat hise ontfinge, sine wouden niet,
 50 Nemmermere, doen iegen hem yet;
 Ende al dat si hadden misdaen
 Wilden si nu betren saen.
 Dus scoude die coninc al quite daer
 Ende liet hem thare gebruiken daer naer.
 55 Ende om dit, so senden si also nu
 Totten paus, dat segic u,
 Om tlant entie baroene
 Alle uten banne te doene.
 +Int selve iaer Jan van bleven, (sic)
 60 Die grave, is te coninge verheven
 Te Jherusalem in die stede,
 Ende zijn wijf gravent mede (?).

+|vb|

Hoe onse liede voeren op die Albugensen. lxxi.

- Nu in dit selve iaer
 So cruusten si hem al openbaer
 Die Fransoyse mit groten scaren,
 Ende sijn op die Albugensen gevaren;
 5 Entie grave van Tholouse
 Was haer leder van alre noyse,
 Entie paeus mit enen legate
 Obsalvieretse van allen state.
 Dus voeren si in ghenen lande
 10 Ende wonnen ene stat te hande
 Die Biterren is genant.

- Onder mit zwerden ende verbrant
 Blever doet in die stat
 .xvij.^m, ende na dat
- 15 Beleden si Carthosona.
 Maer Rogier maecte daer na
 Paey's ieghen donse, Godweet,
 Dat si wech ghingen gereet.
 Sonder enighe dinc, die si
- 20 Dragen soudē, ghingen si vri.
 Symon van Montfort mede
 Helt oec getrouwichede
 Ende voldede al sijn belof
 Daer men bezwoer daer of.
- 25 Doe die Abulgensen vernamen
 Dat die Fransoyse in 't lant quamen
 Bespieden si waer si mochten
 Hoe si donse te scanden brochten.
 Enen abt vander ordinen
- 30 Van Cestiaus si sere pinen
 Met sinen moniken, want sise doot
 Daer na sloegen, clene ende groot.
 Een Gheraerd van Pippio
 Ende (sic) gelovede enen pape so
- 35 Met .vi. ridders ende .l. knechte
 Te gheleden wel gerechte
 Totten onsen sonder scade;
 Maer hi pensede anders in sinen rade,

- Ende deetse eten, des ghelooft.
 40 Daer heeft hise alle berooft
 Ende in enen kerker gedaen
 Ende wildse daer doen lochen saen
 Onser vrouwen van hemelrike.
 Men stacker vier onder dies gelike
 45 Ende wilse verbernen altemale.
 iij. daghe stoectmense also wale,
 Nochtan en waren si verbernt niet,
 Pape no knechte, no verdriet
 En hadden si. Doe namen si wt
 50 Twe ridders overluut
 Ende wildense of doen gaen hare wet.
 Doe mense hierin onbesmet
 Vant ende niet en wilden vertien
 Hare wet, om gheen castien,
 55 Doe nam hi sinen dume saen
 Ende stac hem doghen wt, sonder waen,
 Ende sneet hem of beide die oren,
 Ende hoer voerste lippen voren,
 Daer die een staphans of starf.
 60 Die grave van Susensen oec bedarf
 Der onser vele mit sinen zone,
 Want hise vrede sere na tgone.

Van Sinte Dominicus enten keyser Otten. lxxij.

Int selve iaer van Sinte Dominicus

Was wt gesent om prediken dus
 In Hyspanien in vele stede
 Dongelovie (sic) liede senden mede
 5 Kettens ende ander quadien,
 †Die hi gherne soude castien,
 Als hi oec dede in sijnre tijt.
 Menigen zwaren groten strijt
 Haddi mit woorden iegen die quade,
 10 Eer hi se brochte ter Gods genade.
 Si worpen met modder hem na
 Ende spoegen claetsten, als ict versta,
 In sijn aensicht, te meniger ure,
 Ende spraken an mit worden sture;
 15 Maer hier om en liet hijs niet,
 No om pine, no om verdriet,
 Hine predicte Gods wort altenen:
 Men mochten daer of niet verenen
 Dus predicti wel .x. iaer
 20 Ende brochte tlant te punte daer
 Mit vasten, mit bedinge mede,
 Mit sonderlinge leven dat hi dede,
 Ende daer die lieden op sagen sere:
 Hier mede brochtise tonsen Here.
 25 Int selve iaer Innocencius

†|vc|

- Die paus dede comen aldus
 Otten des hertogen zone
 Van Zassen; maer ieghen tgone
 Was die coninc van Vrancrike:
- 30 Die paeus dede doe sekerlike
 Den keyser zweren, dat hi soude
 Sinte Peters patrimonie mit gewoude
 Bescermen, die Vrederic te voren
 Dicke hadde helpen storen.
- 35 Na dit gesproken quam hi nochtan
 Te Rome waert, mit menigen man,
 Om ene scout die van rechte
 Die van Rome hem verplechte.
 Die Duutsce entie Romeyne aldoo
- 40 Worden in twivel om dit also,
 So dat der duutsce bleven vele doot.
 Daer na die keyser den
 Romeynen ontboot
 Dat hi .m. ende .c. papen mede
- 45 Verloos aldaer vor die stede,
 Sonder liede die si verslogen daer.
 Om dit soudi doen daer naer,
 Waer hi mochte, scade groot.
 Mettien voer hi mit sire conroot
- 50 Int lant al omme ende struwerde dat
 Ende rovede dorpe, castele ende stat,
 Ende nam Sinte Peters rente met,
 Die hem int lant was geset.
 Daer na voer hi te Poelgen waert
- 55 Ende struwerde daer ter vaert,

- Ende wan daer op vele castele
 Die Sinte Peter hadde te dele;
 Ende dat men van hem hilt int lant
 Heefti an hem gesaect thant
 60 Doe hi dit dus niet laten woude,
 Doe verbanden also houde
 Die paus; mar dit en diede niet:
 Hi dede der kerken te mere verdriet
 Ende weder stont ende rovede mede
 65 Die pilgrine die te Romen der stede
 Gaen wilden, wast nacht, wast dach.
 Doe die paus dit gesach,
 Verbien die paus al gemene
 Diene keyser hieten na tghene,
 70 Oft mit hem waren nu.
 Om dit gebod, dat segic u,
 So sciet van hem Landogranus
 Van Doringen ende van Magintius
 Die biscop ende van Triere mede,
 75 Oec die bisscop van der stede
 Entie hertoghe van Oostrike,
 Entie coninc van Beem dier gelike,
 Ende vele andre, also wel leke
 Als clercke,
 80 Lieten daer in desen gewerke.

⁺Hoe die bulgerien worden ghestort. lxxij.

⁺|vd|

Doe men screef ons heren iaer
 M.CC.X. vor waer,

- So wonnen onse liede Minebyan,
 Daer in oec menighen man.
- 5 Ende alle die wilden ave staen
 Haers ongelove set men zaen
 Quite ende vri ende ongescent.
 Nochtan vant men daer na sent
 C. ende .lxxx. die hem lieten
- 10 Verbemen eer sijs wilden genieten
 Dat si hare quaetheit of ghingen.
 Doe togen si na desen dingen
 Voer Terewijc enen casteel,
 Daer scoot een starc quareel
- 15 Mit enen armborst so groot,
 Dat was boven maten groot.
 Ende geraecte der onser een
 Op sine borst, dat op enen steen
 Moeste die ghene averecht vallen
- 20 Ende gaf enen val ogesiens hem allen
 So vreselijc ende so groot,
 Dat sere donrede ende verscoot.
 Nochtan die gene op stont
 Ongequetst, onghewont;
- 25 No gat no score en haddi mede
 In sijn cleet te ghere stede.
 Doe sire lange hadden gelegen
 Wort dat casteel op gedreghen
 Ende som vloen si snachts daer wt.
- 30 Maer die eer si voeren overlut
 Sloeghen donse al over doot
 Een Geraerd, een bugger groot.

.iij. papen ende .l. kerstine
 Dedi mit viere grote pine
 35 .iij. daghe dede hise bernen gereet.
 Nochtan daer na, God weet,
 So worden si na die stonden
 Van den viere ongebernt vonden.

Van meester Amelrics heresien. lxxiiij.

In desen tiden was Amelrijc
 Een groot clerc, maer sekerlijc
 Int gelove was hi clene;
 Want hi wil seggen gemene,
 5 Dat elkerlijc soude geloven
 Dat hi Gods let van hier boven
 Selve waer, ende dit oec es
 Een artikele, des sijt gewes,
 Daer die man niene mach sonder
 10 Behouden bliven. Dit groot wonder
 Dedi menighen verstaen.
 Ende hier om so wort hi saen
 Van menighen kersten meester nu
 Wederseit, dat segic u.
 15 Doe hi gevoelde den weder stoet,
 Dat die paus mede geboot
 Hem te proeven of dat hi
 Ant ghelove blive vri,
 So lyedi mitten monde das
 20 Dat tsine al niet en was;
 Maer in therte bleef hi staende.

Van den gelove bleef hi gaende;
Ende om dat hi hier in bleef,
Al heymelike iegen tghelove screef,
25 So seit men dat hi zaen daer naer
Op sijn bedde verbernde vor waer,
Ende also sinen ende dede.
Ende na sine dood sulc oec mede
Hilden hem an sine lere
30 Ende maecten werringe daer na mere;
Want si wilden maken .j. nuwe wet
Ende dander dus hebben verset.
Si seiden dat tsacrament soude
...

[Fragment 2]

⁺[S]o dat si, al waest te spade,
 [T]felt behelden van den stride.
 [Die] grave van vlaendren in desen tide,
 [D]ie men karl hiet bi namen,
 5 [O]m sine gerechtechede tsame
 [We]rd gehaet de goede man.
 [E]nde van sinen prenchen mest nochtan
 ..nde sente donaes, al daer hi lach
 [B]innen brugge, in midden den dach,
 10 [E]nde sine bedinge waende spreken,
 [W]as hi daer doet gesteken.
 ...p die diet daden quamen alle
 [Daer]na in harden suaren mesvalle,
 [W]ant si worden some gevaen
 15 [Dat] si niet mochten ontgaen,
 [S]om gehangen, som geblent,
 [S]om metten suerde gescent,
 [S]om wordensi geleit op rat.
 [E]nde was er een niet tier stat

⁺|1r|

- 20 [D]ar gedaen ward die mort,
[H]ine ebbe quade doede becort.

[W]an onser vrouwen van syssoen ende ander dinc. II.

- [I]nt ander iaer gesciede daer naer
Omtrent soison plage swaer,
[W]ant daer metten helscen viere
25 [D]ie liede worden in meniger manire
[O]ntsteken ende ontfinct mede,
[D]ie men brochte al gereede
[T]er moeder gods sente marien
[T]ote soisoen met groeter partien,
30 [Daer] si lagen nit lange dagen,
[D]at si genasen van derre plagen,
[D]atter binnen XV dagen
[C] ende] drie getelt waren
[D]ie der plagen siin ontfaeren,
35 Ende drie ionwrouen die waren verstorven
[I]n hare lede, ende al verdorven.
[H]uge seget, om dat die liede
[D]ie daer woenden ende die gediede
[B]eide wijf kint ende man
40 Niet en sterken die kerke dan,
No niet en erden onser vrouwen,
[S]o quamen dese plagen in rouwen

- [D]en gene diere woenden int lant.
 Selc die wert daer oec thant
 45 So verbernt, dat lijf met allen
 Tote an die bene moeste wallen,
 Dat si al verwelt sceen
 Ende alsoe dorre alsoe een steen
 Ende som die onsalegen daer af storven
 50 Oec addensi som gerne verworven
 Die doet, adt hem gescien mogen,
 Om de noet die si daer dogen,
 Want dat vier bernde so sere.
 Noch dat oec te wonderne es mere:
 55 Dat vier wart oec van selker manire,
 Dat ic noit en horde van viere.
 Nochtan dat dese verbarn alsoe
 Dat vleesch al tote den bene toe,
 So adden sijt so cout nochtan,
 60 Datse niemen verwarmen en can.
 Gelijc dat te wintre dat yjs
 Coude gevet in alre wijs
 Soe gaf dat vier coude dan.
 Noch so was daer een wonder an:
 65 Alsoe dit coude was vergaen,
 So quam so groet de hitte saen,
 Dat hem dochte sonder merren
 Dat si al gader souden verbernen.
 Ende hier af so wert daer int lant
 70 Dat ongemac dat men canker nant
 Overvloeiende al daer omtrent.
 Daer wart an plagen dat lant gescent.

Hoe onse vrouwen haren pelegrimen in staden staet. III.

- Des .vi. dages van enen maent,
 Na dat men de wareit waent,
 75 So ware so vele liede nu
 Vergadert te gadere, secgic u,
 In onser vrouwen kerke soison.
 Het quam al daer wart gevloen
 Ende geloepen uut andren kerken,
 80 Om datse onse vrouwe soude gesterken.
 Van der mester kerken met hopen,
 Quamense daer wart gelopen,
 Want onse vrouwe was selve dare
 Met ere arde groter scare
 85 Heleger sante ende ingle mede.
 Dar vant si ter selver stede
 Dar si quam met haren gesellen,
 Die quade duvle van der hellen.
 Ende overmids onser vrouwen cominge
 90 So wart ginder so grote bevinge
 Ende anxt, ende clareit so groet,
 Dat daer elkerlijc verscoet,
 Ende die kerke sceen met allen
 Ofsi daer neder soude vallen.
 95 Om dese vrese so vlouen daer
 Alle die sieckeden vor waer.
 Te dienne plagen ende ter stat
 Ginc onse vrouwe na dat
 Alle omme ende gansese die daer lagen
 100 Van allen evelen; van alre plagen
 Worden si daer alle gesont.
 Doen den andren dit wart cont

- Die daer buten geloepen waren,
 Quamen si weder sonder sparen
 105 Ende vonden dander al gesont,
 Die daer vertelden op die stont
 Hoe hem dochte dat suetechede
 Quam so groet met ere clareide
 Dor die venstre van der kerke.
 110 Also een dau ute enen suerke
 Viel dese soetecheit ons an,
 Ende heeft ons allen gesant dan.
 Ja en sach nie man no wijf
 Hoe oversoete dit maecte onse lijf,
 115 Want al de pine te voren
 Adden, ebwi nu verloren.
 Oec so sachmen sonder waen
 Sterren boven der kerken gaen,
 Die so clare scenen dare,
 120 Dat men niene wart geware
 Weder dat nacht was so dach.
 Oec secgic dat men daer sach
 Bescouwen tote hem .C. wale,
 Die daer genasen van alre quale,
 125 Ende oec si drie binnen der nacht
 Worden van den viere gesacht.

Van den selven. IIII.

- Het was een wijf, also wi weten,
 Die gondrade was geheten,
 Ende adde enen man, hiet diderijc.
 130 Over ene riviere des gelijc
 Woenden si, die hiet die oese.
 Bi sisoen wel grote noise

- Adde dit wijf, ende so was met
 Metten quaden viere besmet
 135 So utenemende ende so sere,
 Dat hare bevinc no min no mere
 Tusscen nese ende mont,
 So dat tfeesch ter selver stont
 Al toten tanden afvel
 140 Ende dat tantflesch also wel.
 Al toten achtersten tanden daer
 Viel die kinbacke af daer naer,
 So dat si tanesiene was lelike
 Ende utermate hatelike
 145 Ende swaer hem allen diese sagen.
 Dese was in de kerke gedragen
 Tote sissoen tonser vrouwen,
 Daer si op riep na goeden trauwen.
 Si adde met enen douke gedect
 150 Hare ansijn ende soe berecht,
 Om dat si niet hen wilde daer
 Dat men iegeren sage daer naer.
 Si adde ene kerse gemaect scoene,
 Die si onser vrouwen te loene
 155 Offerde daer, ende doe ginc
 Een lettelt slapen na die dinc.
 Ende daer na in der selver nachte
 Droemde hare utermaten sachte,
 Ende gevoelde dat hare cleet,
 160 Dat si op daensichte adde gespre[et],
 Van der stede was gegaen,

- Ende begonde der na te tasten saen.
 Ende alsi also taste ter stat,
 Gevoelde si an hare selve dat
 165 Ware hare de mont besan genesen,
 Ende sine dorste niet geloven desen.
 Hier na si so bedrongen wart,
 Dat si moeste roupen ongespard,
 Ende weende, ende om ulpe bat.
 170 Mer die daer lagen van slape mat,
 Of bedwongen van coude groet,
 Eer si op quamen thaere noet
 Ende ene kerse conden onsteken,
 So heef geent wijf noch gestek[en]
 175 Haren vinger an haren mont,
 Ende den douc gegeven ter stont,
 Ende si gevoelde t vleesch al daer,
 Mer sine wiste niet over waer
 Hoe die dinge waren gescepen.
 180 Daer na heeft si noch gegrepen
 Den douc, ende noch op gedaen,
 Ende doe wart si geware saen
 Dar hare naturlic vlesch was
 Hare angewassen, ende na das
 185 Riep si drienwerf gode an
 Ende onser vrouwe mede dan.
 Ende in dat roupen worden vervard
 Die daer lagen, ende stonden ter vard
 Op, ende onstaken licht,
 190 Ende sagen ware haer ansichte slicht
 Ende scone was geformert ende claer,
 Ende nieuwe vlesch gewassen daer.

Van eenen kinde eene miracle dat ontsteken was. V.

- Een kind van .XI. iaren was,
 Dat quic hoede, ende na das
 195 Metten elscen viere onstac
 An sine voete; om desen lac
 Ward van sire moeder geuord
 Tonser vrouwen, dart berord
 Scire wert, ende oec genesen.
 200 Ende die moeder thant na desen
 Voer thuswert weder saen.
 Doe die moeder adde gedaen,
 Bepensde hem tkint, ende seide:
 ‘Moeder, gi adt wel clene beide
 205 Voer onser vrouwen na mijn genesen,
 Gi[ne] voert mi greeet na desen
 Wech, dat was quaet gedaen.
 Ic duchte, gine vort mi weder saen,
 Dat ic onfunken sal godweet.’
 210 Aldus lach dat tkint ende street
 Jegen de moeder, dies doen woude niet.
 Ten lesten, alse tkint dit siet
 Ter moeder twint doe dit sprac:
 ‘Nu geve onse vrouwe, dat ongemac
 215 Mi weder an come ende tferdriet.’
 Ende dit es tants aldaer gesciet,
 Doe dat ment weder vorde dar.
 Ende doe men processie ginc daer nar
 In onser vrouwen kerke, so wart
 220 Dit kint op gevort ter vart

- Met ere groter bliscepe.
 Tote inder inge geselscepe.
 Daer na alst weder them selven quam,
 Vertelde dit kint al dat vernam.
- 225 Het seide, het was nu ter stede
 Vor onsen here ende oec mede
 Saecht wel dat onse vrouwe
 Bat na arde groter trouwe
 Onsen here vor al dese saken,
- 230 Daer dese liede omme tongemake
 Siin, dat hijs ontfarme mede,
 Dat dus dit vier quelt haer lede.
 Doe hordi weder dese gelike
 Dat onse here antworde: ‘waerdelike
- 235 Moeder, gi sijt die leetsterre,
 Diet al beleet wide ende verre.
 Dijn wille gesciede vorwaert mere.’
 Doen beclaegede haere onse vrouwe sere
 Dat hare kerke lelic ware
- 240 Ende onwaert ende verstoeten sware,
 Meer dan ander kerken siin.
 Doe sprac onse here: ‘moeder mijn,
 Ic sal doen comen van ouer zee
 Ende van ouer riin ende elre mee,
- 245 Die giften sullen bringe te lone,
 U kerke met te makene scone,
 So dat si behageliic sal wesen
 Hem allen diese sien met desen.’
 Ende weet oec dat onse here sprac:
- 250 ‘Moeder, doe ic dat ongemac

- Late gescien omtrent sassoen,
Dat es om dat si niet en doen
Uer kerken, dat si met rechte
Doen souden; dit es de plechte.
- 255 Daer omme dat si gegheselt sijn.[?]
Daer na seide dat kindekin,
Dat selue onlange leuen soude.
Ende dat gesciede arde oude,
Want hen leefde niet .I. maent.
- 260 Dit kint heeft oec al vermaent
Distorien van der werelt beginne
Ende de evangelien oec daer inne
Ende al dat onse here ouerleet,
Dat seit daer al so gereet,
- 265 Oft vor hem adde staen gescreuen,
Ende al te male ioseps leuen,
Die men hiet onser vrouwen man,
Vertraect daer, ende wert oec an
Hoe hi die bloiende roede droch,
- 270 Daer omme hi oec al genouch
Marien was te deele gevallen
Ende hare hoedere was bouen hem allen.
Dit seidi al belokenre ogen
Also die den dach wilde gedoegen.
- 275 Den leken of die ongeletert waren
Veronwerdi iet te secgen twaren.
Om hare grote roekeloesheide.
Na sine doet was sijn lechame mede
Also clare, dat niemen en conde

280 Die clareit gesien op de stonde.
 Gelyc der ingle docht den lieden.
 In weet niet wat mochte bedieden.

Van ere vrouwen die van kinde ghenas eene miracle. VI.

In een dorp dat baka hiet,
 Bi sessoen, so es gesciet
 285 Ere vrouwen, die ginc swaer
 Van enen kinde, ende niet daer naer
 Genesen en conde op haren tijt:
 Dit liep al de geburte wijt
 So dat si ter vrouwen dicke quamen,
 290 Ende sise altoes eens vernamen.
 Dit gedurde .III. weken wel,
 Dat hare altoes stont euen fel.
 Doen sprac hare an hare geuadere
 Met haren geburen al te gadere,
 295 Dat si wilden met goeder trouwen
 Met hare gaen tonser vrouwen
 Te sissoen, al baruoet,
 Ende souken haren oetmoet.
 Dit es gesciet; ende saen na das
 300 Soe van enen kinde genas.
 Maer eer si genas van den kinde,
 Gingen hare af met gedinge
 Drie stene ter seluer vre.
 Die een was van dire faiture
 305 Recht oft een ey ware
 Van ere hinnen; dander daer nare
 Alsoe een ey was hi gedaen
 Van ere gans, al sonder waen.
 Die derde was no min no meer
 310 Dan ene not van wilen eer.
 Ende doe die stene waren vort

Comen, so quam die gebort
 Van den kinde saen daer an,
 Dat bider gracien gods gewan
 315 Siinen kerstinede; mer dat kint
 Leuede onlange daer na sint.

Van dinghen die ghescieden. VII.

In dit selue iaer vorseit
 So quamen met groter versienheit
 Co[ninge] prencen ende clerke
 320 Tote loedine in Sente ians kerke;
 Dat een cloester was van nonnen.
 Ende om quade werke die si begonnen
 Vorpense dese heren vut,
 Ende setten daer in van goeder vertuut
 325 Moenken, die de ordine hilden soe
 Alsi sculdech waren, daer drogo
 Die erste abt af was,
 Ende die oec daer na das
 Cardenael wert te rome.
 330 Helinant sprac, alsic gome,
 Dat int ander iaer daer naer
 Tote berenvelt, alsic versta,
 Een cloester was gemaect nu.
 Na honorieuse, dat secgic v,

- 335 So wart paus dander innocent,
 Ende een ander wart oec bekent,
 Die pater leonis oec hiet.
 Ende hier af quam groet verdriet,
 Daer sente bernart sere iegen was,
- 340 Om dit te brekene, ende na das,
 Alsoe alsi pijnde om dese dinc,
 Quam hi daerne wel ontfinc
 Symoen de bisscop van noione.
 Dar brochmen van hogen doene
- 345 Voer bernarde eenen iongelinc,
 Dari toe seide dese dinc,
 Dat hi soude werden .I. helech man,
 Want hem in visione was comen an.
 Ende oec daer hi messe dede
- 350 Sach hi dat al daer ter stede
 +... meester sere ontwart
 .. ende pieter abelia[r]t
 .. ongers die sider dicken
 .. seiden om dese sticken

†|2r|

- 5 .. bernarde van cesteas
 .. cloester om dat bernard was
 ... hare mester quaetheit
 ... siit gerne adden omleit

[Van ho]ngre ende van tempeeste die doe ghesciede. XXXVII.

- ... oec in desen vort
 10 ..sn. ien west ende nort
 .. grieken ware de fransoise
 . vermids de turke groete noise
 .. daer van hongre groet
 .. daer menech oec bleef doet

- 15 .. van hongre esele ende parde
 .. tsi met hare varde
 .. en comen ende van daer ontgaen
 .. sileucien ende van daer saen
 .. tantiochien binnen
- 20 ... cume consten gewinnen
 .. daer si mede ontgingen
 .. are coninc voer dien dingen
 .. ijc van vrankerike int ander iaer
 .. oren geseit es ouer waer
- 25 .. er hogerien ende gemoete
 .. den keiser diene wel groette
 .. den coninc van griekenlant
 .. uer geuort al te hant
 .. hem scepe leende gnouch
- 30 .. met quam na siin geuouch
 .. gen graue ongescent
 .. ochte die andre sent
 .. ue iaer oec hier bi
 .. me op die none van iuli
- 35 .. rt een donder so groet gehort
 .. e vincens weder ende vort
 [c]loester daer die moenke saen
 .. st van den dage adden gedaen
 .. die blexeme daer so groet
- 40 .. twee moenke slouch te doet
 .. andre worden oec so beuaen

.. cume consten ontgaen
 .. xeme verbrande oec al dare
 .. ewade die lange op die autare
 45 .. re helechdom ads oec te bat
 .. t grote cruce na dat
 .. een stucce vut gesteken
 .. [d]ie dere moeste breken
 .. orden gedregen oec van daer
 50 .. vrese wert gehort daer naer
 .. ren steden was v[an] desen
 .. oec in groter [v]r[e]sen
 .. die blexeme huse ende man
 .. ende dede steruen daer an
 55 .. e diere waren geurest mede
 .. uen daer of alle gereede
 .. de blexeme daer beginc
 .. ene vele merre dinc
 Dat den [.....are] was
 60 Want ene blexeme quam na das
 In die hoge kerke, daer thelege graf
 Ten berge van oliuen, daer men af
 Seget verre in kerstinheide
 Scade dede na die wareide,
 65 Dat onuertellic te secgene ware.
 Int lant van gabinensen daer nare
 Quam oec een wolf, die so groet

- Van lechame was, dat sijns genoet
 Nie ne wart gesien int lant.
- 70 Ende dese dede wel grote pant
 Den lieden, want hi nam dlijf
 Hem .XXX. onder man ende wijf.
 In andren lande dies gelijc
 Waren wolue gesien wonderlijc,
- 75 Die oec die liede verbeten doet,
 Ende vrese daden ende groete noet.
 Damasseen oec, die goede stede,
 Wart oec nu gewonnen mede
 Van den fransoisen ende den germanen,
- 80 Daer hem toe alp, alse wi wanen,
 Die keiser van constantinoble sere.
 Rogier van cisilien die here
 Wart in afrika oec geuaen
 Met al sinen scepen; mer daer na saen
- 85 Een bisscop van afrike eere stede
 Verloesten, ende brachten daer na mede
 Tote rome quite ende vri.
 Aldus wart verloest oec hi.
 Heinric coninc lodenwijcs sone
- 90 Van vrankerike wart na tgone
 Bisscop in ene goede stede,
 Die men beluagen nomet mede.

Van eenen hiet tondael hoe hi opghevoert was. XXXVIII.

- Int ander iaer dat conraet was
 Ouer zee, alsiet las,
- 95 Ende oec int vierde iaer gereede

- Dat eugenius wart paues mede,
 Int selue iaer dat mabichias
 Te cleruaus begrauen was,
 Ende oec mede doe men vorwaer
- 100 Screef aldus ons heren iaer
 MC. XL. VI. met drien,
 So wart dit vision gesien
 Dat hier na nu tellen sal.
 Twe eylande sijn, die bi na al
- 105 Scollant beuaen, daer deen af es
 Ardinacra endander cansilenses.
 Danen was geboren, wi lasen dus,
 Een man die men hiet tandalus,
 Van edelen geslachte ende rike,
- 110 Van lechamen starc ende vromelike,
 Mer niet ne mochtin s.... en horen,
 None mochte come[n] te voren
 Die van der sielen sa[le]cheide
 Eenge dinc dede of seide.
- 115 Die slouch hi swarlike ende versprac
 Ende dede hem allen ongemac.
 Ende die kerke veronwerdi mede.
 Mer dobbelers ende leckerhede
 Ende met idelheden omme gingnen,
- 120 Daer met wildi den tijt gehingen,

- Ende dien gaf hi van den sinen,
 Ende dede dat hi hem vrient scinen.
 Mettessen addi geselschap groet,
 Ende des hem niet oec verdroet.
 125 Ende was daer oec onder die gesellen,
 Daer wi nu hier dus af tellen,
 Dien hi geborget adde .III. part,
 Daer ene verste af gesproken wart,
 Dat hise gelden soude tenen tiden,
 130 Dien si onder hem gesproken siden.
 Nu geviel dat die tijt quam,
 Dat tondalus den ane nam,
 Ende tote sijns gesellen huus saen,
 Daer hi arde wel was ontfaen,
 135 Ende aten ende dronken aldus .III. dagen.
 Daer na so wart daer doe gewagen
 Van den gelde, dat hi was
 Sculdech; doe antworde na das
 Die ander, dat hijs adde niet
 140 Op dier tijt wat dats gesciet.
 Doen wart tondalus arde sere,
 Ende met enen corten keere
 Ginc hi wech, sere verbolgen,
 Entie ander ginc hem volgen
 145 Om hem te smekene, ende sinen sin
 Te sachtene, ende sprac int begin:
 ‘En trouwen geselle, gine [sult nu]
 Dus niet ontgaen, dat secgic u.
 Wi moeten ombiten, eer gi gaet.’
 150 Aldus so brochti weder den gone,
 Ende sachte sinen moet alsoe,
 So dat de gene gaf op doe
 Sine aex, die hi adde in de hant,
 Der werdinnen van den huse saen.

- 155 Alse vollic alse dat was gedaen,
 Quam hem so wee in sinen arm,
 Dat hi riep daer na: ‘wach arm!
 In can mine hant te monde bringen!’
 Vreselijc riep hi na dese dingen
- 160 Tote der vrouwen der werdinnen:
 ‘Vrouwe, ic beuele v in allen sinnen
 Mine aex, die ic gaf v,
 Want ic sterue stappen nu.
 Ende thant bleef hi ginder aldus
- 165 Licgende op den vloer in thuus,
 No min no meer dan oft hi nie
 Lijf geadt adde, so lach hie.
 Ende alle tekine van der doet
 Sach men an hem cleine ende groet.
- 170 Die boden van den huse liepen,
 Ende daden de spise op, ende riepen
 Ende weenden ende slougen hare ha[nde].
 Ende de lechame leidemen op den sand[e]
 Ende men lude de clocken daer naer
- 175 In tekine wat gesciet was da[er].
 Die clerke alle van der stede
 +[Qua]men daer alle ende dat vele mede,
 [En]de clageden des goets [ri]dders doet
 [M]et rouwe ende met ... groet.
- 180 Ende dit was woensdages mede,
 Dat hi dus sinen ende dede,
 Ende lach aldus tote op den saterdach
 Dat men geen lijf an hem en sach.
 Een lettelkin was hi warm
- 185 [A]n die slinke side onder den arm,

†|2v|

[Rec]hte iegen therte besiden.
 Ende daer omme hilden sine tien tiden
 Also dat sine niet lieten so saen
 [G]rauen; ende na al dit gedaen
 190 [S]o wart hi roerende een lettelkin,
 Ende verhaelde den adem siin,
 [N]o min no mee alse of hi dare
 [In] onmachte gelegen ware.
 [H]em allen wonderde sere das
 195 ... besagene al dat was
 Ende vrageden ende spraken hem ane.
 Ende doe hi hen began te verstande,
 [A]ntwerd[i] ende sprac: 'lieve liede
 ... dat ic mine biechte giede
 200 ... den here ontvinge daer naer
 ... wart gedaen ende saen al daer
 [D]oe hi sacrament adde ontfaen
 [E]nde wijn gedronken daer op saen
 .p... hi aldns ende louede sere
 205 onsen lieuen here
 ... es dine ontfermechede
 quade scalchede
 .. en war. niet noch also groet
 So waric bleuen in groter noet
 210 [D]ine onfermicheit here ende god
 ... bouen alle gebod.'
 Ende doe hi dit adde geseit,
 [G]af hi daer den armen gereit

[A]l dat hi adde mildelike
 215 Ende maecte een cruce die gelike
 [V]oer sine herte, ende boec siin hoeft,
 [E]nde vertelde ginder, des geloeft,
 [A]l dat hi sach ende heft gehort,
 [E]nde liets achter niet .I. wort.

[V]an dat hi de duvle sach. XXXIX.

220 [D]oe mine ziele vten lechame ginc,
 Ende desen doet aldus anvinc,
 [E]nde] soe hare consciencie wel besach
 .. weet si wat soe doen mach,
 [S]i ontsach hare sere ende al onsiet
 225 [W]at si ontsach en wiste se niet.
 [D]oe wilt soe weder ten lechame comen.
 Dat wart hare daer benomen.
 Enten moeste so bliuen daer.
 [A]l omme sach soe, verre ende nar,
 230 [E]nde began te wenene sere,
 [E]nde beuende van anxte, van zeere.
 [W]at si doen moecte so niet wiste.
 [S]ine hopede op niemene in desen twiste
 [D]an allene op onfermichede
 235 [V]an ons[en] here mogenthede.
 Doe si aldus stoet
 Sach si war met groter spoet
 Die duvale ston.... van der ellen
 Se vele datse ne m[ochte] vertellen
 240 Niemen die leef, dat se'gcic [u].
 Daer en was int huus oec nu
 Enen hornec niet, hine was vol,

- No winkel no slop no hol
 ... die straten entie hoven.
- 245 Gelijk oft mul ware dat stove,
 So vlogen daer de quade geeste,
 Ende gingen alle met oreste
 Terre onsaleger zielen, ende seide:
 Singen wi dan lof van onsalicheden
- 250 Der zielen, die euwelike es doet,
 Die spise es van den viere groet,
 Dat onvergangelic es, ende alle ure
 Die zielen hout in starken labure.
 Singen wi onser vrindinnen demsterheit
- 255 Ende des licts der euwelicheit
 Onvriendinne heeft gewesen.
 Doe kerden die duvele omme na desen
 Ter zielen wart, ende streden haer ane,
 Ende begonden metten tanden te clane
- 260 Ende te criselne, ende met den clawen
 Begonden si na hare gelauwen
 Met vreseliken anesiene, godweet,
 Ende begonden dit te secgene gereet:
 'Ane scout dit, gi onsalege lieden,
- 265 Ende met hoe kleinre crancker mieden
 Ende met hoe vreseliken gesellen
 Du moets gaen ter euweliker quellen.
 Du werd van sonden der werelt scande.
 Du minnets oec in allen lande
- 270 Vechtinge, twist ende strijt,
 Dat wi oec minnen alre tijt.

- Daer omme moestu onse geselle wesen.
 War omme en gadi niet met desen
 Die met overspele omme gaen,
 275 Alse du hier vormals hefs gedaen?
 Waromme en gastu met kefdome
 Ende met sconen ionfern omme?
 War es nu dine bliscepe,
 Dine ydele glorie, dine geselscape?
 280 War es dien overvloich sceren nu?
 War es dine starcheit die du
 Ads, ende dine mogenthede,
 Dar du alle de gene me[de]
 Onder dats, war es dit heden?
 285 Dine welde herte, die al tenen
 Na quaetheit stont, war es si?
 Dine le[ck]jers die du altoes bedi
 Ads, [wa]r omme en comsi niet,
 Ende bescudden u in dit verdriet?

Hoene sijn inghel bescermde [van] d[en] vianden. XL.

- 290 Doe [d]ie viande dese scande
 Hem overseiden ende nog mengerhande,
 Sach hi van verren ende vernam
 Waer d[a]t gelijc ere sterren quam
 Sijn inghel ... kende ..
 295 Te han ... groeten troest
 Want hi pensde doe dat
 .et verloest moecte wel
 Ende doe [dese] inghel hem b
 God [hoedi] seit hi tonda[lus]

- 300 W[at] doe[sgi] ...
 Tondalus die hem ...
 Noemen hoerde met sin[en name]
 Ende [een] iongelinc die so
 Ende soe .. claer was te ..
- 305 aldus ten ge...
 O wach arme. here ende ...
 M[i] ... [bre]nget hier ...
 Die droefheden van ...
 Ende nu daer in geopent ...
- 310 Doe antworde die ingel ...
 Nu heefstu mi vader ...
 Dien du alt[o]es met di
 Heves gead dijn lev..
 Mer noyt ghewerdet di dat gh..
- 315 Let hir vore hadt geno..
 Ay here sprac hi al doe
 Waer quam ic di noyt ieweren ...
 Jof waer hordic dine stemm..
 Oyt yeweren daer icse gegro...
- 320 Doe sprac die inghel wed[er] ...
 Dune quaems nie in gen..
 Van dattu gheboren wo...
 In heb di altoes ghevol..
 Mer nie en woutstu minen ..
- 325 Volghen in worden ende in d...
 Mettien die Inghel sta...
 Enen duvel daer alte han...
 Die tundaluse vor die ...
 Sere ane ghinc in dien ...

- 330 Dat hi hachter wert es geb...
 Sich seiti da die daer omver...
 Hier mi beit onder dese q...
 Ende al heves ghewrach...
 Di sal noch die ontfar[michede]
- 335 Gods bestaen hier ter ste[de]
 Diestu hir nochtan vor ...
 Niene verdienes wes se...
 Want du sout nu van ve...
 Die ghi verdient hebt le...
- 340 Nu volc mi ende wat da...
 Dat hout wel ende al b...
 Bedi du sout weder com...
 In dinen lechame dat ...
 Dus niet u[ter]maten vervaerd..
- 345 Volgede hem de zielen n...
 ... ded[at] de duvle begond..
 Had... des se groten to...
 Dat si niet cond...
 Si spra.. aldus te desen d...
- 350 Dat onse here ware onge...
 Want hi hu ende elre echt
 Niet en hout dat hi ges...
 Hevet dat soude sijn ge...
 ...

[Fragment 3]

†Malachias quam vorden ghenen vort,
 Ende hiet hem dat hi sprake,
 Entie ghene na dese sake
 Werd sprekende wel gereede,
 Ende nam onsen here daer ter stede;
 Ende doe hi sijn recht hadde ontfaen,
 Es hi ter doot gekeert saen.
 Hi sat eens up enen velde
 Hi e...n ue...de

†|1ra|

Mene[ghē] ding...
 Daer menech mensc[e] ...
 Daer quam een wijf vor hem gaende,
 Die hadde gedregen .xv. maende
 Ende .xx. daghe wel omtrent,
 Jegen naturen wetten een kent;
 Ende dese was hier beswaert sere,
 Ende bat daer den goeden here
 Dat hi bidde daer vor hare
 Dat soe verledicht worde daer nare.
 So heeft hi dare vor hare gebeden,
 Ende soe werd genesen daer ter stede
 Van enen kinde, up die ure.
 Dit was ene scone avonture.

Vanden selven lxij.

Eens edels mans vrouwe, in dese stont,
 Lach nu siec ende onghesont

 *Tien tiden was .j. wijf van sinne
 So vreeselic, dat met ghere minne
 Niemen ne mochte wonen met hare,
 Noch oec wandelen met daer nare;
 Ja haer kint ne mochte niet
 Met haer wonen, om haer verdriet.
 Soe riep, soe street, soe maecte gerochte,
 Waer dat soe was ende daer soe mochte;
 Soe was coene, berrende mede,
 Ende hare tonge dede menegen lede.
 Hare kinder waren serich om dat,
 Ende namen der moeder oec ter stat
 Ende brachtense geleit vor Malachias;
 Ende baden hem om Gode das,
 Met wenenden oghen, dat hi bade
 Vor hare, dat soe in andren rade
 Werden moeste ende betren van sinne.
 Malachias sprac: ‘coemt hare, minne,

+|1rb|

Ende sprecht u bijchte jeghen mi'.
 Doe soe ghebijcht was, sprac hi:
 'Inde name des vader ter stede,
 Ende soens ende shelechs gheests mede,
 So bevelic u hier vort,
 Dat ghi nemmermeer ne stort'.
 Ende van deser ure vort meer,
 Was soe so ghemackelic ende so geheer,
 Dat soe al hare quaetheit nu

.....

+Ende up die ure thans ...

Werd hi ghesont daer up ...

Den doden dedemen o...

Als men in cloestren ple[ghet]

Men bereidde den lec[hame]

Ende groevene daer na ...

In onser vrouwen kork[en]

Want hi daer vore beg[eert]

D... daer ...

D...

.....

.M. ende .C. ons heren ...

Ende .xlvij. oec ...

Uptie vierd[e] n[one] ...

Van november dat oe...

+|1rc|

Van sente Pietre charachiensen

Nu tesen tiden l[evede]

Pieter bisscop v[an] ...

Diemen charachien[is heet]

Dese Pieter was al ...

In alre doget ende g...

Ende altoos tsinen g...

Tenen tiden quam hi ...

Te Lancenien ere...

Daer .ij. man waren ...

In enen kerker ende va[ncnisse]

.....

+ ... doe quam te desen
 ...ghen gescaerd
 ...en sprekende waerd
 ... ghi heren derre mesdaet
 ... dit volc verslaet
 ...et ende verstaet
 ... heuen gaet
 ... dustaenre sprake
 ...ise die sake

†|1va|

.....

 ... met ...
 ...arde siec kint
 ...de ... daer staen
 ...at dat soe saen
 ...de met haerre conste
 ...e werken begonste
 ... steen als wijt weten
 ...u ware beseten
 ... siecheit godweet
 ...et was ende wreet
 ...den ommeghinc
 ...u met sulker dinc
 ...ande cruut gelesen
 ...de soude genesen
 ...it up haren arm
 ...de ghestoten al warm

.....
 †Niet lange daer na dat kint up steet
 Ende was ghenesen ende ghesont.

†|1vb|

Hier met endic te deser stont
 Den vierden boec der vierder pertien.
 Gode biddic ende sente Marien
 Dat si mi sparen in deser saken,
 Dat ic den vijften moete vulmaken.
 Hier beghint de vijfte boec
 vander vierder pertien vanden
 Spiegle Ystoriale.

Van coninc Lodewike van Vrankerike, hoe hi gevaen ende verlost ward. j.

Het es wel recht dat men ere
Den goeden man altoes sere
Ende den quaden oec daer bi

.....

+Indes keysers palays hi ghinc
Ende nam oec dese dinc,
Guldine boghen die hi daer vant.
Ende ghinc oec daer na te hant
Dor sijn vorborchte ter vaerd
Tote indes keysers boengaerd,
Ende nam met groter onwerde
Ghens oefts ende voeret siere verde,
E... land ...ren
...ren

+|1vc|

.....

...t vanden grieken fel
In dat selve jaer also wel,
Uptie .xi. kalende van aprel,
Omtrent .viiij. uren inder nacht,
Also alsics bem bedacht
So waest saterdages also wel
Vor palmen sondach dat dit gevel,
Dat so groot tempeest waerd,
Ende duurde alenen also haert
Vier daghe al achter een,
Dattie tempeest niene gefeen.
Des wonsdages was .j. wint
So groot, datmen nie sint
Meerre vernam; daer na een regen
Quam so groot geslegen daer jegen

.....

†Ende also ...
 Also als ...
 Seghet n...
 Dat sine ...
 Ende alles ...
 Maer dat een ...
 Datmen up ...
 Wi sullen v...
 Ende daer met ...
 Bedi u ap...
 Dat wi m...
 Onsen beho...
 Dit suldi in ...
 Onsalech ...
 Dat onse ...
 Quam om o...
 Al ware d...
 Hine sal om ...
 Niet comen g...
 Hi heeft o...
 Hi wilt oec ...

†|2ra|

Vanden s[elven]

Die leedere ...
 Clemmen t...
 Die hevet d...
 Welc sijn d...

+ ... ont
 ... cont
 ... desen
 ...ms na desen
 ... lechame
 ...e blame
 ...ven nu
 ... van ...
 ...tu wale
 ...le

 ... dan

 ...ghet
 ... versaghet
 ...e glorie
 ...rie
 ... swaer
 ... naer
 ...en moet
 ...ne doet
 ...uce eerd
 ...erd
 ...like
 ...enlike

†|2vc|

[Fragment 4]

**+In den Vierden boec van der Vierder Partien in den Spiegele
 Hystoriael.**

†|53r|

Meester Huges doot, ende ander dinc.

In djaer doe men screef gereede
 M. C. ende XL. mede,
 Soe starf Huge van Parijs
 Te Sente Victors, die herde wijs
 5 Was, ende van groter conste, Godweet.
 In die .vij. arten, die men heet
 Liberale, was niemen te dien tide
 Sijn gelijc, verre no wide.
 Hi maecte oec boecke herde vele,
 10 Daer in stonden scone bispele
 Ende scone bloemen, die hier nu to
 Seit Meester Huge van Folieto,

- Die te Sente Peeters moenc was,
Te Corbonoys, als ict las.
- 15 Hi seget: Onse bisscoppe, onse prelate
Maken nu huse sonder mate,
Want si meerre dan kerken sijn.
Hare wege maken si oec so fijn
Met geschrifte so menegertieren
- 20 Dat cume iemen can visieren.
Maer die arme, die al naect
Vor haer dore comen geraect
+Met hongeregen buken, ende roepen sere,
Diere en ontfaermen min no meere.
- 25 O wi, wonderleke avonture!
Ghedinc hoe Troyen alle die mure
Versiert waren, ende met purpere mede,
Ende met goude die liede ter stede
Ghecleedt alle na haer wesen.
- 30 En vindi nu iet hier van desen?
Hector droech enen scilt van goude,
Verciert also hine hebben woude,
Ende die arme en can niet te gevoegen
Broet gecrigen na sine genoegen,
- 35 Dat hijs sat conde geten.
Ay! datter aldus es vergeten!
Ja, noch mere, so wat die arme
Ongevals heeft, oft wat hi carme,
Die heren en achtens niet, Godweet,
- 40 Si ne nemen hen thare toe ghereet
Tselve dat si mogen ontspliten.
O wi, dat si se aldus verbiten!
Dit wert hen noch geloent al,
Daer negeenne keringe wesen en sal.
- 45 En wetstu niet des duvels seden,
Dies hi pleget op den dach van heden?
Ic saels di leren ende wisen;

†|53v|

- Nochtan en selent niet sere prisen,
 Die met hen hebben gemanc,
 50 Omdat si werken na sinen danc.
 Die duvel, dat es sire lere,
 Dat hi selken dreiget sere,
 Ende selken oec so smeect hi met
 Om te volgene na sine wet.
 55 Selken geloeft hi rijcheit groet,
 Ende selken slaet hi thant te doet.
 Als hine soverre heeft bracht,
 Dat hine heeft in sine macht.
 Hi leert oec visikere wesen,
 60 Ende doet oec enen genesen;
 Van complexien doet hi spreken;
 Dit doet hi al met quaden treken.
 Hi geeft oec ute met geweld
 Den genen die hem na hem helt,
 65 Dat si eten ende drinken sere,
 Omdat daer bi hen verkeren
 Haer gedachte ende haer sin,
 Want wel eten ende drinken bringt in
 Der quader luxurien saet;
 70 Daeromme so es dit sijn raet.
 Hi heetet hen oec ledech wesen,
 Ende genoeg slafen na desen,
 Omdat si van werken, no van vake
 Niene gebersten in deser sake.
 75 ⁺Abstinentie ende vastinge
 Verbiedt hi boven alle dinge,
 Omdat dit den lichame
 Suver mach maken, ende bequame.
 Dit leric hier dommen ende vroeden,
 80 Dat si hen daerjegen mogen hoeden,
 Want goede dingen gerne horen,
 Ende wille wesen es als te voren

†|54r|

Een groet deel der dogedelichede,
 Ende dan dies te volgene mede.'

Van vier saken der sonden.

- Het sijn viere diverse dinge,
 Die men scuwen soude sonderlinge
 In dese werelt, want si gereet
 Ghenuechte inbringen, Godweet
 5 Dats scoenheit, ende heimelijc stede,
 Ghecleedt wel ende rijcheit mede.
 Scoenheit maect vrientscap sere,
 Ende welgecleedt genuechte noch meere,
 Ende heimelike stede bringet in
 10 Van der luxurien een begin,
 Ende rijcheit gevet te desen dingen
 Spoet, dat ment mach al toebringen.
 Hoert daeromme, gi liede alle,
 Ende weert du van desen mesfalle,
 15 Ende verscuwet die persone
 Die met gichten staen na u hone,
 Ende die heimelike stede mede
 Soutu scuwen in elke stede.
 Du sout wachten die ogen onreene,
 20 Die leiders sijn ter herten gemeene,
 Want die onberoert sijn in desen
 Doen si oec beroerech wesen.
 Si vliegen alomme, hare ende gens,
 Ende bringen in therte quaet gepens;
 25 Also als die Scriture seit,
 Sijn si dierste sake der ousuverheit.
 In drien manieren plegen die man
 Hen te wapennene, nu merct hieran
 Dats met gescutte ende met spere
 30 Ende met swerde, dits die were.
 Putifels wijf liet haer ogen

- Op Joseph vliegen, dat sijt gedogen
 Niet langere en conste; op die stont
 Wert si van verren in therte gewont.
- 35 Dit es gescutte dat sciet van verren,
 Want hiermede doe men verwerren
 Menegen, ende, sage hijs niet terstont,
 Hi ne worder niet dus mede gewont.
 Daeromme sijn die ogen die strale,
- 40 Daer men therte met sciet wale.
 Onder den arm dreget hi dat spere,
 Daer hi hem mede set ter were
 †Ende daer hi oec mede wonder maect
 Wien dat hi daarmede geraect.
- 45 Die spere es gevenijnt voren
 Met geveisden worden int horen,
 Want, als men hoert gherne die sprake,
 So gesciet daerna die sake,
 Dat men den arm laet ommegeaen
- 50 Ende moeten also een helsen ontfaen
 Dat onder tiden oec wondet sere
 Ende brinct ter herten toe die here.
 Dat swert draget hi in die hant,
 Dat menegen wondet nu in dlant.
- 55 Dat es, als hi soverre es comen
 Dat hi dar dergherre gomen,
 Daer hi bi sittet, dat si gedoget
 Dat hi se tastet, ende daerna poget
 Dat hi se mach verwarmen dan.
- 60 So wont dit swert se, dat en can
 Niemen wederstaen op die ure,
 Want het wondet al durenture
 Die herte so, dat si niet ontstaen
 Ne can, si ne blijft gevaen,
- 65 Ende altemale daerin versmort,
 Overmids dese so wert verdort

†|54v|

- Menech nu; daeromme, gi liede,
 Hoed u jegen dese mayseniede,
 Die sijnsselfs hevet in despijt
 70 Ende in sijn cleedere geenen delijt
 Weet wel dat hem niet wel en behaecht,
 Dat een ander goede cleeder draecht.
 Wacht van den ogen dat winken
 Ende in heimeliker stede dat drinken,
 75 Ende van der behagelheit dat porren
 Ende die in tgoet sijn verworren.
 Dese viere maken menech baraet
 Ende van hen comt oec dicke quaet.

Noch van Meester Hugen van Felieton, van penitencien.

- Penitencie es, na die waerhede,
 Ene religiose ontfermechede
 In drien manieren mach men ontfaen
 Penitencie, hebbic verstaen
 5 Saul ontfinc se metten monde,
 Peetere quam se uter herten gronde,
 Ende David met monde ende met herten,
 Drie dinge, om siere begherte,
 Ghebrac David jegen Urien,
 10 Omdat hi hem wilde sijn wijf ontfrien:
 Dierste was, dat hi heme
 Verswoer; dander, als ict verneme,
 Was in overspele groot;
 *Terde, dat hi sloech te doot
 15 Urien, om sijn scone wijf, †|55r|
 Om te ghemeenne an hare lijf;
 Mer nochtan, als hi met herten
 Berou hadde met groter smerten,
 So verliet hem God die sonden.
 20 In drien stonden es oec vonden

- Dat Peter loechende Gods, Ons Heren;
 Mer nochtan, in sijn bekeren,
 So antscoudene weder die Vader
 Ende vergaf hem sine sonden algader.
- 25 In drien manieren mesdede Saul
 In ongehorsamheiden was hi dul,
 In hoverdecheiden was hi fier,
 Ende in onscamelen sonden dorper ende gier.
 In ongehorsamheit was hi Adam,
- 30 Doe hi van Yeve den appel nam
 Ende hem met hare ontsuldechde algader;
 Adam wrachte daer jegen den Vader,
 Ende Ieve jegen den Sone meest,
 Ende die duvel jegen den Heilegen Geest.
- 35 Dese drie sijn, die in Hemelrike
 Orconden dragen, ende in erterike,
 Jegen Saule, want die Vader,
 Die de gerechteheit es algader,
 Ende van der logenen es dat wroegen;
- 40 Die Sone, die hem wel can voegen
 Ende onderhorech den Vader es,
 Ende die Heilege Geest, sijn gewes,
 Die orcontscap van al desen
 Draget in, waren ende selen wesen.
- 45 In drien manieren mach berou comen,
 Ende in drien stucken, hebbic vernomen,
 So ontfermt Onse Here siere sonden
 Want hi beidet in allen stonden
 Ende roeptene tot siere gichten der gracien,
- 50 Ende, die es mede in tribulacien
 Van outheden der bliscap al,
 Dien spaert hi om helpc die comen sal;
 Ende, die in penitencie nu leven
 Die troest hi ende seget, hi sal hen geven,
- 55 Deweleke glore van Hemelrike;

- Dese troeste sent God op erterike.
 Drie dingen sal men, in alre wise,
 Bescouwen in die eten spjse,
 Dat es, wat wi eten selen,
 60 Ende wanneer dat wiere selen getelen,
 Ende oec hoedanewijs dat wi
 Die spjse mogen gheeten vri.
 In desen .iij. es te houdene al,
 Maniere, mate ende getal.
 65 Drie dingen behoren ten wonden,
 +Daer men mach maken mede gesonden:
 Dats instrumente ende plaesteren gereet,
 Ende daerna goede salve, Godweet;
 Alsoe es oec ten sonden mede
 70 Goede gewerke blusschen gereede
 Ende onderhorechede van al,
 Van dat hi siet, eest groet, eest smal,
 Ende in penitencien te sine alteenen,
 Hiermet drivet hi die wonden henen.

†|55v|

Noch van sinen bloemen.

- Die apostel aldus seget,
 Dat in die diere cleeder leget
 Tgepens, dat die mensche draget,
 Also als nu hier gewaget
 5 Die brudegoem, die nemt sine bruut.
 Hi sprect wel dit, al overlut,
 Dat hi meer mint haer reinechede
 Dan al haer cleeder mede,
 Ende oec mint hi meer, dats waer,
 10 Haer suverheide dan oec haer haer.
 Aldus doet oec die brudogoem,
 Die ontsterflec es, nemt meerren goem
 Na die suvere reinechede,
 Dan hi na die cleedere dede.

- 15 Moruheit soect moruwelijchede,
 Ende reïnecheit soect sempelhede.
 Die priestere, die ten outare gaet
 Met sempelen cleederen na sinen staet,
 Met gedwegenen handen, ende sine ogen
- 20 Ghevaget reine in al sijn togen,
 Schijnt hi daer, oft hi ware reene;
 Nochtan es sijn herte gemeene
 Met meneger sonden sere becoert.
 O wi, hoe dar hi terden voert,
- 25 Dat hi Dengenen gerinen sal,
 Die om onse sonden quam sterven al.
 Ic come ontploken ten oetmoedegen,
 Erre comic ten genadegen,
 Overmoedech ten ontfermegen,
- 30 Sonder minne ten mennegen.
 Ay! ic come te hem niet om minne,
 Mer om vrese, diere es inne.
 In come oec met devotien niet,
 Mer om gewoente, alst dicke gesciet.
- 35 Hets goet met Symoene den ouden,
 Dat kint dragen, loven ende houden,
 Alsoe met suveren gewerke in bande,
 Want wie soet draget in sine hande
 Te volstane als in alre doget,
- 40 Al dat hi bidt ende dies hem hoeget
 Dat wert gehort ende hem gegeven.
 Keer di dan, betere dijn leven,
 Ende com also te des kints offeranden,
 Dat di namaels niet en come te scanden.

Van den cruce noch mere.

⁺Vore Onsen Here ga ic staen
 Te sinen outare, als een cruce ontaen,
 Den cruce gelijc, alsoft ict soude

⁺|56r|

- Dragen, mer neen ic, niet also houde.
- 5 Wies cruce dragic, als ic dus ben?
 Des dieves cruce, seget mi die sin,
 Mer niet desgeens, als men saget
 In der Passien, daer mens gewaget
 ‘Du sels heden sijn met mi
- 10 In den Paradise quite ende vri.’
 Het sijn drierhande crucen, Godweet:
 Deen, dat men des diefs heet,
 Die Gode versmaedde ende seide lac;
 Dan der, daer diegene anesprac
- 15 Ende genade sochte, na das;
 Terde, daer Christus ane gesruust was.
 Dierste verdiende tcruce wel,
 Mer en vroemde hem niewet el
 Dan ter verdoemenessen, alst hem wel schijnt;
- 20 Dander hadde oec tcruce verdient,
 Mer het quam hem ter salecheit
 Om sine grote berouwecheit;
 Die derde en verdienet niet, mer nochtan
 Droech hijt, ende daer verstaen wi an
- 25 Onse salecheit wel groet,
 Want hi ons verloeste van der doot.
 Nu versta ic hierin oec met
 Drie dinge, die hiertoe sijn geset,
 Dats, metter tongen gewarege bede,
- 30 Ende reinecheit in therte mede;
 Ende eens anders sonden, Godweet,
 Ghelijc sijnsselfs dragen gereet.
 Dit sijn diegene die tcruce dragen,
 Niet om haersselfs plagen,
- 35 Mer om ander sonden, alsoe
 So mogedi Christum horen toe.
 Dierste cruce, des duvels was;
 Dander, elkerlijcs na das,

- Die gerecht es geheten;
 40 Terde es Gods alsoe wijt weten.
 Dierste cruce es quaethede
 Dander cruce es penitencie mede,
 Dat derde es gerechteheit;
 Ende elkerlijc, na die waerheit,
 45 Sijn vier gemete te verstane:
 In tcruce des duvels es, ic wane,
 Ene lanceit, die es so lanc
 Dat het overgaet allen ganc
 boven al dat men mach sien.
 50 Dese lingde mach men opwaert tien;
 Nederwaert es die lingde so diep
 Ende soe grondeloes, dat nie versciop
 Enech sondere daeraf die gront,
 Hoe diep hi in de helle stont.
 55 Die breidde es hier in den vleesche
 Nadat elc wilt na sine eesche,
 +Want, die den breeden wege volgen,
 Ende den gerumen, werden verswolgen
 Met derre breetheit altemale.
 60 Daer strect dese breetheit berge ende dale;
 Ende sine lingde, ter ander side,
 Glet oec al de werelt wide.
 Dus heeft dat cruce .iiij. scalke endden,
 Daert ons altoes met wilt verblenden,
 65 In dat cruce der gerechtehede
 Dat die ander dief droech mede,
 Dat nederste ende es geseit
 Eene diepheit der oetmoedecheit,
 Ene hoecheit der ontfermechede,
 70 Ene lingde der pinen gedoechsamhede
 Ene breidde der gerechter bedingen.
 Die niet allene en wilt volbringen,
 Dat hi bidde vor sinen vrient,

†|56v|

Mer als wel die hem niet en dient
 75 In dat cruce Gods, Ons Heren,
 Soe sal men u .iiij. dingen leeren:
 In die nederheit verstaen wi vresen,
 Ende in die hoecheit oec van desen
 Selen wi verstaen hope ende mate,
 80 Ende in die breidde oec karitate,
 Ende in die lingde oec na tgone,
 So leric di al te veldoene.
 Dierste cruce sal ic vresen,
 Ende dander cruce soeken na desen,
 85 Ende terde sal ic begeren sere,
 Want daerane sterf Onse Here.
 In dierste versta ic pine der doet,
 In dander, pine met genaden groet,
 In terde, glorie ewelike
 90 Met Onsen Here in Hemelrike.

Van denselven noch.

Men lesset, dat in Egypten waren,
 Doe Moyses die plagen dede oppebaren,
 Drierhande vlieden, verstaet wel,
 Ende die waren den volke fel.
 5 Bi der ere vlieden, verstaet hier nu,
 Want si maecte die liede scu,
 Dats ydelheit, diet al besmet
 Wat dat comt onder hare wet;
 Dander vliege, dats roekeloeshheit,
 10 Der Heilegher Schrifturen waerheit;
 Die derde vliege was quaet wille,
 Ende die vermordde, lude ende stille,
 Menegen om sijns vleeschs coringen.
 Aldus sijn noch met desen dingen
 15 Menech bevaen, die dese vlieden
 Versmoren selen, ende bedriegen.

- Het gaet menech ter tafelen Ons Heren,
 +Dier en gaet om els geen leeren,
 Dan hi daerave waent winnen iet;
 20 En waende hi daeran oec winnen niet,
 Hi bleve thuus ende liet gewerden
 Ende souder wel lettelt goet om terden.
 Peeter quam oec tot Onsen Here;
 So dede oec Judas, tsiere onnere;
 25 Die jonghers quamen oec te heme;
 So daden die ridders, als ict verneme,
 Diene cruusten, deser gelike.
 So comen noch heden dagelike
 TOns Heren lichame menech een,
 30 Ende nemenne aldus tusschen hen tween,
 Ende doen Gode ene grote scande
 Ende offeren hen daer in sduvels hande.
 Si ne nemenne niet in werdecheiden,
 Mer in genuechten der spottelcheiden.
 35 Die wet Gods en connen si niet,
 Noch en leren, wats gesciet;
 Sum connen si singen in de kerke,
 Omdat si willen dat ment merke
 Ende men hore na haren sanc.
 40 Deus! hoe die meester geclanc
 Maect, omdat mijnjoncfer sal
 Horen ende daerna vertrecken al.
 Selc comt daer, ende en wilt niet singhen,
 Alse quisquans te geenen dingen
 45 En ben ic gebonden; die hort ter kerken,
 Dit wilt hi oec dat ment sal merken;
 Ende, als men hieraf spreket iet,
 So seit hi, hi ne hevets te doene niet.
 Nochtan dat hi daervore niet lange
 50 Sijn broet moeste winnen in bedwange;
 Dies hevet mijnhere nu al vergeten,

†|57r|

Hi ne can niewer af vermeten
 Dan van hogen sticken, Godweet,
 Die hem wilen waren ongereet.

Van Meester Rijckarde van Sente Victors.

- Oversuete avonture,
 Hoe menegen sidi worden suere?
 Lettel goet van dijnre salecheit
 Es in mijn herte nu bereit.
- 5 Dat herte nochtan, daer du in bes,
 Dat scijnt als een die dronken es.
 Hoe waenstu hier dronken wesen,
 Also die werelt so es in desen,
 Ende dat hen davonture biedt
- 10 Alle dinc, die varet ende vliedt,
 Ende si dan henselven niet
 Kinnen en willen, wats gesciet?
⁺Dan sijn si dronken so in die weelden
 Dat si niewerinc op en telden:
- 15 Dit plach te seggene Ricaert.
 In desen tiden was hi vermaert
 Te Parijs ende elre mede,
 Want hi vele nuttelijchede
 In sinen levne maecte ende dichte,
- 20 Daer hi de Kerke mede verlichte.
 Hi maecte .vij. boeke mede
 Van der hogher Drievuldechede;
 Van den patriarken oec
 Maecte hi enen horde sconen boec,
- 25 Ende van Nabugodonosors droeme
 Maecte hi oec, ende van den boeme
 Dien Nabugodonosor besach,
 Ende van den .iiij. winden den slach,
 Die op die see plagen te sine.
- 30 Het soude mi wesen te grote pine,

⁺|57v|

- Wildic sijn leren al bescriven.
 Nenic, ic moet laten bliven;
 Mer van sinen sconen bloemen,
 Dier willic nu een lettcl gomen.
- 35 Hi seget: 'Redene es .i. groet beheet';
 Ja, daer si na die waerheit geet,
 So es si ene treckende doget,
 Die in Hemelrike es verhoget.
 Van redenen so comet uut
- 40 Gherecht raet, overlucht,
 Ende goede daet bringet mede
 Goede begerte te meneger stede.
 Soe een meer, die pine ontsiet
 Van der hellen, so hi meer vliet
- 45 Ende scuwet die sonden, es hi vroet.
 Ic seg di dattu altoes moet
 Die dingen loven, die du mint;
 Ende, en hadstu se oec niet bekint,
 Noch geproeft, soutu se dan
- 50 Minnen ende loven; so ne es esser niet an
 Dattu se loves, want dat niet
 Van minnender herten es gesciet.
 O wi! ende hoe stuur es hi van sinne,
 Daer geene genadecheit en comet inne
- 55 Ende die men oec niet verwinnen en can,
 Wat genaden men hem soect an.
 Hets mogelec dat een sonde doet,
 Mer onmogelijc dat hi den moet
 So starc hevet, dat hi en wilt niet
- 60 Die sonden laten, wats gesciet.
 Wee, die tot siere lester tijt
⁺Op dese werelt hevet delijt
 Ende hem verslijt in quaetheden,
 Ende niet en penst, in ghene steden,
- 65 Wat sine arme siele sal doen

†|58r|

Alsi van den live werdet ontspoen.
 O! hoe menech wordt nu geboren
 Ende comt in dese werelt voren,
 Die so cranc sijn ende so arm
 Van geeste, dat si cume warm
 70 Werden, enege stont, Godweet,
 In die minne, die godlijc heet.
 Du souds verbliden in desen hope,
 Als di caritate nope;
 Mer die minne te Gode waert
 75 Es so dunne, dat si gebaert
 Alsoft si sliepe in die liede.
 Ens niet dat ic u bediede
 Jegen die traechheit, Godweet,
 Daer nu die werelt met ommegeet.

Van denselven noch.

Het sal peisen, wie dat can,
 Weder het si, so wijf so man,
 Hoedaen hier si die Gods Sone,
 Ende hoe groet sine macht es na tgone,
 5 Ende hoe menechvuldech sine gewerke,
 Ende hoe bitterlijc ende hoe stercke
 Hi die quade sonden loent,
 Ende in die eweleke helle croent.
 Mi ne can niet verwonderen nu
 10 Van Onsen Here, dat seggic u,
 Dat hi enege meerre dingen
 Mach ter werelt vort gebringen,
 Dan dat hi van enen quaden
 Die nie ne wrachte na sinen raden
 15 So vollec bekeret, ende maect na tgone
 Van dengen sinen eigenen Sone.
 O! met wat huweleken dingen
 Mach men so grote werdecheit volbringen,

- Als daer men mede die gracie Ons Heren
 20 Vercrigen mach, ende die met eren?
 En getemet niet den brudegome hoge,
 Dat hi enege gichten moge
 Gheven siere edelre bruut,
 Om sine gracie, al uut ende uut,
 25 Ende in diere manieren die saken
 Dat si Gode vele kindere sal maken?
 Maec scone, seit hi, den spiegel dijn,
 Ende met goeder begherten fijn
 Soe anesichene dicke daernaer,
 30 Ende ontfanc die claerheit daer,
 Die daerute scijnt alteenen.
 Wiltu dat metten ogen meenen,
 †Du ventst er een tweefoldech scinen,
 Dat dine ogen al sal verdwinen.
 35 Welc es dese spiegel nu?
 Dats Onse Here Christus Jhesu,
 Die spreect aldus na die persone:
 ‘Een licht so sal gewinnen degone,
 Dat nemmermeer ne sal vergaen,
 40 Die Minen Sone es onderdaen.’
 Heimelijc soutu doen wale,
 Want doestuut om der liede tale,
 So eest dijn loen, dat si di prisen;
 Ende aldus, in deser wisen,
 45 Verliestu dat meerre om dminder
 Ende werds getellet metten kinder.

†|58v|

Van den gewaregen berge op te clemmene.

- Die alremeeste hoechede
 Van alrehande constechede,
 Dat es, dat een hemselves sal
 Kinnen, wat hi es, groet ende smal.
 5 Welc es .i. groet berch, ende een hoech,

- Daer noyt niemen over ne vloech?
 Dats volcomene kinnesse groet;
 Ende, die met redenen sonder wederstoet
 Allen gewaregen sciencien hoecheit,
 10 So seggic, dat dese berch overgeit
 Alle philosophie, van boven neder.
 Nu besiet voert ende weder
 Wat was Aristotiles?
 Wat was Plato? lie mi des.
 15 Wat waren die filosofhen algader?
 Si maecten menegen boec tegader,
 Mer, wat si vonden of wat si screven,
 Si ne kinden niet haerssels leven.
 Ghewarlec hadden si wel ghekint
 20 Henselven, si ne hadden niet so blint
 Gheweest, dat si die ongeloevehede
 Hadden gedaen, die elc nu dede.
 Des gebrac desen vinders
 Die vinders waren, ende in hinders
 25 Keerde hen haer vinden, dat si vonden,
 Ende bleven altoes daerin gebonden.
 Hets quaet op desen berch comen;
 Noch quader eest, hebbic vernomen,
 Daerboven staen ende sijn met;
 30 Noch alre pilijcs eest geset,
 Daerboven te blivene, ende daertoe
 Met alre herten te rustene also.
 Wie sal dan clemmen nu ter stede
 Op desen berch, ende staen mede?
 35 Die onnoesel sijn van allen dingen
 Ende suver van herten sonderlingen.
 Het esser vele die achterbliven,
 †Dat si op desen berch niene cliven,
 Omdat si die pine niene mogen
 40 Ghedoegen, die behoert ten hoegen

†|59r|

- Berge, ende aldus hieromme
 Moeten si gaen den wech alomme.
 Hen es nochtan daermet niet genoech;
 Al clemt een op, na sijn gevoech,
 45 Ende staet oec mede, en si also
 Dat hi sine woeninge make daertoe
 Op den berch, dat hi vroilike
 Daer mach bliven ewelike.
 Alsoe also sente Peter seit te desen
 50 ‘Het es goet nu hier wesen;’
 Clemmen ende gaen es crachteheit,
 Ende daer te blivene es saleheit.
 Here! wie sal op dinen berch gaen?
 Here! wie sal daerop volstaen?
 55 Ontpluuc, Here, die claerhede
 Ende laet mi di volgen daermede.
 Ic volgede gherne der warachteheit,
 Haddic nu te miere saleheit
 Enen warachtegen leidere, Godweet.
 60 Wat es dat, gerechteheit?
 ‘Ic ben,’ sprect Onse Here tote mi,
 ‘Wech ende leidere, dat seggic di;’
 Daeromme volgt Onsen Here,
 Oftu niet wils dolen sere.
 65 Wiltu sien Christum gecruusfigeert,
 Wiltu sonder expositoer sijn geleert,
 Wiltu verstaen der propheten lere,
 Wiltu horen die verholenheit van Onsen Here,
 So clem op desen berch voertan
 70 Ende lere diselven kinnen dan.
 Selstu op desen berch dan comen,
 Drie jonghers sal ic di nomen,
 Die du hebben moets ten beginne,
 Ofti wert ontseit dat climmen.
 75 Welc sijn dese .iij., ic segt di:

- Goede werke, ende bedinge daerbi,
 Ende gedinkenesse van allen goede
 Daerop te blivene in siere hoede.
 Vele dinge troest den man,
 80 Die met herten dat werc vaet an;
 Ende vele vint een oec gewesse,
 Die altoes es in haer gedinkenesse;
 Ende vele quaets mach hi verswigen mede,
 Die altoes es in den gebede.
 85 In desen drien gesellen fijn
 Alsi aldus vergadert sijn
 Ende in ons aldus willen wonen,
 So mogen wi vrocht bringen dengonen,
 †Die boven al coninc es, ende here.
 90 Dit es die berch, daer ic af lere,
 Die tot hem trect in der minnen
 Dieghene, die henselven kinnen.

†|59v|

Noch van denselven.

- O! ende hoe menegen sien wi nu
 Hedendages, dat seggic u,
 Die roekeloes hare lesse lesen
 Ende trage in hare gewerke wesen,
 5 Ende laeu in hare bedinge met,
 Ende wanen nochtan al ongelet
 Op die hoecheit van desen berge
 Comen, gelijc enen dwerge,
 Diet al met crachte waent verslaen
 10 Ende wert met behendecheiden gevaen.
 Also eest hiermet, verstaet dat.
 En heefstu hier niet den pat
 Ghemaect, eer du henen sels keren,
 Du maechs dan wel met onneren
 15 Wederkeren enen quaden pat,
 Die u de doot gevet na dat.

- Daeromme voech di daerane
 Ende studere ende lere, te verstane
 Die lesse, die di wisen mach daer
- 20 Te beseffene goede gewerke daernaer.
 Wes in bedingen oec altoes,
 En wes niet laeu no roekeloes,
 Want, sonder twifel, en wilstu niet plien
 Di te bogene tote desen drien,
- 25 So ne clemstu dien berch niet al,
 Die degene clemmen sal
 Die hem met nerenste daertoe keert.
 Daer die meester wert onteert
 Van dien dingen, die hi leert,
- 30 So werden sine jonghers verseert.
 Hets ene dinc, die boven redene es,
 Mer niet sonder redene, sijts gewes;
 Ene ander dinc es, die oec mede
 Boven redene ende sonder redene, bede
- 35 Es nochtan, moet menre geloeven.
 Alsoe die spreken wilt van boeven
 Van der Triniteit, Godweet,
 Dats sonder redene, na onse beheet;
 Ende jegen redene eest oec met,
- 40 Dat meinedecheit es geset
 Ene drieheit, wet dat wel.
 Hieraf te sprekene en es geen spel,
 Want een mochtere lichte soverre af spreken
 Dat hire in soude gebreken.
- 45 Oec en soude men in negere partien
 Den leeken niet te verre lien,
[†]Want sijt sum niene souden verstaen;
 Ende rude liede mochtent so bevaen,
 Dat si hare scade daeran doen souden.
- 50 Oec en soude men niet den bouden
 Noch den simpelen te vele nopen,

†|60r|

- En ware dat ic soude ontcnopen
 Meer hieraf dan ic doen sal,
 Mer ic wilt nederleggen al
- 55 Hier meer te sprekene van deser dinc,
 Dier ic noede dus aveginc;
 Mer beter es, dat ic se late,
 Dan daer iemen ane dade onbate,
 Want, dies niet en conde verstaen,
- 60 Mocht er lichte onbate ave ontfaen.
 Dus latic van Rikarde die bloemen,
 Ende ic sal seu voert van Sente Bernarde noemen.

***In den Vijfsten boec van der Vierder Partien van den Spiegele
 Hystoriale.**

⁺|51r|

S. Bernaerd.

Hier begennen Sente Bernards bloemen, van goeden levene.

- Besich, wi hebben al gelaten
 Ende sijn di gevolget in caritaten,
 Want die werelt es overlidende,
 Ende, al dat es overtidende,
- 5 Dat heeft .i. endde, dat verstaet.
 Daeromme so eest wel mijn raet,
 Dat tengenen volgen al
 Die nemmermeer geliden en sal
 Van der werelt die begherte.
- 10 Gheeft den mensche mere derte
 Dan sine substancie wel vermach,
 Daeromme soutu, nacht ende dach,
 Dine herten daeraf laten sinken
 Ende om die ontfermecheit Gods dinken,
- 15 Want, wat een met gewoenten doet,
 Dats hem licht in den moet.

- Die dienstman es oec wel na tgone
 Wel wert van sinen loene,
 Mer, die den loen over sine gewerke
 20 Gheeft, es ongehoert, als ict merke.
 Alle ledege wive mede
 Nemen loen in elke stede;
 Du geves hare loen, mer du
 Ontfincs geenen loen nu.
- 25 Sonder joc en mach selc niet sijn,
 Als in menegen es in schijn
 Want selc soude eer ontweeslaen
 Die dinc, die hi hadde saen
 Ghemaect, ende .i. ander maken,
- 30 Al ne waren niet die saken
 Alsoe alsi te voren waren.
 Mer .i. swaer joc es dat, te waren,
 Die elre na niet en staet
 Dan daer die werelt met ommeget,
- 35 Want ende oft u dergerre pine sies an
 Ende haren rouwe, ende du dan
 Dat anegaes, wie saelt clagen,
 Al bestu daerin oec verslagen?
 Die die dinc vore hem siet
- 40 Ende onbedwongen daertoe tiet,
 Dies hi af wel mochte wesen,
 Hi dunct onberaden wesen (*sic*).
 Vlie die eggle, die in den moet
 Hevet, dat si tgoede bloet
- 45 Suget altoes, want si di mede
 Mochte cranken doen dine leden.
 Mi nes geen here soe suer,
 Noch geen tyran oec so stuer,
 Noch negeen cnecht niet so strac,
- 50 Noch so groet geen ongemac,
 Noch geene bordene oec so swaer,

Die men geliken mach .i. haer.
 Dat si iet daerjegen gestonden
 Jegen die vuele quade sonden,
 55 ⁺Want dit mochte een gedragen,
 Al waert hem swaer, ende bejagen
 Daermet die bliscap van Hemelrike.
 Mer die sonde in gelike
 Lichte sijn te dragene hier,
 60 Si maect namaels so ongier,
 Dattu des Hemelrijcs verboert
 Ende in die helle wert versmoert.

†|61v|

Van der werelt rijcheit.

Die gesonde salege, seggic u,
 Die op dese werelt nu
 Versmaedt sijn, overmids desen,
 Selen si na met Christum wesen?
 5 Want met scalcheiden ende met sonden
 En machtu comen in geenen stonden
 Ter genadecheit oec mede,
 Noch met vrecker nidecheide,
 Ja, nu wilt hem selc hiermede
 10 Bescudden, ende seit, oft ware onsede,
 Dat grote sonde ware dan,
 Dat erdsch goet hadde een man.
 Waeromme gaf Abrahamme ende Ysaac
 Onse Here dan so groten lac,
 15 Want hi hem groet goet liet ane,
 Was daer sonde an te verstane?
 Neen, want dat goet, dat si
 Van Onsen Here hadden vri,
 Dat gaven si weder Onsen Here,
 20 Vroech ende spade, in allen kere,
 Ende si ne hildent mer over geleent.
 Si ne waren daerin so niet vereent,

- Si ne lietent gaen, aldiereghelike,
 Dat hem quam van Hemelrike.
- 25 Men mach wel alhier houden goet
 Ende daerin oec wegen behoet,
 Ende dat dengenen deilen weder,
 Diet hen van hagen sendde neder.
 Job hadde groet goet sekerlike
- 30 Ende was van beesten also rike,
 Dat sijn gelike niet en was;
 Daerna wert hi geroeft al das,
 Sodat hi niet en behielt ter noet,
 Die quade geest en sloecht al doot.
- 35 Wat seide hi doe? ic segt di:
 Hi niet quaet en wert daerbi,
 Mer hi seide: 'God hevet gegeven,
 Oec mach hi hen wel nemen dleven.'
 Mer ghi, die nu gadert scat
- 40 Ende rike beghert te sine om dat,
 Dat ghi vordeel wilt gecrigen
 Ende met uwen goede wilt oec wigen
 Ende onderdoen uwe gebuere,
 †Ende hebben wilt in uwen labure
- 45 Metten penningen, die gi gadert,
 O wi! hoe werden si noch gescadert,
 Ende gi oec met hen herde sciere
 Comen selt ten quaden viere!
 Ghi, die altoes daerna staet,
- 50 Dat gi met herscapien ommeget,
 Ende daerna wacht ende spiet
 Te doene dat elc gherne siet,
 Ende daermet dan al verget
 Der dinc, daer ghi toe sijt geset,
- 55 Wat sal dijns gescien, wat?
 Van hogen wille groten plat.
 Ghi princen, gi ridders mede,

†|62r|

- Ghi sijt hier in hoverdechede,
 Ghi houdt familie, groot ende wijt,
 60 Grote perde, die gi rijt;
 Havicke, sparwaren so voerdi
 Waer gi rijt, verre ofte bi;
 Ende honde loepen oec vore u,
 Daer gi met maect u gehu;
 65 Ghi soect oec mede scone wive;
 U es leet datter u iet ontblive,
 Ghi ne had se al tuwen wille;
 Hieromme so ligdi selden stille,
 Ghi ne vaert alomme ieweren om spien,
 70 Sowaer dat gi cont gesien
 Dat u genoeght, dat trect an;
 Wil men u wederseggen dan,
 So veisdi dan enegen raet
 Daer ghi den genen so met bevaert,
 75 Dat hi blide es, dat hi geven mach
 Die dinc, dies gi daedt gewach;
 Ende, noch vele meer daertoe,
 Gheeft hi u, eert dat comt also,
 Dat hi u vrienſcap can bejagen.
 80 O wi arme! ende wat clagen
 Sal hieraf werden vore Gode gedaen,
 Daer alle dinc moet te rechte gaen!

Van denselven noch.

- De ackerman pinet sere
 Om coren te winnenne emmermeere;
 Alst wel geraect, so es hi blide
 Ende pijnt dan vorwert tallen tide,
 5 Hoe hijs meer mach gesayen.
 ‘Dies lettelt sayt sal lettelt mayen,’
 Seget hi dan in enen bispele;
 Mer, alst dan gaet uten spele,

Ende hem qualec geraect sijn coren,
 10 'So meer gesayt, so meer verloren,'
 Seget hi dan te meneger stonde;
 Al dat hem gaet uut sinen monde,
 Dat es torenlec te hoerne genoegh,
 +Omdat niet en gaet na sijn gevoech,
 15 Ende es onverduldech oec mede,
 Ende vloect ende scelt te menegher stede.
 Desen ic oec niet en can
 Gheleggen ten goeden ackerman,
 Daer Onse Here af hevet gesproken,
 20 Want alle sonde werdt gebroken.
 Aldus eest in allen tide:
 Alst wel gaet, so sijn si blide,
 Ende, alst dan weder qualec gaet,
 So vermanen si alre daet.
 25 Tote Petere was oec geseit:
 'Driewerf mintstu mi gereit.'
 Daerna wert hem gesproken an:
 'Voede mine scape dan.'
 In dit voeden doet ons verstaen
 30 God, dat die gevet sonder waen
 Ghevoedt werdet sonder spise
 In die godheit in alre wise.
 Wie dat onderhorech es desen,
 Hi ne mach niet verloren wesen.
 35 Van den spele oec, Godweet,
 Daer men sovele met ommegeet,
 Dats met vrouwen heimelike
 In cameren te sine, diesgelike.
 Ghi wet wel wat ic daermet meene;
 40 Dats .i. sonde, int gemeene,
 Dat ic hare niet en can geliken,
 Beide in armen ende in riken.
 Cawette, vorcopers hebben si mede,

†|62v|

- Tusschenloepers, die de quaethede
 45 Toebringen, geven ende nemen
 Elken daer na sijn betomen;
 Dit doet versamenen vele dingen.
 Quaet cnecht sonderlingen.
 Also als in dEwangelien staet,
 50 ‘Quaet cnecht, na dijn verjaet
 En heefstu geen ontfermechede.’
 Oec, teere andere stede,
 In die Passie daerbeneven:
 ‘Ghi quade, wat wiltu mi geven?’
 55 Ende, ic sal di hem leveren saen.’
 Ay! die hiermet ommegeaen,
 Wat sal hen hierna gescien?
 In caent geweten no gesien.
 Anescouwen wi dan, ende laet ons gomen,
 60 Wat van desen dingen mach comen.
 Wat mach er af comen in scine?
 Menege geesele, menege pine.
 Besiewi, ende anescouwen hoe,
 Waer dat wi sijn geroepen toe.
 65 Gaet uwer conscientie binnen,
 Ende geeft uselven daerin kinnen;
 Bereidt uselven van den sonden,
 †Daer gi mede sijt gebonden.
 Wee u, die in die Gods huse
 70 Gheruchte maect, ende confuse,
 Want men soude in der kerken
 Gode dienen met goeden werken.
 Daeromme, daer men sculdech es
 Gods dienst te doene, des sijt gewes,
 75 Ende in die stat dan doet quaet,
 Dats sonde die boven al gaet.

†|63r|

Van voersienecheiden.

- Dinge, die der armer es
 Ende die onthoudt, sijn gewes,
 Dats sonde, gelijc roeve ofte stale,
 Ochte vele meerre, wetic wale.
- 5 Gewarelige alle dinge,
 Die van kerkelijc goede sonderlinge
 Comen, ende boven sgeens monde
 In weselicheden talre stonde,
 Dat es der armer patermonie;
- 10 Ende, die hen des dan iet vertie,
 Die roefse van haren erve dan.
 O wi arme! waer es selc man,
 Die nu den armen wat deilen iet,
 Hen es leet dat hi se siet.
- 15 Diegene die meest provenden heeft,
 Meest es hem leet, dat iemen leeft,
 Die men heet arm, Godweet.
 Si sien se ane met ogen wreet
 Ende seggen: 'Het sijn quade triwante.'
- 20 Si geven wel lettelt van haren cante.
 Onse Here en ordineerde niet,
 Diegene die dEwangelie besiet,
 Dat hi daeraf neme bliscap mede,
 Noch oec overtullechede,
- 25 Mer in maten ende in payse
 Eten ende drinken ende niet te ayse,
 Sodattu daeraf lost negeene
 Voeden ne souts, groet no cleene.
 Wat eest nu, al bestu sere
- 30 In dese werelt een groet here,
 Ende men bescout di in den wege,
 Dunct di dit een groet sege?
 Die boem staet nu scone, ende gloyt,
 Ende alsnu hi nemmer en groyt.

- 35 Al te onsalech es degone,
 Ende al te trage in allen doene,
 Die negeene wile vore ne sint
 Op gerechteheit, merket twint;
 Mer altene slaept in heme
- 40 Die doeget, ende, als ict verneme,
 So heeft God oec sijns vergeten,
 Ende van sinen erve gespleten.
 Wat selen wi seggen daertoe dan?
 †Men seget: ‘Also als levet die man,
- 45 Also stervet hi gerne daerna;’
 Ende, also als ict versta,
 Also als sijn endde oec es,’
 Seget men oec, des sijt gewes,
 ‘Dat sine pine volget gereet.’
- 50 Alles ding es ondersceet,
 Mer dat een gaet vore so dicke
 Dat men op dander niene micke.
 Wi selen volgen goeden geselscepen,
 Ende daermet altoes sijn begrepen,
- 55 Want die apostel seit voerwaer,
 Dat wi moeten beden naer
 Onsen behoudere, end daerop rusten.
 Dit seldi nu in u herte vesten.
 Onsalech vleesch, en penstu niet
- 60 Dat Onse Here in dit verdriet
 Quam om onser alre siele?
 Al ware dat sake, datti mesfiele,
 Hi ne sal, om dinen swaren toren,
 Niet comen, gelijc hi dede te voren;
- 65 Hi heeft om di eens gedoeget,
 Hi wilt oec, dat gi daerna poeget.

†|63v|

Van den drien graden.

- Drie ledereen, daer wi selen mede
 Clemmen te Gode ter hoger stede,
 Die hevet drie trappen, dat seggic u.
 Welc sijn die drie trappen nu?
- 5 Dat es, reine leven, dat verstaet,
 Dat ons allen toegaet;
 Ende gerecht, daermede voert,
 Dat onsen evenkersten toebehoert;
 Ende genadech, in allen kere,
- 10 Dat toebehoert Onsen Here.
 Wie es in ene ordene so groet,
 Ende wie heeft so hogen moet
 In die werelt, coninc ofte graven,
 Die nu hevet sovele haven
- 15 Dat hi met enegher grotheden
 Ofte met enegher rijcheden
 Clemmen mach dese trappen drie,
 En si dat hi des al vertie
 Ende leve na derre drie raet?
- 20 So mach hi clemmen op den graet.
 Wat noede heefstu sovele tiden
 Van gewinne laten liden,
 Ende sovele gewins verboren,
 Alsoe di es comen te voren?
- 25 Negeen dinge en mogen di salegher wesen,
⁺Dan du besies te tide van desen,
 Die du nu heefs overleden,
 Ende daarna diselven in gerechtecheden.
 Wacharme mijns! heden, Godweet,
- 30 Ben ic quader ende eer bereet
 Ter quaetheit, dan ic gisteren was.
 In pense niet op dat ic las
Transeunt dies salutis,
 Dat te verstane aldus is

+|64r|

- 35 De dage der salecheit overliden;
 Ende niemen en wilt in sinen tiden
 Bedincken wat hem gesciet,
 Mer elc mensche vorwart siet.
 Vele jare heefstu overleden,
- 40 Ende altoes in kintscheden;
 Du bes kintsch in alre stont,
 Alslange als di niet en es cont
 Wat du best ende wanen du coems,
 Ende watti na den live vroems.
- 45 Die apostel seit nu dit:
 ‘Niet in hope, daer gi in sit,
 Noch in weldaden, noch in vreden,
 So ne soutu niet allene loven heden
 Die Godsgenade, mer oec mede
- 50 In elken verdriete, in allen onvrede.’
 So leert hi di te minnenne Gode
 Ende te houdene sine gebode.
 Teere ander stat srect Onse Here:
 ‘Die hemel ende deerde, in allen kere,
- 55 Selen liden ende tegaen (*sic*),
 Mer mine woerde die selen staen,
 Ende niet vergaen in geenen tiden.
 Waerop machstu di dan verbliden,
 Alst al verganckelijc es, vorwaer,
- 60 Dier men af srect, verre ende naer,
 Sonder allene die Godsgenade,
 Die altoes blivet even gestade?
 Wies getroestu di dan hier?
 Waerop bestu nu dus fier?
- 65 Keer omme, ende volch den genen naer,
 Dien allen dingen sijn oppenbaer.

Van roekeloesheden te Gode wert.

- Het esser vele, die vele weten
 Ende haers hebben al vergeten;
 Ander liede si wel besien,
 Mer henselven si niene bespien.
- 5 Wat es ydelre dan te minnenne ydelheit,
 Ende wat hatelekere, na die waerheit,
 +Dan te versmadene gerechtechede,
 Als ic Gods herdinke mede,
 Ende ic miselven dan versta,
- 10 Ende ic pensende werde, daerna,
 Wat wondere om ons God al doet?
 In die ingle es hi wel gemoet
 Ende begerse te scouwene ane;
 Hi verblijt hem, in allen verstane,
- 15 In die heiligen, omdat hi siet
 Dat hare bliscap en vergaet niet;
 In den mensche es hi nuttelijc mede,
 Want hi es hare godlijchede
 In die creaturen es hi wonderlijc,
- 20 Want hi se alle mogendelijc
 Ende wijselijc ende werdelijc mede
 Geboernesse geeft, na elcs sede.
 Wi sijn sculdech te minne den Here,
 Want hi ons voren minde sere
- 25 Ende na sine vorme, gewesse,
 Sciep, ende na sine gelikenesse;
 Ende, dat en gewerddi gere dinc
 Die nie ter werelt lijf ontfinc,
 Het behoert wel ende hets recht,
- 30 Wat na hem gebeeldt es echt
 Dat te sinen gedeele come.

+|64v|

- Nu es oec recht, dat elc gome
 Hoe sijn gebeelde es gedaen,
 Ende volgen dan dien wegen saen.
- 35 Hoe selen wiere volgen? ic segt di,
 Met desen dingen die volgen hierbi.
 Alsoe met groter lost in woeden sijn,
 Ende met crachte die werelt fijn
 Altoes houden in goeder mate
- 40 Ende in minnenre caritate.
 Wi selenne houden altoes dan
 In onsen gedachte vorwert an,
 Ende altoes dragen, waer wi gaen,
 In onse conscientie, sonder waen,
- 45 Sodat wine overal gereet
 Vinden, waer men henen gaat.
 Salech es die siele bekint,
 Daer Onse Here raste in vint;
 Salech es, die seggen can:
- 50 'Die mi gemaect hevet man,
 Ic sal hem daermede lonen,
 Hi sal in minen tabernakel wonen.
 Waeromme ne soeken wi niet Gode weder,
 Die ons soeket op ende neder,
- 55 Ende daeromme doegede grote pine
 +Om met ons gherne te sine?
 Hets grote sotheit, dat wi vlien
 Dieghene, die ons gherne sien,
 Ende daer ons goet ende oec vromen
- 60 Tallen tiden (af) mogen comen,

†|65r|

Van denselven meer.

- Nadien dat ic hebbe ghehoert,
 So leidt de onsalege den onsalegen voert,
 Sodat si beide bliven bederft;
 Ende, als die een dan sterft,
 5 So gaet sijn geselle ten grave mede,
 Ende siet, waer al ter stede
 Ute dien grave gewoerpen was
 Ghemul ende beene, ende vore das
 So was daer een nochtan gegraven
 10 Die rike was ende hadde veel haven.
 En help hem niet, dat sach hi an;
 Nochtan en verstont niet die man,
 Dat sijn geselle soude werden also,
 Ende hiselve oec daertoe.
 15 Dat ic nu ben, dat was diegone,
 Ende, dat hi nu es, al ben ic coene,
 Dat sal ic werden oec voertan.
 Waerop mogestu pensen,
 Ofte waerop mogestu di verlaten,
 20 Du moets altoes dan ter erden staten.
 So ons God hier langere spaert
 Om hier te beterne quade vaert,
 So hi ons meer daeromme verdoemt,
 Eest dat ons ter baten niene coemt.
 25 O siele, getekent na Gode,
 O scat der overster gebode,

- O seker woeninge, daer niet en mach
 Comen, hi ne hebbe van Gode den sin,
 Bi di es vrede, bi di es genade,
 30 Bi di es Gotheit, bi di es stade,
 Bi di es licht, bi di es cracht,
 Bi di es claerheit, dach ende nacht,
 Bi di es ere, bi di es blijtheit,
 Bi di es leven, bi di es scoenheit,
 35 Bi di es lof, bi di es raste,
 Bi di es minne, die se alle vaste
 Tegadere voeget, ineen besloten!
 O wi! dat wi niene genoten
 Metten genen te wesene vri,
 40 Daer alle dinge utecomen si!
 Ghereidt u herte, gereidt, gereidt,
 Dat si niene werde verleidt
 In die vule demsterheit!
 Vaget van den naten gereit
 45 [†]Die druppe, dat si niet en breide;
 Wert si gebreidt, die quaetheide
 Sal daerin verherden saen.
 Werdt si verherdt, al sonder waen,
 Ghi ne brincse niet so sciere uut.
 50 Luuc toe die dore, ende vaste sluut,
 Eer diegene comen daervoren,
 Die dine herberge willen testoren;
 Loecstu dijn ogen, als si bespien
 Die quaetheit, ende allomme laets sien,

†|65v|

- 55 Ende dan metter herten dat bevaet,
 Ende uwe doren dus open laet
 Ende niet en wederstaet in tide,
 Uwe viande, die in elke side
 U toeloepen, so werddi dan
- 60 So verwonnen, dat gi vortan
 Niet en roeket van geenen dingen,
 Dan hoe gi uwe genoechte volbringen
 Moget, ende laet al varen
 Wat te Gode hoert, te waren.
- 65 Ende mach sijn, dattu ondertiden
 Met Gode souts spreken besiden,
 Die altoes die werelt inhevet,
 Want negeene raste si hem gevet,
 Iet anders te volgene dan hare,
- 70 Dit werdic an menegen wel geware.

Van denselven noch.

- Deus! hoe salech es die man,
 Die sijn leven voegen can,
 Dat hi die ogen so geesteliken
 Houdt, dat si ne niene beswiken.
- 5 Die Gode mint, hi hoert gherne
 Daeraf spreken, ende die taverne
 Anteert, ende die leckere gesellen,
 Hoertere oec gherne af tellen.
 Peist, heeft enege dinc meerre macht
- 10 Dan allene die Gods cracht?

- Ende penst weder oec van di,
 Dat niet onmoghenre en es dan ghi.
 Alle tide, in dewelke du niet
 Om Gode en peis, nu besiet,
 15 Die reken ic di al verloren.
 Die Scrifture bringet te voren
 En si dattu religioesheit mints,
 Ende die waerheit houde ende kints,
 Ende caritate hebbes mede,
 20 Du ne coms niet ter hoger stede
 Niet en mach di daertoe wesen
 +Sueter, om te comene te desen,
 Dan dattu dijn herte daeraf wacht,
 Dat si der coringhen niene acht,
 25 Ende dattu se van quader coringe
 Alle stont hoeds, ende bedwinge.
 Ontferme u mijns, mach een spreken.
 Nochtan, en wert hi niet ontsteken
 Metter herten te Gode waert,
 30 Ende penst elre in die vaert
 Dan om die dinc, die bidt hi,
 Waerheit, dit besiet niet di.
 Sal dine bede werden gehoert,
 Du moet se met herten bringen voert.
 35 Wacharme! wat es mi hier nu
 Als dinc jegen, dat seggic u,
 Want, so ic mi meer besie,
 So mi meer gebrect, dunct mie.
 Het ware so, dat in geenen stonden
 40 Onse Here en mochte weten mine sonden,
 Ende mi oec niet verduwen en woude
 Noch ne conde, noch ne soude,
 Ende Onse Here so onmogende ware
 Oft het si alsoe daernare
 45 Dat Onse Here niet en si.

†|66r|

- Nochtan en soutu niet te vri
 Dine sinne met rechte laten,
 Du ne sout se altoes houden in maten;
 En bescouwic miselven niet,
 50 So ne kinnic mi niet, wats gesciet;
 Mer, besie ic miselven wel,
 So kinnic mi bat dan iemen el.
 Verstant mi nu wel in dien,
 Dien duvel en condi niet gesien;
 55 Daeromme en condi u niet gereet
 Te sere gehoeden vore hem, Godweet.
 Den prince oec, die verbolgen es
 Ende niet en mach sien, des sijt gewes,
 Die heeft enen eer bedrogen
 60 Dan dien hi sien mach met ogen.
 En wetstu niet, dat gevenijnde serpent
 Altoes sijn venijn uutsent,
 Ende ne geen ander begherte en heeft,
 Noch geen ander orbore en geeft,
 65 Noch niewer elre omme en dinct,
 Dan hoedat die siele verminct?
 Dit serpent dede oec die scame
 Int Paradijs Jeven ende Adame.

⁺*Sente Bernaert, van den cruce.*

⁺|66v|

- Die pine Christi es ons wel cont,
 Ende wi selen willechlec talre stont
 Gode onse gewerke geven;
 Daer hi staet den cruce neven,
 5 Roept hi ons ane terselver tijt:
 ‘O! ghi alle die bi den wege lijt,
 Beit ende besiet of enech rouwe
 Den minen gelijc es, wel bescouwe.
 Ontbeit mijns rouwen hier, om dien

- 10 Dattu in minen rouwe soud sien
Dinen rouwe, talre stont.
Mijn rouwe, ic doe di cont,
Sal di een beelde weten
Dijns rouwen, waer du coms na desen.
- 15 Wat bescoustu ane minen lichame?
Beidt ende besich of enege blame
Nie wert sake mijns rouwen nu.
Es iet gelijc die rouwe van u?
Mijn rouwe, dat kintstu wale.
- 20 Daer en es jegen geene tale,
Dat men iet geliken can
Wat Onse Here dogede dan
Overgrote getrouwechede,
Overgrote werdechede.
- 25 Wie dat dijn cruce draget,
Draecht dine glorie onversaget,
Ende, wie oec hevet dine glorie,
Heeft oec di in memorie.
Welc es een bordene swaer,
- 30 Ic segt di nu, hort er naer:
Dat es, dat een dragen moet
Dat hi niet met wille en doet.
Ghewarechlec, die tcruce eert
Wertter mede oec bekeert.
- 35 Int cruce es oec, gewarelake,
Alrehande vrocht gemeenlike
Des levens, want dit es die boem,
Diet wel bescouwet ende nemet goem,
Die levende heet in alre wise
- 40 Ende in midden staet den Paradyse.
Al mocht ic dorgaen hemel ende erde,
See ende locht, met groter werde,
Nochtan ic di ne vinde niet
Dan ant cruce, wats gesciet.

- 45 Die dan hem niet en volghet na,
 Waer dat es, waer dat sta,
 Hi es in die deemsterhede
 †Ende, wie daerin es oec gereede,
 Hi ne weet oec waer hi gaet.
- 50 Maria Magdalene, dat verstaet,
 Volgede hem na, ende ginc met spoede
 In Egypten over .vij. vloede;
 Des en had se niet wel gedaen,
 En had se Onsen Here niet ontfaen.

†|67r|

Sente Bernaert, van castiene.

- Hoecheit sonder constechede
 Vroemt lettel in enege stede;
 Opdatter negeene cracht mede en es,
 So deert si dicke, des sijt gewes,
- 5 Te hebbene dies een niene weet
 Wat glorien hi daerof ontfeet;
 Ende niet te hebbene dattu waens,
 Dats roekeloesheit, alstuus vermaens.
 Wat sal ic Gode geven daerof,
- 10 Om alle dinge die hi mi gaf?
 In den iersten gaf hi mi alle gewerke
 Ende in den anderen hemselven stercke;
 Ghegeven heeft hi mi oec nu
 Miselven, dat seggic u.
- 15 Die hemselven mint vor al,
 Allene om sijnsselfs geval,
 Dats vleesscheleke minne, Godweet,
 Want hi ne gevoelt niet els gereet
 Dan hemselven, dat verstaet,

- 20 Ende dat daer hi mede ommeget.
 Niemen en heeft sijn lijf onwaert,
 Dan diet jegen Gode spaert.
 Du sout Gode minnen om Gode,
 Niet om dijnselfs node.
- 25 Oetmoedecheit es ene cracht,
 Daer die mensche met gewaregher dracht
 Te gerechter kinnessen es comen,
 Want oetmoedecheit maect vromen
 Ende bringt den mensche in die cracht,
- 30 Sodat hi alles hevet macht.
 Onse Here, van der hoecheit sine,
 Bescout hierneder sine vriendekine,
 Om te merkene of si sijn
 Verstandel in den geloeve sijn,
- 35 Ende daerin oec soeken Gode
 Met gewerke, met gebode.
 Ene suete spise es caritas,
 Nadat Salomon gewaget das,
 Want sine suetheit en can
- 40 Volmaken watter leget an.
 Niemen in desen live, Godweet,
 †En can geweten al ondersceet.
 Besich diselven, hoe gereet du bes
 te valne in sonden, ende hoe getes;
- 45 Ende, alsture dan in bes comen,
 Hoe vaste si dan an di dromen
 Ende spien ende wachten talre stont,
 Hoe se di gewerpen in den gront.
 O Here! niet ne moete mi

†|67v|

- 50 Die voet van hoverden wesen bi,
 Bedi si sijn vor di verstoeten
 Ende en mogen niet an di genoeten,
 Noch si ne mogen niet staende bliven
 Daer die andere wel becliven.
- 55 Here, al gebrake mi de cracht,
 Ende ic niet en hadde die macht
 Di te dienenne na dijn gevoech,
 Nochtan es mi dine gracie genoegh.
 Het sijn .ij. wege, dat seggic u:
- 60 Metten enen gaestu opwert nu,
 Ende metten anderen nederwaert.
 Noch .ij. wege geoppenbaert:
 Deen leidt ten goeden dingen,
 Dander ten quaden, sonderlingen.
- 65 Wachtu van den quaden, ic rade,
 Ende na den goeden sta vroech ende spade

Van denselven noch.

- Een man, die tsine laet gaen
 Te quiste, ic segt di sonder waen,
 Dat hem men te geloefene es
 Dat hi enen anderen es getes,
- 5 Want, die hemselves enen anderen niet ne dochte,
 Eens anders salecheit lettelt rochte.
 Wat sal ic hem mogen geloeven,
 Die hemselves maect verscroeven ?
 Het es leelijc ende onwerdechede,

- 10 Dat hem een in elke stede
 Boven dandere altoes verheft,
 Ende in hemselven niet en beseft
 Dat hi boven die andere iet doet
 Van doechdelecheiden enech goet,
- 15 Daer hi omme te seggene es waert,
 Als bi den Phariseus es geoppenbaert,
 Die seget aldus in sinen bediede:
 ‘Here, ic en ben niet als ander liede.’
 Een blameert hemselven meere,
- 20 Die bringt uten kere
 Diegene, die op enen dach
 Doen eten, als men vastens plach,
 †Dan hi met hem .vij. dage
 Te vastene plage, sonder sage.
- 25 Hets menech, die geloeft gereet
 Dat hi hort ende niet en versteet,
 Noch en weet wat het meent,
 Daer hi hem somtijt toe leent;
 Dus comt menech, bi onverstane,
- 30 Daer hi qualike comt ane.
 Die enen anderen doemt nu
 Werdt selve gedoemt, dat seggic u.
 Die abt en es oec sculdech niet
 Enege dinge te doene iet;
- 35 Al es hi abt, wat eest dan,
 Hi sal te mere duchten daeran,
 Want die gebode sijn oec daer
 Boven hem, seggic vorwaer,
 Want ute sijnselfs wille

†|68r|

- 40 En es hi sculdech, lude noch stille,
Gheene dinge te doene, Godweet,
Anders dan sine regule heet;
Want die regle was
Eerst gemaect, sijt seker das,
- 45 So es men se sculdech te houdene voert
Ende hi mesdoet die se stoert,
Want, wat dat .i. met Gode wille
Ende met herten, lude ende stille,
Ende met sinen eygenen wille gereet,
- 50 Es hi sculdech te houdene, Godweet.
Daeromme, elc moenc, als hi saen
Sine professie heeft gedaen,
Es hi sculdech in elke stede
Sine regle te houdene mede.
- 55 Waert dat sake, dat geviele also,
Dat dijn abt di sprake toe
Ende hi di hiete doen enege dinge,
Die jegen dine regle ginge,
Ende du nochtan wistes wale,
- 60 Ende wilde hijt emmer in waerre tale,
Du sout dat doen ende niet laten,
Want du moets dinen prelaten
Onderhorech sijn alteenen,
Want du heves geloeft dengenen;
- 65 Onse Here, dies en hadde geenen noet,
Was onderhorech toter doot.

Noch van den selven.

- Dat een vele dogeden spreket
 Ende daerna selve niet en werket,
 Hi slecht der coe, die vele melcs geeft
 Ende metten voeten dan ommesleecht.
- 5 Het es onmogelijc, die versmaet
⁺Sinen meester, daer hi voren gaet,
 Dat hi sine heimelike conste dan
 Leren mach, die sijn meester can;
 Want, heeft hi den meester onwert,
- 10 So en duncken hem sine consten niets wert.
 Welctijt dat di dijn meester ontfeet,
 Soudi met rechte sijn gereet
 Di te minnenne ende te wisene al,
 Dat di orborlijc ware, groet ende smal.
- 15 Dit soude hi di in alre stont
 Vaste steken in den mont,
 Ende du waerstene oec sculdech mede
 Te minnenne met onderhorechede.
 Die bi den goeden wandelt dicken,
- 20 Emmer mach hierie iet af picken,
 Dat hem comen mach te baten,
 Ende daeromme ander dingen laten.
 Die metten heilegen wandelen can,
 Mach geheilecht werden daeran,
- 25 Ende, die metten verkeerden ommegaet
 Werden dicke verkeert, dat verstaet.
 Die verherdt es in sijn herte,

+|68v|

- Hem ne can bliscap, no smerte,
 No gichte, no gedreich, no smeeken
- 30 Negeenen tijt niet geweeken,
 Want hi ne gevoelt negeene dinc
 Dan dat sijn herte binnenvinc;
 Mer du ne derfs mi niet vragen van desen,
 Heefstu van Pharaone gelesen?
- 35 Wat es dan ene herte quaet?
 Hets ene dinc, dat verstaet,
 Die negeen besceedenheit in en hevet
 Op negene dinc, die levet;
 Noch negeene genade en mach se weeken,
- 40 Noch met beden, noch met smeeken,
 Noch met dreegene in geere maniere,
 Noch met geeselen negeeretiëre,
 Die men hem mach gedoen;
 Dit scheen wel an Pharaoen.
- 45 O! vermaledide dat gi sijt dus sere
 Ute alre doget, uut allen kere,
 Dat gi u niet en laet geraden
 Dingen, die u staen in staden.
 Als ic alles dincs ben sonder
- 50 Ende ic mi hebbe gewoerpen onder,
 So hebbic mi gemaect cnecht vri
 Alre, die in die werelt si;
 Mer, der werelt cnecht oec niet
 En ben ic, dat oec wel besiet.
- 55 Die alle dinge wille laten
 †Ende volgen der rechter straten,

†|69r|

- Hi moet tierst begheren den borne,
 Daer alle dinc af begint, te porne,
 Dats dijn herte, daert utespruut;
 60 Dat moets du suveren al uut ende uut.
 Daerna, regere ter daet
 Te latene alrehande quaet;
 Daerna, dinen acces bedwing,
 Die te vele lichte bevinc;
 65 Dan, ordinere dijn leven al,
 Hoet in die werelt wesen sal,
 Ende overdinc dine tide mede,
 Die du hier voren bestades met lede.
 Met dusgedanen dingen, siet,
 70 Mochtu scuwen swaer verdriet.

Van den riken een castien.

- Mi gedinct nu ere daet,
 Daer menech mede ommeget:
 Dats, dat selc stopt sijn oren,
 Als hem goede dinge comen voren.
 5 Hi sit alsof hi doef ware
 Ende spreect elre omme daernare;
 Mer, quame .i., ende sprake om dinge
 Daer sijn gewin iet aneginge,
 Al waert oec met onrechte mede,
 10 Hi soude daer sine oren gereede
 Toe ontpluken, ende nerenstelijke horen.
 Ay! verdoemt goet, dat di te voren
 Aldus comt, daer du mede
 Verliesen moets dine hoege stede.

- 15 Die vervarlike tide, nu wel besiet,
 En sijn noch alle leden niet,
 Hier si beginnen nu an te gane,
 Oft van ierst ware te verstande.
 Bedriegen, liegen en es niet leden,
- 20 Het begont van ierst nu heden.
 Het heeten nu vroede, die doen quaet;
 Ende clappers hetent dat verstaet,
 Die de waerheit doen verstaen,
 Of si heten simpel, sonder waen.
- 25 Icken prise niet lange tale,
 Opdat men se mach met redenen wale
 In corten worden wel gesegeen;
 Ende ooc ne willic niet verleggen
 Lange tale, opdat si es
- 30 Orborlijc ende goet, des sijt gewes.
 Wiltu Christus jongere heten,
 Hef op dijn seil, welvermeten,
 Ende late alle diverse dinge
 Ende set dinen voet, sonderlinge,
- 35 Te gane uut elken quaden wege,
 Aldus so moechstu winnen sege.
 Die niemens woerde en ontfeit,
 †Noch en onthoudt wat men seit,
 Noch en wijct sinen meester niet,
- 40 Selden gedyet hi, als men siet.
 Bestu gerecht, du sout swigen
 Ende metten hoofde ter erden nigen,
 Want, die gerecht es, sal wiken
 Jegeliken sinen geliken,
- 45 Ende geloeven oec daernare
 Ghelijc oft hijtselve ware.

†|69v|

Van gevene ende van maten.

- Gout noch selver en es niet met mi,
 Sprac d'apostel oec daerbi,
 Omdat hi wilde dat men verstoede
 Dat hi al dor Gods oetmoede
 5 Hadde gegeven, siele end lijf.
 Daerna sprac hi, sonder blijf
 'Dat ic hebbe, dat gevic di,'
 Dat was die Heilege Geest, die hi
 Binnen hadde, daer hi gere
 10 Dingenen wilde bekeren mede,
 Die tselve wechgevet al
 Dat hi hevet, groet ende smal.
 Die ne daerover wilde verladen,
 Hi ne dochte mi niet welberaden,
 15 Mer, also so ne was het niet
 Metten apostelen, dat wel besiet,
 Want, wat si gaven, hen bleef d'beste;
 Si ne gaven borge noch oec veste,
 Noch hen en bleef negeene stat.
 20 Wat bleef hen danne, wat?
 Hen bleef die Godsgave alenen,
 Wat dat si gaven henen,
 Hen en bleeffen niettemin.
 So ne daedt oec nu, die sinen sin
 25 Daerane keerde, gelijc si daden
 Hi soude oec werden sciene beraden,
 Wat dat buten maten es,
 Dats te vele, des sijt gewes
 Ende, wat oec dat men vint te vele,
 30 En telt men niet te sonderlingen spele
 Ende, dies te lettelt es, Godweet,

- Dat oec buten der maten stoet,
 Want eens dincs mach soe lettelt wesen,
 Dat men oec niet en mict op desen.
- 35 Daeromme es mate herde goet,
 Want si hare gevoege doet
 In die middelt tusschen beide
 †Middelt ende mate, na die waerheide,
 Mogen wel volgen enen pat,
- 40 Want middelheit es gesat
 Tusschen hoech ende neder wale,
 Sodat si beide houdt temale.
 Also es mate, dat oec wel wet;
 Si nes te hooge no te neder geset;
- 45 Dus houdt si oec ene middelhede,
 Die hare altoes volgt mede.

†|70r|

Van sconen proverbien.

- Hets menech, die mict om lange leven,
 Ende heeft hemselves troest gegeven,
 Ende spot ende scerent wel gereet,
 Ende metter werelt ommegeet,
- 5 Ende, als hem iemen spreket ane,
 Ende doet hem sijn leven te verstane,
 Ende castitene, ende seget: ‘Vrient,
 Hoe comt, dat gi der werelt dus dient?
 Waeromme en beterstu niet dijn leven?’
- 10 So heeft hi dese antwerde gegeven,
 Al lachende ende oec in scerne:
 ‘Ic sal mijn leven beteren gherne
 Hiernamaels, als ic werde out;
 Laet mi der werelt gewout
- 15 Hebben, ende der werelt gebruiken.’
 Eer hijs woert weet, comt hem stupen

- Van siecheiden aue so groet,
 Dat hi des anderdaechs es doet.
 Mijnhere waende wel leven lange,
 20 Hi hadde dleven in sinen bedwange,
 Dat dochte hem; hens niet alsoe,
 Dleven hadde hem in handen doe.
 Mochte dleven an ons gaen,
 Ghelijc dat wi an dleven staen,
 25 Wi souden so quaet dan van gronde
 Sijn, dat u niemen getellen ne conde.
 Als men tenegen hoege state
 Soude kiezen enege prelate,
 So soude men kiezen daertoe dan
 30 Enen welgeproefden man,
 Die daervoren, al sonder sneven,
 Hadde geleidt een goet leven;
 Mer nu en eest niet alsoe:
 Al en doech een man niewer toe,
 35 Eest dat hi van machte es,
 Men trectene voort, des sijt gewes,
 Ende seggen: 'Dies hi niet en can,
 Sal hi leren, hets een jonc man;'
 Ende, aldus ende in deser manieren,
 40 So comen voert emmer die fieren
 Ende die scalke, ende hebben al
 Dat God hiervoren den goeden beval.
 Dus en mach geen man, al es hi goet,
 Comen, hi ne hebbe groten spoet,
 45 [†]Te geenre provenden te geenre tijt.
 Hieromme es in de werelt wijt
 Symonie opgeheven sere,

†|70v|

- Omdat elc ware gherne here,
 Want, die nu comen onder voete,
 50 Hi wert vertreden so onsoete,
 Dat hi niet weder en can opcomen.
 Ic hebbe nochtan dicke vernomen,
 Valt een esel, men heftene oppe,
 Ja, mach hi geven goede cloppe
 55 Ende staet hi daer sonder iewerinc na,
 Men heet hem dat hi thuuswert ga.
 Wacharmen! dat aldus nu staet,
 Dat en es geen toeverlaet
 An die prelate dan met gelde;
 60 Die u al die saken vertelde
 Daer si met nu ommegeaen,
 Het ware leelijc te horne, sonder waen.
 Alle, die in dijn huus sijn binnen,
 Selen di met herten minnen,
 65 Eest dat si di niet en ontsien
 Van quade, dies vele liede plien.
 Hets orborlijc, dat een den mont dwinge,
 Daeraf soude comen werringe,
 Iet te doene of te seggene
 70 Dat namaels ware te verleggene.
 Het ware .i. edel spiegel, ende .i. goet,
 Die de vrecheit wederstoet.
 Wouddi u spiegelen dicke daerin,
 Hi soude verwandelen dinen sin.

Die jegen wille sijn allen dingen
 Die men hem voren mach gebringen,
 Wien mach menne geliken dan,
 80 Hen si enen verkeerden man ?

Van Onsen Here ende den prelaten.

Wat es God? machtu vragen.
 Die Godheit en can di niemen gesagen
 God es lancheit ende breethede,
 God es diepheit ende hoechede:
 5 Lancheit, als in der ewelijchede,
 Sonder enegen termijn mede;
 Breethede, als oec in der caritate,
 Die in Hem es sonder mate;
 Hoecheit, als in der overvloeyecheden
 10 Siere eweleker mogentheden;
 Diepheit, als in der constechede,
 Die onmogelijc es te pensene mede.
 Wat es dan iet tontsiene meer
 Dan die mogentheit, die geenen keer
 15 Hebben ne mach, si ne moet
 Altoes bliven even goet.
 Oft een op erterike vermach,
 †Dat hi moge pensen, nacht ende dach,
 Ende dan heeft sine vijf sinne,
 20 So dunct mi sijn sin wel dinne,
 Dat hi niene penst doch enege stont
 Om den genen, die gewont
 Om hem was, ende bracht ter doet.

†|71r|

- En mercti niet dese woerde groet,
 25 Die hiervoren staen gescreven,
 ‘Wie mach di geven dleven ?
 Wie mach di weder, alst hem dunct tijt,
 Sonder enech weder vernijt,
 Di bringen ter doot eer iet lanc?’
- 30 Hoe vaste hi sliep, die noyt en ontspranc,
 Ic wane gi slaept sonder ontspringen,
 Ghi, die men in geenen dingen
 Daertoe verwecken mach uwen sin,
 Datter iet mach comen in.
- 35 Ghi wilt van Gode diepelike
 Spreken, mer sekerlike
 U herte hevets lettel inne.
 Ay! dat si sijn so dinne,
 Diegene die hare woerde meenen,
- 40 Die si spreken, ja, jegen eenen
 Die daarmede vorwert gaet,
 Het esser .vij., dat verstaet,
 Diet achterlaten, en ware alsoe
 Dat hem vrome mochte bringen toe.
- 45 O monec, die heefs dijn profes gedaen,
 Du ne machs niet weder daeruut gaen.
 O, alle gi hoge prelate,
 Ghi hebt ontfaen u bisscops state,
 Ende moet die houden na geestelechede.
- 50 O, alle gi ridders, oec mede,
 Ghi hebt ontfaen u ridders abijt,
 Ende hebt geloeft in alre tijt

- Daer met te doene als ridders vri.
 O, alle te gadere, verre ende bi,
 55 Die enege ordine hebt ontfaen,
 Die ghi geloeft daer, sonder waen,
 Vor dinen Gode te houdene wale,
 Hier seggic ene corte tale:
 Bisscoppe, ridders, papen, moenke,
 60 Reguliers, nonnen ende canoenke,
 Grauwe, swerte, blauwe, witte,
 Alle hebdi ontfaen ene smitte,
 Dat es dat gi om geen gelof
 Ne geeft, daer u verlies comt of.

Van den heren noch.

- En mochten die arme liede niet
 Bat gespreken, als men siet,
 Jegen Onsen Here, dan si mogen
 +Hier spreken jegen enen hogen;
 5 Mer, als sijs hebben te doene,
 So ne worde nemmermeer arm man so coene
 Dat hi Onsen Here begruette iet
 Van sinen hemelrike, wats gesciet;
 Mer neent, niet ens niet also.
 10 So een arm meer sprekent to
 Onsen Here in soetheiden,
 So hine meer te hem can leiden,
 So doet oec die here, in weerlecheiden.
 Sprect hi hem an in soetheiden
 15 Ende dan die hant bringt met gelde,
 Dat doet dat die here heilde.
 Die hemelsche wilt oec, Godweet,

+|71v|

- Dat men hem geve gereet,
 Mer hi ne wilt geit node rijchede,
 20 Mer hi wilt met siere bede,
 Den goeden wille ende goede jonste;
 Ende die bede, die hi begonste,
 Dat die in hem gestade blive
 Toten endde van sinen live.
- 25 Onbedwongenheit groet,
 Die menegen bringet toter doot,
 Ende hoe dicke bestu in mi,
 Want ic sere onbedwongen si.
 Die doot jaechstu mi dicke ane,
- 30 Nochtan pinic mi hare tontgane;
 Dan com ic weder ende sie alomme,
 Ende worde in mijn herte so domme,
 Dat ic altemale sterve
 In die sonde, ende bederve.
- 35 Dan sta ic op al sonekine weder,
 Ende pense dan vort, op ende neder,
 Hoe ic der doot mach ontgaen,
 Ende in dat leven moge volstaen.
 Dus sta ic op, ende weder sterve
- 40 In den dage menechwerve,
 Mer diegene, die eenwerf sterft
 Ende in dat sterven blijft bederft,
 Ende niet weder op en stoet,
 Dats al verloren, Godweet.
- 45 Wee hen, die dragen tcruce Ons Heren
 Ende willen ander liede leren,
 Ende selve ongeleert bliven
 Van alre dinc, die men mach scriven
 Wee, eenwerf ende anderwerf mede,
- 50 Der quader hoverdechede,
 Die die arme liede antrecken,
 Die henselven niene connen bedecken!

- Wat sal hoverde dan enegen man,
 Diere niet met gedoen en can?
 55 Hoverde en soude oec niet in desen
 †In geesteleken abite wesen.
 Wie es meer in die quaethede,
 Dan die hem veiset in elke stede
 Ende dan, met desen veisene mede,
 60 Alle logene voertbringet gereede?
 En es sonder sake niet ontteet,
 Dat men van Josephs cleede spreect?
 Dat was claer ende scone.
 Du sout verstaen daerin tgone
 65 Dogedelecheit, die quam na das,
 Die oec niet geveist en was.
 Gheveistheit gaet den crommen pat,
 Dan dede Joseph niet om dat,
 So dedene Putiphars wijf vaen,
 70 Mer, hadde hi den crommen wech gegaen,
 Hi ne ware daertoe niet comen,
 Daer hi sint toe was genomen.
 Wat seit David oec hiermede,
 In den Soutere teerre stede?
 75 ‘*Sumite psalmum et date tympanum.*’
 Dat exponeert men aldus sum:
 Nemt ane u geestelechede,
 Mer, tiersten laet u werelechede.
 Diegene heet ic oec goet,
 80 Die heimelec goede dinge doet;
 Oft ic miselven niene spare,
 Wie sal mi sparen daernare?
 Ja, alsoft ic miselven prise,
 Wie sal mi prisen in eneger wise?
 85 Dit es een argument gemaect,
 Dat mi dunct al te naect.
 Willic, ic mach miselven verslaen

†|72r|

- In allen stucken, sonder waen,
 Ende willic, ic mach miselven genoegh
 90 In heimelelike sparen, na mi gevoech,
 Daer af ne derf sijn geene tale.
 Wiltu se heimelike doen wale,
 Het ware di beter, dattu hads scande
 Overal in die lande,
 95 Danstu iewer in dinen liven
 Die waerheit liets achterbliven,
 Want, al eest dattu heefs scande,
 Dine siele en heeft er af geene ande.

Noch van denselven.

- Anesich hoedat, dat lecht
 In der werelt ommegeet recht
 Verdonkert es nu ter ure,
 Ende hoe die werelt hare nature
 5 Verwandelt heeft, ende es al sot,
 Die ons soude, na haer ghebod
 +Onsen live lijftocht geven;
 Si togede exempel wel daerneven.
 Die blent nu es gemaect,
 10 Daeromme sijn wi oec geraect
 In die blende avonture,
 Die ons leidt al dorenture.
 Die werelt es erde, die es blint,
 Ende, blint sijn wi oec bekint;
 15 Ende, als doen leidt den anderen,
 Die beide blent sijn int wandelen.
 So eest wel in schine geacht,
 Dat si als vollijc in de gracht
 Mogen gaen, als daer besiden.

+|72v|

- 20 Also eest nu bi tiden:
 Een mach sovele der werelt volgen,
 Dat si in dleste wert verbolgen,
 Ende laettene in die gracht sinken
 Dat hi emmer moet verdrinken.
- 25 Besich, en siestu nu niet,
 Elc abt, daer hi ridens pilet,
 te ridene met groter conroet,
 Tellende perde, scone ende groet;
 Mer, si ne riden niet of si waren
- 30 Der moenke vadere, mer sonder sparen
 Riden si, oft casteleine scenen;
 Niet oec, of si wilden altenen
 Die sielen berechten, mer als princen,
 Die heren wnschen haer wnschen,
- 35 Haer scoenheide voeren si niet.
 Aldus behoert teenen bed
 Slapelakene, orcussene ende tapite,
 Nappe, scalen ende calite,
 Ende al dat men mach viseren,
- 40 Voeren met hen dese abde, dese heren;
 Ende en es negeene dinge,
 Die men genomen can, sonderlinge,
 Si ne vorens met hen .ij. vout;
 Ja, al souden si bliven in .j. wout,
- 45 Daer si ne vonden, verre no bi,
 Gheene dinge, die behoefden si,
 Nochtan voeren si genoech mede.
 Ic wane wel die waerhede,
 Mochten si hare camere wechvueren,
- 50 Si soudent gherne avonturen,
 Omdat si hare selfedecheit
 Te meerre souden hebben, Godweit.
 Ay arme, wat es dit?
 Sijn dit abde, die dus besmit

- 55 Hare sielen in quaden genoechten?
 Die hem in dus grote gevoechten
 Houden wilt, sal hi vortan
 Wel berechten anderen man?
 +Wat pensen sine moenke, wat,
- 60 Als sine sitten sien, dus mat
 Van etene, van drinken boven mate?
 Als si dit sien van haren prelate,
 So volgen sijs gherne met;
 Dus leidt daer deen den anderen in dnet.
- 65 O, sotheit alre sothede,
 Dattu besies so menege stede
 Van gemake di te doene!
 Hoe wert nie abt also coene,
 Dat hi dorste enege dinge
- 70 Begaen, daer hem sonderlinge
 Sijn covent aue stoeren mochte!
 En heefstu niet in dijn gedochte
 Dattu te berechtene heves al,
 Die dine ordine di beval?
- 75 Alstu iet dan does oppenbare,
 Selve quaet does daernare,
 So gevestu occusuen hen allen daer,
 Die di dat sien doen, vorwaer.

†|73r|

Van den gepeyse.

- Bernaert seget nu hierin:
 ‘Also menech hoeft, also menech sin,’
 Ende oec, so es der minnen begerte
 Na den gepeise van der herte,
- 5 Ende selcs gepeis es nochtan
 Quader dan hi volbringen can,
 Ende selcs es oec beter mede

- Dan hi gedoen can gerede.
 Die dan penset, Godweet,
 10 Ende daertoe ware gerne gereet
 Dat te voldoene, conste hi wale,
 Ic segge u, in waerre tale,
 Dat hi dier daet mach sorgen,
 Al leget si dus in hem verborgen;
 15 Ende aldus eest van den goeden.
 Al leget oec weldoen in siere hoeden,
 Ende hijt niet na sinen wille
 Ne can gedoen, lude no stille,
 Mer daerna werct na sine macht,
 20 Ic ben dies oec wel bedacht
 Dat hi geloent sal werden met
 Na sijn gepens ongeset.
 Quade werken ende quaet gepens,
 Dit sijn dinge, die menegen tsens
 25 Ter hellen bringen in tgemeene;
 Quaet pensen, also alleene,
 Sonder daet, es meerre vele
 Dan quaet doen, wetet wele.
 Sonder peisen, dat verstaet,
 30 Ende oec te doene quade daet
 Sonder vorgepeisden raet,
 Es oec minder aflaet
 †Dan die daet es met vorpense.
 Ay! ende te hoe hogen chense
 35 Set hi sine siele, die met verrade
 Quaet doet sonder genade!
 Daeromme lovic sere die sake,
 Dat .i. si tongemake,
 Als .i. heeft quaet gedaen,
 40 Ende alsijt niet beteren daerna saen;
 Mer dat hi, als dicke also hi
 In sonden valt, opsta daerbi,

†|73v|

Want hets waer, wi sijn alle
 Gereet genoeg in sonden te valle,
 45 Ende, sijn wi dan onser sonden ane
 Ende begonnen weder op te stane,
 Dats der sielen een toeverlaet,
 Ende soe mach dan ons werden raet.

Van ledecheide.

Wes nerenstech in Onsen Here,
 Want die niet nerenstech en es sere,
 In ydelheit sine siele levet;
 Ende ydelheit als men uitgevet,
 5 Es ene broescheit, Godweet,
 Oft sonder loven, seggic gereet;
 Want, als een levet also
 Ende sijn leven maect daertoe,
 Ende om den genen, daer hi met
 10 Op erterike wert geset,
 So ne leeft hi niet, dat verstaet,
 Want die siele ter doot wert gaet.
 Diegene, mach men seggen wel,
 Es allene, ende niemen el,
 15 Met wien dat God niet en es;
 Ende hi es oec, sijt gewes,
 Besloten sere, die niet en es vri,
 Dat hem Onse Here iet sta bi.
 Mer, met wien dat Onse Here
 20 Woenende es in allen kere,
 Die es quite ende vri,
 Want Onse Here in hem si
 Ende hi in Onsen Here mede,
 Ende dlicht comt in hem gerede

- 25 Ende hi in dlicht, dus es gesat
 Sijn leven in der middelstat.
 Die boem, die int Paradijs
 Gheplant es, ons doet wijs,
 Dat ondersceet tusschen beide,
- 30 Goet ende quaet, na die waerheide.
 Daerbi mogen wi wel verstaen
 Den Vader, daer dAlmogen uut moet gaen,
 Want hi na elken gevet echt
 Goet ende quaet, na tvonnesse gerecht;
- 35 Ende hi ne mach van niemene mede
 +Gejugeert zijn te geere stede.
 Sine es die besceedinge al
 Van dat es ende wesen sal;
 Ende dander es onderhorechede,
- 40 Toebehoerende in elke stede,
 Also dat hi in allen keren
 Sal anesien die vonnessen Ons Heren.
 Alre quaetheit der gepensen,
 Ende alre coringen gevensen,
- 45 Ende alre vervarleker gewerke,
 Es ledecheit, nadat ict merke.
 Daeromme en sal Gods cnecht
 Nemmermeer in ledecheit sijn gerecht,
 Al es dat sake also, dat hi
- 50 Met Gode herde wel si.
 Bidden ende bedinge mede,
 Goede gewerke in elke stede,
 Dan heet geene ledechede
 In Onsen Here, na die waerhede,
- 55 Mer, het heet in hem, Godweet,
 Vrocht, dat boven alle werken geet.
 Daeromme, als lange als .i. es
 In Gods dienst, des sijt gewes,
 So nes hi niet ledech geheeten.

†|74r|

- 60 Ledecheit es, als wijt weten.
 Dat een die dinge doet
 Die niewerinc toe en sijn goet
 Ende dat quaet inbringen mach.
 Al wrochte een, nacht ende dach,
 65 Ende nemmermeer stille ne sate,
 Ende sine gewerke sonder bate,
 So ne reket men niet in Scrifture
 Dat iewet doge tsinen labure;
 Mer ledecheit, in latijnsche tale,
 70 Alsof hi niet wrochte altemale.
 Nemmermeer en contstu, dat wet,
 In Paulus sin, daer ne si met
 Ene goede anscouwinge van verstane,
 Dat men di seget dat tontfane
 75 In dijnre herten, ende daer besluten,
 Ende met geere quaetheit van buten,
 Nemmermeer en verstaestu mede
 Davitte oec in geere stede,
 Du ne laes eer die Salme sine,
 80 Ende daerin studeres ende doe pine;
 Ende, alstu so verstaes na des,
 So wetstu wel wat David es.
 Ende aldus eest van allen dingen,
 Daer men iet wilt volbringen.
 85 Daeromme moetstu desgelike
 Gods wet van hemelrike
 Ondervinden ende oefenen wale;
 Anders seggic, in waerre tale,
 †So ne wetstu niet wat es God,
 90 Du ne verstaes wel sijn gebot.

†|74v|

Van goeder oefeningen met nerenstecheiden.

Gelijc den mensche gegeven es
 Helpe van erterike, des sijt gewes,
 Die hemselven es gelijc,

- Des wedergade es sekerlijc
 5 In Hem ene geestelike helpe,
 Om hem te hulpene, dat oec stulpe
 Die quaetheit, ende doget met
 Werde in de siele geset.
 Die dorper heeft, sonder blijf,
 10 De hande hert ende stijf
 Entie armscenen, Godweet,
 Herde sterc ende herde breet;
 Ende dat doet sine grote pine,
 Daer hi altoes in pleget te sine,
 15 Met nerenste ende met oefeningen
 Ende met begerten in allen dingen,
 Want, die grote nerenstechede
 Die hi hevet, doen sine lede
 Dwerc werken, dat hi niet
 20 Ne conde gewerken, wats gesciet,
 En daedt die nerenstechede groet.
 Ende desergelike oec so moet
 Diegene, die Gode dienen sal,
 Nerenstech sijn boven al,
 25 Sodat hi sijn vleesch dwinge mede
 Met gewoenten in suverhede,
 Sette deene genoechte jegen dandere,
 Om deene minne oec verwandere
 Die ander minne in elke stont,
 30 Sodat altoes u werde cont
 Dat Gods dienst boven al gaet.
 Ghelikerwijs hiervoren staet
 Van den dorpere, dat al sine lede
 Wel mogen pinen om sine nerenstechede;
 35 Diesghelijcs soude u mede
 Ghescien van der godlijchede,
 Want dbegin van alre dinge
 Daer men meest met sonderlinge

- Doen mach, dats oefeninge,
 40 Want een niet els sinen wille en volbringe,
 Ende dats, omdat hi altenen
 Ende allen tijt es mettengenen.
 Een heeft emmer enech beheet
 Ter dinc, daer hi altoes na stoet;
 45 Daeromme blive in nerenstehede
 Goeder dinge te volgene mede.
 Die vele wege wille besøeken
 In woude, in velde ende in broeken,
⁺Hi verdoelt in allen stonden daerin
 50 Aldusgelijc so wert sijn sin
 Oec verdoelt, als hi alomme
 Peisende wert om recht, om cromme,
 Ende sijn gepeis altoes laet draien
 In die werelt, ende laet henen wayen.
 55 So werdet verdoelt soverre dan,
 Dat niet weder geraken en can
 Ter doget, ende daerin gebliven,
 Want ongestadecheit, als wi scriven,
 Doet den mensche selden wesen
 60 Gerust, hi ne peise om dit of om desen;
 Ende, alsolange als du dus peisende best,
 So nes dijn herte niet gerest.
 Wiltu dan te gerustheit comen,
 Laet al dattu heves an genomen,
 65 Ende set di in ene enechede
 Ons Heren wille te volgene mede,
 Ende dat te oeffennene nerenstelike;
 Ende peis om die bliscap van hemelrike.
 Dan wertstu starc in al die lede,
 70 Ghelijc dat die dorpere dede.

†|75r|

Van gewareger biechten.

- Bedinc di wel van der sonde,
 Waer du best in elke stonde;
 Doe af die quaetheit saen,
 Ende com te genaden gegaen.
 5 Waermet sal hi betren saen nu
 Die sonde? Vrient, ic segt u
 Du sout met rouwen biechte spreken
 Ende dine sonden bitterleken
 Beweenen ende beteren mede;
 10 Mer het sijn in selke stede
 Liede, als si hen biechten saen,
 Dat si hare sonden doen verstaen,
 Ende seggen, gelijc ere sage,
 Hare biechte, sonder berou daerave,
 15 Noch si ne suchten noch si ne weenen,
 Noch si ne pensen in negeenen
 Stonden, als si biechte spreken,
 Wat hen daerof mach gebreken.
 Alsi biechte hebben gedaen,
 20 Laten sijt al varen saen,
 Ende spreken sere weder van eerste
 Ende werden namaels seerre in feeste
 Ter quaetheit, dan si te voren waren.
 Hier es, seggen si, welgevaren
 25 Dat mi die pape heeft geabsolveert van al,
 Ende hi mi oec mer en beval
 Vijf paternostere ende enen vrindach,
⁺te seggene, ende te vastene, als ic mach;
 Ende peist, 'soudic hieromme laten
 30 Mine genuechte utermaten?
 Neen ic niet, sijt seker das.'
 Dus wort hi quader dan hi was.

†|75v|

- Ay! wel verdoemt vuele sac,
 Ende hoe overgroet ongemac
 35 So staet di noch hierna,
 Om dat te lidene, als ict versta;
 Ende dattu dus hert best van sinne,
 Dat di niet mach comen inne
 Berou van dijnre quaethede!
 40 Des sijt oec wel seker mede,
 Wie dat Gode hevet binnen,
 Dat hi gerne in allen sinnen
 Hoort seggen ende lesen met
 Van sinen doene, van siere wet,
 45 Ende hi onthoudet oec te bat,
 Omdat sijn herte es gesat
 Daerane, vor enege ander dinc.
 Waermet dat dine herte ommeginc,
 Dats haer lichter te doene, Godweet,
 50 Dan dat di buten der herten gheet.
 Nerenst di te sine Gode bequame,
 Daer hi hem niet in en vergrame,
 Ende siere heileger vrient te sine,
 Dat geeft hem ene soete mine,
 55 Want si bi dage ende bi nachten
 Altoes sijn om u bewachten,
 Ende om di te hoedene van den quade,
 Om te bringene ter Gods genade.
 In etene, in drinkene, Godweet,
 60 In wakene, in slapene sijn si gereet;
 In wat dat gi doet, sijn si u bi,
 Ende om u te houdene quite ende vri
 Van den sonden, alst soe staet
 Dat gi iet werct na haren raet.
 65 Daeromme soutu in allen dingen
 Gode loven, ende sonderlingen,
 Ende daerna, sinen heilegen mede,
 Die gerne sagen dine salechede.

Van gewareger bedingen.

- Onse trane sijn in die machte,
 Onse broet, dach ende nachte;
 Hoelange sal onse siele tote u
 Seggen: 'Waer sidi, God, nu?'
 5 Dats te seggene: 'Hoelange
 Sal ic sijn in desen bedwange,
 God, Here, dat ic niet en sal
 Dijn anschijn scouwen, daer mi al
 Af comt troest, die mi mach?
 10 [†]Mocht ic iet sciere geseggen den dach,
 Die mi leidde uut deser demsterhede,
 Dat ware mi ene salechede.'
 Eerst maecte God den man,
 Ende daerna blies hi hem dan
 15 In dansichte den adem mede,
 Sijns levens lede gestadechede.
 Die formeringe des menschen es
 Ene godleke sechgeninge, des sijt gewes,
 Ende sijn leven es Gods minne,
 20 Ende dese trouwe es van beginne
 Ontfaen, met ere hope gedeelt,
 Daer caritate toe es verheelt.
 Ghelijc dattu en heves geen leven,
 En ware di van boven gegeven,
 25 Ghelikerwijs so nes die minne
 Gods niet levende, daer en si inne
 Ene volmaectheit te God waert.
 Die Gods minne wort geoppenbaert
 In den mensche, overmids Gods macht
 30 Ende siere groter gracien cracht,
 Het es te wonderne dat sovele

†|76r|

- Vermach, ende al heeft te dele
 Ene reine herte, ende si es
 Met Gode, in mochte u niet gesegeen des.
- 35 Ja, es si lief, mogedi vragen met,
 Die herte, die in reïnecheit es geset?
 Ja si, opdat si daerin blivet,
 Sodat siere boven al an clivet.
 Reïnecheit en can men in geere wisen
- 40 Te vollen geloven no geprisen.
 Wats dat bedinge? Ic segt di:
 Bedinge moet wesen vri,
 Dat si niewerinc omme en vense
 Dan om die dinc, die si pense.
- 45 Bedinge te Gode waert,
 Dat es, dat een niet en spaert,
 Hi ne sal met ere ongeveisder begerten
 Ende heimelike met al siere herten
 Ende met ere gewaregher spraken
- 50 Instane der verlichtender saken.
 Met herten te volstane daerna,
 Alsolange als hi leeft, dit wel versta,
 Want die aldus es, vorwaer,
 Leeft in den Heilegen Geest daer.
- 55 In der eischingen si gestadech,
 Ende getrouwelike wel besech
 Dattu bids altoes die sake,
 Daeraf mach comen negeene wrake.
 Bidt den Vader, die in den hemel es,
- 60 Dat hi di late, gewes,
 +Wat di orborlijc es gebeden,
 Ende volge dien in gemaetheden.
 Noit en wort sonder pine gesien
 Bede, die mocht gescien;
- 65 Mer bidt, gi selt ontfaen,
 Ende soect, gi selt vinden, sonder waen;

†|76v|

- Ende clopt, men laet u in;
 Dits van beden een begin.
 Om dijn armoede en soutu niet
 70 Gods vergeten, wats gesciet,
 Noch om dine weelde met;
 Dits een recht van Gode geset.
 Ghelijc dat ondertiden met arbeide
 Ende met groten nerenste, gereide,
 75 Ende met herheiden die cracht trecken,
 Eer si ten begherten jet mecken,
 Dat si therte ende tgedachte goet
 Maken, gelikerwijs si doet
 Namaels die gewoente sine
 80 Vergeten altemale die pine.

Van den goeden wille.

- Goet wille es een beghin
 In die siele, boven al gewin,
 Ende moeder boven goethede,
 Ende daerjegen es oec, gereede,
 5 Quaetwille boven allen quade.
 Daeromme sette in dinen rade
 Ene hoede, die jegen den quaden wille
 Dine siele verhoede, lude ende stille,
 Want dine hoede moet wesen
 10 Herde behoedt in allen desen,
 Want, die den quaden wille sal verdriven,
 Hi ne mach in die quaetheit niet bliven.
 Wie es so heilech of so goet,
 Ofte wie heeft so goet den moet,
 15 Ofte wie es so vast in sijn leven,
 Hi en mochte wel sneven.
 Niemen en es seker van wel doene,
 Niemen en es so goet, so coene,
 Dat hi hemselven geloeven sal,

- 20 Hi ne mochte comen in den val;
 Mer, al valt een, ende weder opsteet,
 Dans te lachterne niet, Godweet.
 In den wille Gods moetstu wesen,
 Wat dat wi seggen, wat wi lesen,
- 25 Ende in die minne Gods, dat verstaet,
 Dat geene ander minne daerinne gaet,
 Noch geene andere begherlijchede
 +Dan also als die, gerede,
 Die sine heeft gemint om hem,
- 30 Die hem toten endde, dat vernem,
 Diende ende minde; aldus selen wi
 Toten endde ons hoeden daerbi.
 Ja, ende es dan een endde,
 Alles dingens een endde es mede,
- 35 Sonder die Gods genadechede;
 Een endde heefstu op erterike,
 Mer, comstu in dat genadege rike,
 So leefstu sonder endde daer;
 Mer een termijn ende een tijt, vorwaer,
- 40 Es elken hier op erterike
 Gheset in dleven, sekerlike.
 Daeromme hoet di desen tijt
 Toten inde, daer gi in sijt.
 Niet en es in den goeden man,
- 45 Dat Onsen Here sowel genoeghen can,
 Dan goetwille ende gerechtechede;

- Als dese .ij. ineen dragen,
 So ne derf hem niemen daerof versagen.
- 50 Wat hi in minen name den Vader
 Bidt, wort hem gegeven algader,
 Want, waer dese .ij. sijn in een,
 So es alle crachte in hen .ij.

†|77r|

- Besloten, daer ute mach comen doget,
 Ende daer die doget sere in verhoget.
- 55 Goetwille, verstaet wel dat,
 Dat es een herde diere scat;
 Goetwille doe ic u weten,
 Mogen aldus sijn gespleten.
 Es een goet, verstaet dit mede,
- 60 Ende heeft hi dan die willichede
 Goet te blivene, als wijt weten,
 Dit mach dan goetwille heten.

Bernaert van der Drieheit.

- God es ene Driefoldechede
 Ende oec ene Enechede;
 Hoe mach drie dinge een gewesen,
 Ende een dinc .iij. na desen?
- 5 Die Vader, die Sone, die Heilege Geest,
 Dit sijn drie persone, hebbic vereest,
 Ende dese .iij. en es mer een,
 Daer die andere utescheen.
 Hierna te grondene ware domheit,
- 10 Simpelike te geloevene es salecheit.
 Also dan dese .iij., sonder sceeden,
 Een bliven in eenecheeden,
 Ende oec dat ute Gode mede
 +Sone ende Heilech Geest comen bede,
- 15 Men vint vele in gelijchede,
 Als daer men dit mochte proeven mede.
 Nu merct, die sonne in alre stont
 Es claer ende heet ende ront,
 Dit es in hare altoes, gereet,
- 20 Nochtan en eest mer .i. sonne, Godweet;
 Oec geeft si licht in menech gat

+|77v|

- Ende in haerselven, nochtan, om dat,
 So en hevet si der claerheit niet te min;
 Merc dit wel in dinen sin.
- 25 Vergadere oec vele stene,
 Ende legt se teenen hoepe allene,
 So ne heten dan alle die dinge
 Nemmeer dan een hoep, sonderlinge.
 Oec, al eest dat vele lede
- 30 Staen an die menschelijchede,
 Nochtan en heeten si mer een lichame,
 Al heeft elc let sinen name.
 Het es oec gevoeget met,
 Dat een man ende wijf, na der wet,
- 35 Een lijf sijn ende een vleesch,
 Na der Heilegher Scifturen eesch;
 Daeromme eest mogelijc, Godweet,
 Dat elc mensche si gereet
 Niet met ongestadecheiden,
- 40 Niet met ongelikecheiden,
 Mer vaste in ene eenechede.
 Oec es een content mede,
 Dat vele liede in ene enechede,
 Ende, mids caritaten groet,
- 45 Een herte werden, ende een conroet
 Ende oec ene siele mede,
 Overmids hare gevoelijchede;
 Ende hets orborlijc dat die mensche
 Met alre begerten, met allen wensche,
- 50 Gode anehange, ende oec si een,
 Ende altoes niet en scheede in tween;
 Ende onder alle dese, dat wel wet,
 Dat ene vaste eninge es geset,
 Ende dleste daerof van alre aerd,
- 55 Daer je mensche in vertiert waert.
 †So hout die Godheit in hare allene

†|78r|

- Drie persone wel gemeene,
 Ende ene substantie sijn dese drie,
 Die van een ne sciede nie.
- 60 Wat mach dan God wesen?
 God es, als wi lesen,
 Die te elkerliker hoert
 Die daeraf werden becoert,
 Sonder endde ene begerlijchede
- 65 Ende ene volcomene minne mede,
 Die altoes beghert tsinen doene
 Dat die mensche jegen hem versoene.
 Wat es God? Jc vrage noch di;
 Ic wilt di seggen wat God si:
- 70 God en es niet minder pine
 Den quaden, die om die sonden sine
 Verdoemt es, dan hi, Godweet,
 Bliscap es hen allen, ghereet,
 Die tsiere genaden sijn geseten;
- 75 Dit es God, nadat wijt weten.

Van sottien.

- Wacharme dergherre, die sonder letten
 Altoes haersselfs willen vortsetten,
 Ende met dien wille bejagen met
 Die ewelec pine ongelet.
- 5 Wat es meerre pine, ic vrage,
 Dan altoes ende alle dage
 Dat begeren, dat nemmermeere
 En mach gescien in geenen kere,
 Ende dat se niet en willen no begaren

- 10 Dat hen altoes volget naren
 Nemmermeer diegeene gewint
 Dat hi beghert ende dat hi mint.
 Van enen nuwen meester es nu
 Een geruchte comen, dat seggic u,
- 15 Die in Vrankerike nuwe dinge
 Wilde seggen, sonderlinge;
 Mer in die Heilege Scrifture
 En hadde hi niet sine geduere,
 Want ierstwerf sprac hi theologie,
- 20 Ende namaels waest sottie,
 Want, als hijs niet en conde volbringen
 So fingeerde hi nuwe dingen.
 Hi wilde spreken, mer hem gebrac
 Die dinge, daer hi ave sprac,
- 25 Want van der Godheit wilde hi spreken
 Te diepe, ende moeste daerin gebreken.
 +Daeromme laet u genoeg dat,
 Dat ic u hier sprac ter stat.
 Wat God es, ende wat hi can,
- 30 En mach gegronnen ne geen man,
 Ende diere te vele af wilde spreken,
 Hi moest eraf emmer gebreken,
 Also als dese meester dede,
 Die dor tgeloeve in ongeloevechede
- 35 Comen was, ende hiet al sot,
 Omdat hi jegen Gods gebod
 Fingeerde dinge, ende seidse mede
 Metter Heilegher Drievoldechede.

†|78v|

- Ic segge, als een prophete doet;
 40 Ic anesie mijn armoede groet,
 Als ic eens anders rijcheit vertricke;
 In miselven sucht ic dicke,
 Omdat ic dit al vertelle,
 So waric gerne daermet geselle.
- 45 Mer, van .ij. quaden dingen,
 Sal men kiezen sonderlingen
 Dbeste, dat es mijn raet;
 Min eest pine, dat verstaet,
 Al mintstu dattu niene sies
- 50 Dan te siene, geloef mi dies,
 Dattu mins ende du dat niet
 En moges gecrigen, wats gesciet.
 Wat maecht Gode vromen,
 Dat die quaetheit te wraken sal comen,
- 55 Ende om die wrake te sine verdoemt?
 God wilt, daert al utecoemt,
 Dat elkerlijc pense om dat,
 Dat hi also dieren scat
 Sette vore onse dorpersonden,
- 60 Ende gaf ons allen daer orconden
 Dat hi dat daeromme dede,
 Dat wi hem souden volgen mede,
 Ende oec, om die pine groet,
 Die hi dogede, ende sine doet,
- 65 Ons een spiegel soude wesen,
 Omdat wi niet en gedinken van desen
 Dat hijt al om ons gaf.

So moeten wi werden geloent daeraf
 So wel hem, dan die dient dengonen,
 70 Die alle dingen bringt ten lonen.
 Wie dat woert heeft in den mont
 Ende niet int herte te geerre stont,
 Hi es ydel ende roekeloes;
 Ende, diet int herte hevet altoes
 75 Ende niet in den mont, Godweet,
⁺Hi es overdech ofte wreet.
 Met desen ben ic ten endde comen,
 Beide van dichte ende van bloemen,
 Die Sente Bernaert in sijn leven
 80 Van Cleervaus heeft uitgegeven.

†|102r|

[Fragment 5]

I.

..... doe Marien ane,
Al suchtende met drover herten,
Bitterlike weenende ende met groter smerten:
'Ic sondare, die in mier joncheit
5 Dese fiertere hadde bereit,
Den bisscoppe Helinande teeren,
Daer hi in leide van desen heren,
Thovet van sente Waleri,
Ende oec van sente Montani,
10 Die monc was ende oec voerseide
Van sente Remijs geborenicheide,
Ende vander melc Celinen mede,
Sire moeder, onfinc ter stede
Sijn sien, alse hi selve voerseide:

- 15 Dat ghi dese ontfermicheide
 In mi daet nu, ghenadige moeder!
 Die naest Gode sijt behoeder,
 Uutnemende boven hem allen!
 Ende of mi mochte bi u gevallen,
- 20 Ghelijc dat dede dese voerseit,
 Soe datic sien mochte ghereit
 Enich der fiertere, die ic eere
 Maecte!' Al wenende harde seere,
 Dede hi hem maken daer ter stat
- 25 Heylech water, ende dranc na dat,
 Ende waecte dien nacht den fierter bi,
 Ende vaste ende dede soe dat hi
 Siende wart ter morgenstont.
 Ene ander mieracle wart cont:
- 30 Ene joncfrouwe hadde van hare gebort
 Ene hant, die was al versmort;
 Die es ghenesen, al sonder blame,
 Van algader hare mesquame.

Vanden selven mieracle. XXXV.

- In sente Mercs dage daer na
 Voren si voort, alsic versta,
 Te Wisant. Doe *si te* scepe
 Quamen met haren geselscepe,
- 5 Ghingen vele liede met hem in,
 Die in Inglant omme gewin
 Voeren ende *omme* wolle copen,
 Ende si waren *daer* in hopen,
 Om datsi metten fiertere varen.
- 10 Si hadden wel in gelde, twaren,
 Meer dan III waerf C merke
 In ene bisaetse harde sterke.
 Die meester scipman die hiet
 Coldesan. Daer na hi siet,
- 15 Alsi quamen ter middewaerde
 Vander zee, dat hem vervaerde;
 Want rovere al gewapent quamen,
 In haren handen met glavien tsamen,
 Die op die ghene te stridene dare.
- 20 Die ghene, die in grooten vare
 Sijn, spraken hare biechte saen
 Jeghen den pape, die hiet Bosaen.
 Daer na die pape hem biechte mede
 Jegens enen leeken daer ter stede.
- 25 Nu hadden die coepmans den anxt so groot,
 Datsi daer gaven dor vreesse vander doot
 Hare bisaetse tonser Vrouwen werke,
 Ende gheloveden met tranen scerpe
 Ende met begaerten, datsise dare
- 30 Verloste van haren grooten vare
 Ende vanden rove quite make,

Datsi willen om die sake
Alle die penninge den fiertere geven.
Doen quamen die rovers hem beneven,
35 Ende die meester scipman daer naer
Stont op ende sprac ten pape daer:
‘Nemet uwe reliquien saen,
Ende gaet opt boert ten *scepe* staen,
Ende gebiet bider macht onser Vrouwen,
40 Ons niet te doene.’ Saen met trouwen
Die pape nam die phylatrien,
Daer dat haer van sente Marien
In was besloten; met vreesen groot
Ende met devocien, in grooter noot,

- 45 Soe dede hi dit al sonder beide,
 Ende swoer dit ende seide
 Toten rovers in deser gelike:
 ‘Vander macht Gods van hemelrike
 Ende sijnre Moeder bemanic u,
 50 Dat ghi niet nare en comt nu,
 Mi te deerne noch den minen,
 Noch te bringene in geere pinen!
 Dat ghebiedic u, sonder waen!’
 Daer na maecte hi een cruce saen
 55 Metten heilechdome jegen die gone,
 Na den name Marien Sone.
 Doen al dit was gedaen,
 Soe quam een wint daer na saen
 Jeghen tscip ende staect ter vaert
 60 Metten seile achterwaert,
 Soe dattie mast te stucken brac,
 Ende een stic quam ende stac
 Enen vanden rovers doot,
 Alsoe alst daer neder scoet.
 65 Die gene viel daer over boert.
 Over onlange daer na voort
 Quam dat scip met onser Vrouwen,
 Ghesont, blide ende sonder rouwe,
 Ter stat, ende al datter in was.
 70 Doen quamen die coemans na das
 Ende namen hare besaetse gereet,
 Daer si te voren af daden beheet
 Onser Vrouwen te haren gewerke,
 Mede te doene maken hare kerke,
 75 Ende cochten wolle hier ende daer
 Ende bewaerden alle daer naer,
 Want si planteit van wollen vonden.
 Daer na quamen si ten stonden,
 Ende voren met haren wollen over,
 80 Ende ter havene die men heet Dover
 Versaemden si met haren gewande.
 Si brochten so vele wollen te lande,
 Datsire mede vulden een huus groot.
 Doen, als al was haer conroot
 85 Versament ende al hare goet,
 Ende tsander daghes metter spoet
Wech souden varen te lande,
 Soe *quam* des nachts te hare scande
 Een vier *ende* verbornde die stede,
 90 Thuus ende alle die wolle mede.

Noch vanden selven. XXXVI.

Daer na die fiertere voer bet voort
 Tote Cantelberch in die poort,
 Daer die van Lodine sijn eerlike
 Vanden bisscop vanden *rike*

- 5 Ontfaen, diemen Willem hiet.
Hine hadde oec vergeten niet,
Dat te voren totem seide
Vanden fiertere die waerheide
Meester Ancelijn, die wilen eere
- 10 In sbisscops huus hadde ter leere
Radolfs kindere, die cancelere
Des conincs was van Engeltere.
Dese Ancelijn was van Lodine geboren,
Ende *hadde* dicke daer te voren
- 15 Den bisscop getelt van onser Vrouwen.
Daer omme wilde hijs te bet getrouwen,
Ende ontfinse wel lieflike.
Ene vrouwe, die herde rike
Was van goede, die hadde VIII dage
- 20 Ghelegen in arbeide met groter plagen.
Doen soe vernam den fierter daer,
Sende soe haren man daer naer,
Die van Lodine te spreken an,

- Of daer ware enich selc man,
 25 Die haer iet goets conde geraden.
 Bose die pape sprac met staden
 Te genen man, die raets vraget:
 ‘Gaet, segget ende ghewaget,
 Dat soe haer biechte spreke met trouwen,
 30 Ende danne int beelde van onser Vrouwen
 Water make ende drinke ter stat:
 Soe sal ghenesen, gelovet dat.’
 Die vrouwe, die van grooter siechede
 Cume mochte spreken mede
 35 Ende hare memorie na hadde verloren,
 Men brochte haer enen pape te voren,
 Ende soe sprac getrouwelike
 Hare biechte, ende daer na cortelike
 Des selfs nachts quam haer te voren
 40 Ene scone vrouwe uutvercoren
 (Van Vrankerike dochte so har comen),
 Ende sprac dus te haren vromen:
 ‘Omme dattu met ghewrachticheiden
 Dine biechte sprakest heden,
 45 Ghelovic di te nesene saen.’
 Daer na te hant ende dit gedaen
 Dranc soe des waters, ender ter stont
 Wart soe van enen kinde gesont,
 Die welke van dieren ornamente
 50 Ende van gifte dede prosente
 Onser Vrouwen. Ende daer na voort,
 Wie daer quam die niet behort
 Te desen bisscopdome, daer so was in,
 Die en mochte meer no min
 55 Ghenesen, ende oec moste hi wesen
 Ghebiecht, tote al desen
 Berouwenisse hebben, hen ware alsoe
 Dat hi berouwenisse hebbe daer toe.
 Tote Wincestere es oec genesen
 60 Een ridder, die lanc hadde gewesen
 Des conincs scinke, ende blent was
 VIII jaer; ende oec na das
 Ghenas daer een die Wouter hiet,
 Een rijk man, die groot verdriet
 65 Hadde vanden menisoene,
 Ende altoes te bedde lach die gone.
 III clerken, die hem theilechdoem
 Van onser Vrouwen droegen som,
 Gaf hi III goudine vingerline,
 70 Ende III nappe zilverine
 Gaf hi den fiertere daer gereet,
 Ende ornamente vele, godweet,
 Ende gelt vele offerdi daer.
 Doen seiden die liede openbaer,
 75 Diene sagen in die strate gaen,
 Dat hi te lettelt hadde gedaen
 Ende ghegeven onser Vrouwen,
 Want hi hadde in rechter trouwen
 Meer dan M marc in scatte,

- 80 Ingelscher monten; ende na datte
Antwordem die rike te jegenworden,
Also hi die sprake horde:
‘In wille nimmer geven, godweet,
Tote dat ic weet dondersceet
- 85 Van minen goede nu een deel.
Dan willic weder geven geheel,
Dat ic met perseme hebbe gewonnen.’
Dus heeft die rike man begonnen
Te gevene ende te keerne weder,
- 90 Ende dede ghebieden op ende neder:
Waer iement die hem hadde gegeven
Persemen oit in sijn leven,
Hi come, hi wilt hem geven saen;

- Dies haddi Gode gelof gedaen.
 95 Daer na XII andere mede
 Sijn daer genesen ter selver stede:
 Crepel, blende, dove ter stont
 Ende stomme worden daer gesont.

Vanden selven. XXXVII.

- Na desen doene so voer vort
 Dese fiertere, alsic hebbe verhoort,
 Teere stat, alse wijt weten,
 Cristus-kerke was si gheheten.
 5 Dit was in die octave, godweet,
 Datmen Pentecoste heet.
 Ende daer was groote sameninge
 Van coopmans van menegen dingen.
 Daer was een deken in die stede
 10 Ende oec XII canonke mede,
 Die niet wouden ontfaen aldaer
 Den fiertere, om dat si hadden vaer,
 Dat vanden coepmans die offerande
 Comen soude ter fiertere hande,
 15 Ende daer bi oec scade gewinnen.
 Doen geviel oec daer binnen
 Dat het reinde, soe dattie gone
 Die deken in liet comen na tgone,
 Ende met pinen georlovede das,
 20 Dat hem daer geleent was
 Een outaer [dat] besiden stoet,
 Daer men den heiligen fiertere moet
 Up setten, salse daer binnen staen.
 Ende die coepmans quamen gegaen
 25 Some, die oec hadden gewesen
 Te Wincestere, daer si sagen *van desen*
 Fierter mieracle harde scone.
 Deser quamer vele na tgone
 Ende offerden onser Vrouwen Marien:
 30 Dus volgden hem vele *van* dien.
 Ende doe die deken dit heeft vernomen,
 Es hi te ghenen lieden comen,
 Die metten fiertere waren comen daer,
 Ende dreefse uter kerke daer naer,
 35 Daer si haer paerde ende hare gewaden
 Jammerlike moesten begaden,
 Want het reinde ende was quaet weder.
 Dus voren si voort ende weder,
 Daer si nieuwer en conden gewinnen
 40 Herberge, soe vol was die stat binnen
 Van coepmans die daer vergadert waren.
 Dus quamen si teenre vrouwen gevaren,
 Die hars ontfaermde, ende seide saen
 Tote haren man: 'Laet ons ontfaen
 45 Dese liede in onse woninge,

Die wi gemaect hebben niewinge,⁷
Ende te hant coepman verhuert was
II^C marc. Nochtan das
Ontfingen si daer in die Moeder ons Heren
50 Ende haer clerke met grooter eeren,
In manieren dat si daer na
Des anders dages, alsic versta,
Ene ander herberge zoeken gaen.
Dus sijn si daer in ontfaen,
55 Die van reine ende van couden groot
Bina waren tote op die doot.
Dat goede wijf hare cleeder wiesch
Vander moodere, ende na dies
Deedsoe droegen ende wel begaden;
60 Ende daer na deedsoe met staden
Gehangenmet cleeden den fiertere scone
Van onser Vrouwen; daer na die gone
Opende den heren har herberge al,
Ende hiet mede ende beval

- 65 Hem te dienen ende eere te doene.
 Nu wasser een, *na* des lants gewone,
 Vanden *coepmans*, *die* hadde daer bi
 III clocken *gehangen*, omdat hi
 Daer die vercopen *soude alsoe*,
- 70 Ane ene solre, vaste, hoe,
 In een huus daer bi teere stede.
 Dese ginc luden *wel* gereede;
 Ende alse sine gesellen vernamen
 Die clocken luden, quamen si te samen

II.

- Up den selven dach te hant,
 Daer ic dat boec hadde in die hant,
 Quam mi ene ommacht ghinder an.
 Enen met sente Jacoppe dan
- 5 Vertoende mi, ende tote mi spraken,
 Ende hiet mi datic soude vulmaken
 Dit boec, ende soude corrigeren
 ‘Die ghene die wilden beweren
 Minen wech, ende die oec helden
- 10 Quade herberge, saltu scelden.’
 Ende ic rade wel van nu voort,
 Die dit boec siet ende hoort,
 Daer jegen en seggen, want al es
 Gheauthoriseert, sijt seker des.
- 15 Ende dese mieracle, die volgen hier aen,
 Sullen elc wel verstaen,
 Want sente Jacop selve woude,
 Datmense te sijnre kerken lesen soude.
 Oec waren si in Karles geeste geset
- 20 Van bisscop Tulpine met.

Van sente Jacops mieraclen. L.

Te dien tiden dat Adolf was
 In Spaengien coninc, alsic las,
 Soe ghingen XX man besonder

- Te sente Jacops, ende daer was onder
 5 Een pape; ende doe si quamen
 In Cesar Augusta bi namen,
 Worden si vanden Sarrasinen gevaen
 Ende in enen donker kerker gedaen
 In die stat ende vaste gebonden.
- 10 Doen sprac die pape hem an ter stonde:
 ‘Ghesellen, ropen wi Gode an
 Ende sente Jacoppe, den goeden man!’
 Ende si daden alle alsoe.
 Een groot licht quam hem toe,
- 15 Ende sente Jacop quam al ghinder
 Ende seide: ‘Ghi roept mi, kinder.
 Besiet mi, ic ben nu hier.’
 Den ghenen wart dat herte fier,
 Ende vielen alle biddende hem te voeten,
- 20 Ende hi nam met goeder moeten
 Die bande al ende bracse ontween.
 Die daer laghen gevaen int ween,
 Nam hi metten handen, godweet,
 Ende leedese uten kerker gereet
- 25 Toter poorten vander stat.
 Doen dit ghedaen was, nadat
 Seinden si hem ende gingen voort
 Metten apostele uter port,
 Ende hi leedse tenen castele,
- 30 Die de kerstine hilden te dele,
 Daer si seker mochten wesen,
 Ende daer soe sciet hi oec van desen
 Ende voer henen, daert elc sach an.
 Doen riepen seere die kerstine man,
- 35 Wat sente Jacop hadde gedaen:
 Daer warensse ghinder wel ontfaen.
 Voort seeget die priester Beda,
 Dat inden tiden, alsict versta,
 Dat bisscop was te Compostelle
- 40 Godebalt, quam een geselle,
 Die ene sonde hadde gedragen
 Langhe, die hi niet ghewagen
 En dorste; doch seide hise met pinen
 Den goeden bisscop Theobaldine,
- 45 Die hem en dorste vander sonden
 Niet absolveren, mar hi screeften stonden
 Die sonde in een brievekijn saen,
 Ende hiet hem dathi soude gaen
 Te sente Jacops. Doe hi daer quam,
- 50 Waest heilech dach: die gene daer nam
 Dat brievekijn, ende heeft gereit
 Up sente Jacops outaer geleit.
 Al wenende bat hi den groten heere,
 Dat hi die sonde dor sijn eere
- 55 Hem doe af; ende saen daer naer
 Quam die bisscop tote dien outaer,
 Messe te singen, ende hi sach
 Waer die brief daer op lach,
 Ende vraegde waeromme ende alsoe hoe

- 60 Dattie brief daer lage alsoe.
Die man quam voert, wenende seere.
- ‘Dit es die brief,’ seit hi, ‘here,
Daer mine sonde in es ghescreven.’
Alsoe die bisscop dit heeft beseven,
65 Ontploec hi den brief na das,
Daer niet in ghescreven en was.
- ‘Dese sonde,’ seide die bisscop saen,
‘Heeft sente Jacop afgedaen.’

Vanden selven mieraclen. LI.

- Doen men screef ons Heren jaer
M ende LXXX, vorwaer,
Soe geloefden si XXX te samen
Vaste geselschap, tote datsi quamen
5 Te sente Jacops; maer daer was een
Onder hem, die haer ne geen
Geselschap geloven en woude:
Sonder gelof hijt houden soude,

- Alsoe lange alst hem wel bequam.
 10 Elc die desen wech annam,
 Was ute Lottrike geboren.
 Doen dese quamen soe verre voren
 Dat si Portegaste vernamen,
 Vanden ghenen die zwoeren tsamen
 15 Wart een soe siec, dat hine conde
 Niet gegaen, maer op die stonde
 Bleven ware; maer sine gesellen
 Droegen voerder met grooten quellen
 XV dachvaert; maer mijn waen
 20 Seghet mi ende doet mi verstaen,
 Dat sijt hadden in V dagen
 Ghegaen, daer sire XV *lagen*.
 Doen lieten si den zieken *daer*
 Ende ontghingen hem *alle naer*,
 25 Sonder alleene den *genen dan*,
 Die niet gelovede den *man*.
 Hi bleef metten zieken *gheselle*
 Onder den berch, dat *ic u telle*,
 Diemen sente Michiels kerke *heet*.
 30 - 'Ay! lieve geselle, hoe dat *gheet*,'
 Sprac die sieke, 'wildijt *weten*,
 Ic ware gaerne *nu gheseten*
 Up ghenen berch;' *ende* daer naer
 Droeghen sijn geselle daer.
 35 Ende omtrent vespertijt voert an
 Soe starf daer boven die zieke man;
 Ende alse die ander dat gesach,
 Dat sijn gheselle daer doot lach,
 Wart hi seerich ende vervaert,
 40 Want hem die nacht openbaert,
 Ende hi was in vreemden lande
 Onder der wreeder barberien hande.
 Dus viel hi saen in gebede,
 Ende weende op sente Jacoppe mede.
 45 Ende thant sente Jacop daer an
 Quam op een paert, gelijc enen man,
 Ende vraegde den genen, twi hi weent.
 Die gene seide: 'Mi vereent
 Hier te sine, want hets nacht,
 50 Ende ic en hebbe oec niet die macht
 Desen dooden te graven, godweet.'
 - 'Ghef her den dooden vore mi gereet,
 Ende sprinct achter op mijn paert.'
 Dus voerde hine henen met snelre vaert
 55 Binnen der nacht XII dachvaert.
 Eer hem die dach openbaert,
 Was hi in eere halven milen na
 Sente Jacops, alsic versta.
 Daer sette hi af beide die man,
 60 Ende den levenden beval hi dan,
 Dat hi dien canonken vander steden
 Seide, dat sine ter aerden besteden,
 Den dooden; 'alse du heefst gedaen
 Dine hede vaert, soe keere ende doe verstaen

65 Dinen ghesellen, *dat niet en diet*
Haren wech, ende dat hem gebiet
Sente Jacop, ende omme die saken
Datsi hare trouwe braken.⁷
Ende doe hi dit gheseit hadde daer,
70 *Verloes* hine, en wiste waer.

..... ene keerde aldaer hi vant
 weghe ende teldem te hant
 sente Jacops woort
 e wonderde daer na voort
 enen bisscop

.....

(Titel onleesbaar). (LII).

- Doen men screef ons Heren jaer*
M ende XC, vorwaer,
Waren Duutsche liede in wane
 Te sente Jacops waert te gane.
- 5 Ende doe si quamen, hebbic verhoort,
Te Tolosen in die poort,
(vijf regels onleesbaar).
 Den
- Enen nap
- Enen tsmorgens
- 15 ‘Dit sijn dieve, doet wech
- Doer sijn soe
- Dats daer men vonde
 die stonde

- 20 Doen vantmen den nap
- In des vaders ende des zoens male.
 Haer goet nam hi *altemale*,
 Ende levertse den rechtre saen.
 Die rechttere wilde laten gaen
- 25 Den enen, want hem genoech dochte.
 Doe seide die vader, dat hi *wel* mochte
 Sterven voerden sone daer.
 -‘Neen,’ sprac die sone daer naer,
 Die waert mede.
- 31 ‘Hets beter, vader, *dat ic* vor u
 Nu sterve, dan ghi vor mi nu.’
 Int leste was die zone ghehangen.
 Ende die vader heeft bevangen
- 35 Den wech te gane vore hem beden;
 Maer seere met jammer es hi gesceden,
 Ende heeft sinen wech gedaen.
 Des XXXVI *dages*, sonder waen,
 Quam hi daer sijn sone hinc,
- 40 *Ende begonde* weenen omme die dinc,
 Ende keerde hem omme. Doe sprac die gone:
 ‘Vader, sich her dinen sone!
 Ic leve, vader, en weene nemmee!
 In was nie in vrouden mee.
- 45 *Al tote* noch heeft mi ghehouden
 Sente Jacop in hemelscher vrouden.
 hoo

..... hi in die
(*drie regels onleesbaar*).
S hingen daer jegen
Den waert, die daer liede mede,
Hoe hi dese verradenesse dede.
55 Doe men screef M ende hondert
Ons Heren jaer al beson
(*zeven regels onleesbaar*).
..... drage bleven
65 Nochtan en liet hi niet die
Hine nam sine kinderen
Den wech want hi wilde w
Sine kindere moeste hi
Up sinen *hals* een
70 Also hi dus was in desen

- re quam hem daer
(vijf regels onleesbaar).
 Sente Jacop
- 'Kinstu mi yet?' sprac hi
- 'Nenic,' sprac die ander
- 80 - 'Ic was, die di ende d
- Den esel leende buten der
- Te Pospelune
- Ende noch so
- D
- 85 D
- Die u rovede van
- Want hi sal vallen d
- Van sinen huse dus
- Sente Jacop also hine
- 90 Ende die ghene
- Ende vant aldus
- Dus quam hi blide ende sond
- Tsinen lande ende als
- (drie regels onleesbaar)*

***(Titel onleesbaar).* (LIII).**

-
- Dat een scipman die liede
 Plach te voerne over die zee
 In pelgrimagien daer quamen g
- (tien regels, op enkele letters na, onleesbaar).*
- 15 Soe viel hi al ghewap
- Neder al tote op der zee gront
 Ende bider voer hi
- W
- Sente Jacop ende riep
- 20 Ende daer opten gront
- Doe namene die apost
- er hant ende sond
-
- Doen sprac hi daer
- (twee regels onleesbaar).*

[Fragment 6]

- Een goet leven al haren tijt.
 Doe Cenomamius in dat abijt
 Hadde geweist wel een jaer,
 So dedem menighe pine zwaer
 5 Die quade gheest; want hi
 Was hem gherne altoes bi,
 Om dat hi hadde, haddi gemoghen,
 Gherne yewer in bedroghen.
 Hi dreghedenne snachts menichwerven
 10 Ende seide, hine dade gene bederven,
 Hine soude daer niet moghen bliven,
 Hi soudene van danen verdriven.
 Alsoe dit langhe hadde geduurt,
 Ende hijt dicke hadde sere besuurt,
 15 So liep hi altoes ter bede;
 Ende als hi yet anders dede,
 So was hi hem altoes jegen,
 Als die gene altoes pleghen
 Die dandre gherne verdriven,
 20 Hoe dat sine moghen ontliven.
 Nu geviel up ene ure,
 Daer hi jegen die quade figure
 Sat ende street met worden,
 Dat hi ene stemme secgen horde:
 25 ‘Di sout gedinken vort, hoet gaet,
 Een vers dat in den zouter staet:
 ‘*Deus, in nomine tuo salvum me fac.*’
 Doe die stemme dit verskin sprac,
 Horet die gene ende seit altenen,
 30 Alsene die viant wilde ontspenen;
 Ende altoes als hi dit seide,
 Sone was daer geen langer beide,
 Die duvel en vlo van hem daer;
 Ende hi was gewapent oec, vorwaer,
 35 Met desen worden in diere gedane,
 Als of hi hadde enen hellem ane.

- Doe die duvel dat gesach,
 Dat hier ane so grote cracht lach,
 Ende hi so wel den versekine
 40 Getrauwede, seide hi dit in scine:
 ‘O zot, dat wi di in scerne
 Hebben geleert, secghestu so gherne!
 Hets wel gedaen! sech dese word,
 Die du van ons heves gehort;
 45 Wi bidden di, hout di daer an!’
 Doe dit horde ghene goede man,
 Twifeldi sere wat hi mochte
 Hier mede doen, want hi dochte
 Dat niet goet was dat hi seide.
 50 Hine was geen cleric, maer in simpelheide
 Was hi sere; daer omme hi peinsde,
 Oftie duvel dit yet veinsde.
 Doe vragedi enen cleric na desen,
 Wat dit versekin mochte wesen:
 55 Dit hordi ere stemmen tellen.
 Die cleric ginc hem dat vers spellen,
 Wat in Dietsch te secgne ware,
 Entie broeder leerde daer nare
 Den psallem vort altemale,
 60 So dat hine conde wale,
 Ende hier mede warti bewacht
 Vanden viant, diere dicke jegen vacht.
 In enen winter up ene nacht
 Na die vigilien so worden bedacht
 65 Some die broedere, datsi daer naer
 Met kersen bleven lesende daer,
 Ende dese bleef in den cloester allene
 In sine bedinghe algemene.
 Ende doe hi sat ende bat,
 70 Hordi ene stemme ter stat
 Vanden hemele neder geweghet.
 - ‘Die goede liede,’ heift soe geseget,
 ‘Die du sies in die capelle daren,
 Dat sijn Gods martelaren.’
 75 Int selve jaer recht na desen
 Dochte den genen inden cloester wesen
 So menich duvel up ene tijt,
 Datsi aldie werelt wijt
 Mochten vervullen, ende dese quadijen
 80 Hadden ommeringhet met haere partijen
 Alden cloester in deser maniere,
 Als of sine souden destrueren sciere.
 Ende als die gene dit gesach,
 Sprac hi: ‘God! wat dit wesen mach,
 85 Ende wie mach deser vresen ontgaen!’
 Doe hordi ene stemme zaen,
 Die seide: ‘Die in omoedichede
 Wille leeden sijn leven mede,
 Hi wart verlost van alre pine.’
 90 Niet langhe daer na sachi in scine
 Ene clareit so groot comen,
 Dat hi des gelijcs niet heift vernomen.

- Maer doe die duvle die clarede
Vernamen, vloen si alle mede.
- 95 In dese clareit quamen scaren
Van helighen santen menich gevaren,
Ende ommeringheden die helighe stede,
Daer die moneke woenden mede;
Ende met deser heligher scaren
- 100 Quam onse zoete Vrouwe gevaren.
Doe dese broeder dit hadde gesien,
Sprac hi them selven mettien:
'O goede God! waer gaet onse Vrouwe,
Onse vorsprekerse, onse getrouwe,
- 105 Behoudersse der werelt gemene?'
Onse Vrouwe andworde na tghene:
'Ic come te hulpen derre stat,
Die mijns heift te doene ghehat.
Ic come der armer abdijen
- 110 Te hulpen met miere partien,
Ende andre goede aerme steden
Bescermic dicke van haere onvreden.
Die mijns behoeven ende mi getrauwen,
die comic nu aldus bescauwen.'
- 115 Ende recht na dese worde
Die gene ne sach no ne horde
Van ghere clareit, die hi sach te voren:
Aldus so haddise al verloren.
Die vijfte bouc ent hier mede.
- 120 Den sesten souckic hier nu ter stede,
Ende gherne soude vulmaken na desen.
Maria! nu moeti mijn hulpe wesen!

..... I.

- Doe men screef die jare ons Heren
 M C ende LVI met eren,
 So wart keyser gecoren saen
 Derste Vrederic, hebbic verstaen,
 5 Coenraets neve, sijns vorsaten.
 Vrederic sat in skeysers staten
 XXXVII jaer met gewelt.
 In desen tiden, als men telt,
 Regneerde in Vrankerike Lodewijc,
 10 Philips vader, geweldelijc,
 Die na hem coninc wart gecoren.
 Ende onder coninc Lodewijc, als wijt [horen],
 So was in sine beste vaert
 Meester Pieter die Lombaert,
 15 Die te Parijs biscop was,
 Die tbouc van sentencien las
 Ende maecte ende compileerde mede;
 Ende oec die grote glose gere
 Vanden zoutre maecti dus,
 20 Entie epystelen van Paulus
 Translaetteerdi ute vele dinghen;
 Ende tuschen die linien sonderlingen
 Uptie worde heifti geset
 Inden zoutre glose met;
 25 Ende vele goeder orborlichede
 Maecti vanden santen mede,
 Ende goede sermoene wel geordineert
 Heifti vele gecompileert.
 In desen tiden oec omtrent
 30 Was meester Pieter Comestor bekent,
 Die Scolastica Hystorie mede
 Maecte na die warede
 Uter heligher scrifturen cortelike,
 Wale ende orbarlike.
 35 Uter hystorien van Joseppus,
 Die Jode was, ende mede aldus
 Van som den hedynen, die doe waren,
 Moeste hire in openbaren.

Maer gene dinghe seidire toe,
 40 Die nie gescieden, hine wiste hoe.
 Ende na desen gewerke met trauwen
 Maecti verse van onser Vrouwen,
 Die ic hier sal doen verstaen,
 Eer ic vortwaert wille gaen:
 45 'Oft mogenlic ware dat mochte gescien,
 Dat alle lande die wi sien,
 Ende alle gestuve ende crude mede,
 Ende alle drople waters te dien,
 Rosen ende gemmen, getelt met drien,
 50 Lylyen ende alle vierighe stede,
 Alle hemelen, die luchte tien,
 Snee ende hagel ende al engien,
 Ende elkerlijc man ende wijf mede
 Van alrehande geslachtichede,
 55 'Ende alle wijnde, die wayen int jaer,
 Ende alle vedren van voglen vorwaer,
 Ende van beesten alle geslachten,
 Ende alle risekine daer naer,
 Gras ende bome vorwaer,
 60 Ende hare loverkine met machten,
 Glis ende bies ende sterren claer,
 Ende alle vische ende alle aer,
 Ende alle berghe ende alle stene van crachten,
 Al dat es inder werelt achten, ...

[Fragment 7]

- Nylus oec die riviere,
 Die om sente Jans misse pleget sciere
 Te vloeyen verre ende wide,
 En vloeyde niet in dien tide;
 5 Ende daer om en mocht men niet
 Van droecheden, wats gesciet,
 Ende hier om wort die soudaen
 In sorghen sere bevaen,
 Want hi den dieren tijt dochte.
 10 Hier om hi den paeys sochte,
 Ende onboot mit sinen broeder zaen,
 Coenradine, den kerstinen, sonder waen,
 Dat hi hem Damiate wilde geven,
 Mochti entie sine behouden tleven,
 15 Ende tcruce mede ende al die man,
 Die Saladijn hier voren wan
 Te Jherusalem in die goede stede;
 ‘Ende waer die gevangen leggen mede,
 Die sal ic u leveren nu ter stont;
 20 Ende Jherusalem, ic doet u cont,
 Sal ic weder maken doen,
 Dat tebraken mine baroen;
 Ende al tlant willic u laten te dele,
 Sonder allene II castele,
 25 Die sal ic te chense houden van u,
 Also lange als die vrede duret nu.’
 Maer dese II so starc waren
 Ende stonden so wel te punte, twaren,

- Dat hi daer mede wel soude dwingen
 30 Die lande alle sonderlingen
 Tot Jherusalem der stede, besiet;
 Ende hier of en wisten donse niet.
 Dit gebod behagede onsen lieden,
 Ende hier op si hem oec berieden;
 35 Patriarke, bisscopen, legaten,
 Hertogen, Duutsce prelaten,
 Fransoyse, Ytaliene ende Tempeliers,
 Riddren ghemene, Hospitaliers,
 Rieden alle in deser maniere,
 40 Dat men Damiate opname sciere.

Hoe Damiaten gewonnen was. XXXIII.

- Daer na die soudaen heymelike dede
 Ene grote menichte van voetgangers gereede
 Bi enen hoeke in die stat,
 Daer CC ende XL kerstine na dat
 5 Bi slaeptide in waren comen
 Des Sondachs nachts, heb ic vernomen,
 Ende dese worden aldus saen
 Alle gedoot ofte gevaen.
 Op die None van Novembris,
 10 Dat na Alre Heiligen misse es,
 So wort Damiaten gegeven op,
 Sonder slach ende clop,
 Sonder striden, sonder minieren,
 Sonder assaut enigertieren
 15 Ende sonder enige scade groot.
 Dese ende dese victorie bloot
 Mach men Gode wel andragen.
 Ende Nylus oec na dien dagen
 Ghinc vloeyen soetelijc ende sere,
 20 Ende vele meer dan si dede ere,
 So dat al die grachten aldaer
 Worden in tlant vervult, vorwaer.
 Die soudaen wort sere confuus nu
 Om dese dinc, dat segic u,
 25 Dat Nylus wies aldus hoge,
 Ende te voren stont so droge,
 Ende verbernde sine castele, sonder waen,
 Ende is wech gevloen saen.
 Die kerstine ghingen in die stat,
 30 Ende vonden alse corren liggende na dat
 Die liede doot op der straten,
 Van honger groot utermaten
 Ende van plagen die daer was.
 Si vonden oec genoech na das
 35 Silver, gout, sindael ende side,
 Laken, menich dier gesmide,
 Scone cledre, alrehande dinge,
 Die men mochte gepensen sonderlinge,
 Dies vant men daer vol planteyt.
 40 Wat helpter vele toe geseit?

Damiaten, dat hier voren
Den kerstinen dede groten toren,
Ende in allen riken was vernant
Boven allen steden die men vant,
45 Ende behoederse was van der zee,
Ende roverse der kerstine ende gevee
Altoos hier voer hadde gewesen,

Hoe bistu dus ofcomen van desen
 Sonder slach ende sonder stoot?
 50 En can niet dat wonder groot
 Ghescriven no geseggen van di,
 Sonder dat ons Heren mogentheit si.

Hoe vast Damiaten was, ende hoe si haer ghewin deilden. XXXIII.

Binnen dien tiden dat men daer lach,
 Tot op dien selven dach
 Dat die stat was opgegeven,
 So wasser daer wel doot bleven
 5 XXX^M bi getale,
 Die God versloech altemale;
 Ende hier of hadden donse noot
 Van den stanke, die was groot
 In husen, op bedden, in allen steden.
 10 Wijf, manne, kinder mede,
 Vant men leggende so versmort.
 Hier of worden donse verdoort,
 So dat die dode daer ter stat
 Die levende doden oec na dat.
 15 Daer wasser oec gevaen daer naer
 XXIII^M vorwaer;
 Som storven dese herde sciere,
 Ende som worden si vercocht diere;
 Som worden si kerstijn met
 20 Ende ghingen of hare wet.
 Dese stat hadde III starke mure
 Omgaende jegen hare gebure,
 Ende emmer deen starker vele
 Dan dander ende hogher van enen dele.
 25 Die middelste muer hadde daer
 So groot ende so starc an scine,
 Dat men mit ne gere pine,
 Al liet men enen gewerden al,
 30 Hine hadde niet dat geval,
 Dat hise yewer conde gevellen nu.
 Dus was die stat, dat segic u,
 Bewaert [ende] gevest wale.
 Doe geboot men na dese tale
 35 Bi den banne van enen legate
 Van Rome, ende alle verwate,
 Dat men te hope brochte thant
 Dat men in die stat vant,
 Ende ment deelde al gemene.
 40 Dit was daer gedaen na tghene.
 Ende daer na maecte men van den castele
 Onser Vrouwen kerke te dele,
 Die scone was, ende wietse daer
 Misse in te doene daer naer.
 45 Hier in waren IIII outare,

Ghemaect scone daer nare:
Dene in dere onser Vrouwen,
Dier wi dienen souden mit trouwen;
Dander in sinte Peter ende Paulus,
50 Ende hem te dienen daer aldus;
Die derde in shelichs cruus ere,
Daer te singen vorwaert mere;
Den vierden maecten si gereet
In sinte Bertolmeus ere, godweet.
55 Seylscutte, bliden, magnele,
Namen si daer te haren dele.
Den Duutscen enten Vresen mede
Was bevolen dese stede
Te houden ente bewaren die stat,
60 Ende dander voeren vort na dat.

Hoe Tanays gewonnen wart. XXXV.

Niet minder mirakel, maer also groet
Als hier voren gescreven stoet,

- Daer Damiaten mede was gewonnen,
 So is hier voer Thanays begonnen;
- 5 Want en hat onse Here gedaen,
 En mocht niet onder zijn gedaen;
 Want die heydene seilden in die zee
 In scepelkine, min no mee,
 Totter rivieren die Thamas hiet,
- 10 Om dat si souden maken verdriet,
 Dat die kerstine souden horen,
 Dat sise hier mede souden verdoren,
 Ende hem volgen souden daer,
 Ende dan van achter comen naer.
- 15 Maer dit was al om niet,
 Sine achten der ghere niet;
 Ende doe dit die ghene saghen,
 Die daer in die stat laghen,
 Sloten si die porte ende ghingen vlien.
- 20 Hier an mach men die waerheit sien,
 Dat die kerstine min no mere
 Hadden ten leedsman dan onsen Here.
 In orcondscepe, die dit sagen,
 Dat men nie en conde gewagen
- 25 Van starkeren casteel, dan dit was.
 VII toren haddi om das
 Ende II grote fosseyde,
 Mit vasten muren op alle beide.
 Ene lake gaet oec daer omme,
- 30 Beide recht ende cromme;
 Te winter macher niement liden,
 Ente zomer in ghenen tiden,
 En si aventuerlijc zere
 Ende oec kenne wel den kere.
- 35 Vissche zijn daer in die lake
 Ongetallike, van goeder smake,
 Daer jaerlix of hadde die soudaen
 IIII^M marc, sonder waen.
 Voegel sijn daer in een dele.
- 40 Die stat hoort tesen castele
 Es mere dan Damiate es
 Ende noch also starc, sijt seker des,
 Ende van Damiaten oec wale
 Ene dachvaert, in ware tale,
- 45 Ter zee, recht in die vaert
 Ten lande van promessione waert.
 Grote scade dese twe steden
 Onsen lieden dicke deden,
 Ende nu waren in der kerstine hant,
- 50 Sonder slach ende sonder brant,
 Ende sonder mineren, ongepijnt,
 Dat recht Gods mirakel schijnt.

Van enen boec dat in Damiate ghevonden was. XXXVI.

Eer Damiate gewonnen waert,
So wart daer een boec geopenbart,
Dat in Arabix gescreven was.
Die name daer of, sijt seker das,
5 Diet maecte, en was geen kerstijn,
No Jode, no heyden, no Zarrasijn:

- Dies lochendi al openbare,
 Dat hi gheen van desen ware.
 Int boec stont dit gescreven al,
 10 Dat ic hier nu seggen sal.
 Daer stont in, dat een mit ogen zwert
 Ende blosende wangen, van leden hert,
 Mit ere gheluwere banieren,
 Jherusalem soude asselgieren
 15 Ende der kerstine vele vaen,
 Ende coningen ende princen verslaen;
 Ende Tyberiadus ende Ascalone
 Soude struweren oec die gone,
 Ende dat cruce ons Heren mede
 20 Voeren soude ongherede;
 Ende dit soude gescien ter stonden
 Om der kerstine vule sonden;
 Ende daer na soudi te Tieren comen,
 Maer dat soude hem werden benomen,
 25 Dat hi dat niet gestruweren en conde.
 Ende in der vraeyer orconde
 So heeft Salijn dit al gedaen.
 Voort so dede die boec verstaen,
 Dat die kerstine daer na niet lanc
 30 Al dier steden ommeganc
 Winnen souden, ende Damieten
 Ende Thanas wart hem beheten;
 Ende hi voerseide oec, in ware dinc,
 Van enen kersten coninc,
 35 Die van Nubien soude wesen,
 Ende soude Mich die stat na desen
 Destruweren, ende Mamets bene
 Spaersen ende destruweren na tgene;
 Ende vele dingen, die som gesciet
 40 Nu sijn, ende som oec niet,
 Dat vant men daer in al gescreven,
 Maer niet en wist men van wient was bleven.
 Men heeft vernomen hier voren wel,
 Dat liede seiden mit monde wel
 45 Ende prophiteerden dat soude gescien,
 Nochtan en hadden si niet van dien
 Int herte van ghere weldaet:
 Als van Balam ghescreven staet,
 Die valsche ende onwettich was;
 50 Doch propheteerdi, als ict las.

Hoe Chorodijn al sijn lant onboot. XXXVII.

- In desen tiden quam Chorodijn
 (Dat was een heyden Sarrasijn)
 Tot Palestine ende struwerde aldaer
 Cesarien den casteel, vorwaer;
 5 Maer die onse ontvloen daer uut
 Ter zee waert sonder enich geluut,

- Want si daer hadden goeden uitganc.
Ende doe voer men daer na niet lanc
Tot Fili Dei, den starken casteel;
10 Maer die hads daer sijn deel,
Want die Tempeliers haddent zo
Bewaert, dat hi hem niet een stro
En conde gederen nu ter wile.
Die Tempeliers daden nu, sonder ghile,
15 Assaut op die dieve, twaren,
Die Sarrasine, [die] te Akers waren.
Vromelike sloegen sise doot,
Ende some vingen sise inder noot.
Ende hier om onboot Choradijn,
20 Van daer die zonne opgaet, die hulpe zijn,
Alle die Zarrasine, godweet,
Dat si tAkers quamen gereet,
Ende dat ofdaden in den gront;

Maer so vele kerstine nu ter stont
 25 Vant hi in den lande daer,
 Dat dit bliven moeste vorwaer;
 Ende om den dienst oec mede,
 Die hare princen te meniger stede
 Hadden, ende oec om dat
 30 Dat hare liede te meniger stat
 Lagen verslegen in hopen groot,
 Ende Calippus, haer paus, geboot
 Dat mense ter erden doen soude:
 Dit waren die saken entie scoude.

Hoe donse letteren senden te Georgianen, ende hare wesen. XXXVIII.

Dese niemare is verre geronnen,
 Dat Damiaten is gewonnen
 Ende Thanays, die vaste stat.
 Letteren sende men saen na dat
 5 In Georgianen ten kerstinen luden,
 Die daer den castele hueden.
 Dit tornde den Georgianen zere:
 ‘Sal dus onwerdich volc onsen here
 Ende onse lant daer onderdoen,
 10 Die van verren sijn ontvloen
 Ende over zee dus comen hare?’
 Dat hadde hem herde onmare.
 Georgiane sijn lieden, godweet,
 Die Gods dienst hebben leet.
 15 Bi Grieken comet an dene side,
 Ende an Persen an dander side.
 Lanc eist so dat coemt
 Anden berch, die men Caspi noemt.
 Het sijn onbesceiden liede,
 20 Ende striden gherne in allen tide.
 Die clerken van den lande daer
 Hebben ront gescoren haer haer,
 Entie leke gevierkant mede.
 Hare wive riden mede gerede
 25 In allen striden, weet vorwaer.
 Man ende wijf in tlant daer,
 Als si te stride sullen gaen,
 Ende eer si dan den strijt bestaen,
 So hebben si ene cawoorde gereet,
 30 Entie al vol wijns gereet,
 Dien drinken si al uut tier stat,

- Ende stoutelike gaen si na dat
 In den strijt, al onvervaert:
 Dit is der Georgianen aert.
- 35 Al binnen vrede, hebben sijs stade,
 Slaen si enen ende doen scade;
 Ja sgraven zone van Tripel mede
 Sloeghen si oec, binnen vrede,
 In onser Vrouwen kerke doot,
- 40 Daer si tribuut of gaven groot.
 In dit selve jaer hier te voren
 Starf die soudaen uutvercoren
 Van Yconien; men seit oec das,
 Dat hi heymelic kersten was,
- 45 Ende hi so lief hadde die kerstine,
 Dat hi dickent die Sarrasine
 Jegenstreet doer der kerstijn wille.
 Hi liet oec die gevangene stille
 Ute, ende helpse henen zaen;
- 50 Entiere bliven wilden, sonder waen,
 Hi heltse daer int lant also.
 Neven sire siden wildi oec toe
 Kerstine hebben in allen tiden,

- 55 So beval hi hem sinen lichame;
 Want van hem bet bequame,
 Dant van den Zarrasinen dede.
 Dese hadde in hoeden mede
 Saladijns zone, Miralinen,
- 60 Jeghen den zone Saphinen;
 Nochtan Calephas van Baldas,
 Die der heyden paus was,
 Hadde Saphdijns kinder onderstaen,
 Ende wildem tlant doen hebben saen.

Hoe Japhat was gevelt, ende ander dinc. XXXIX.

- Doe men screef ons Heren jaer
 M CC XX vorwaer,
 So struweerde Choradijn ongelet
 Den sterken casteel te Japhet.
- 5 Int jaer recht dat sculdich was
 Die coninc van Jherusalem, sendi vor das

- Tot Damiaten groot goet in scine,
 Van terwe, van smoute ende van wine,
 Van perden ende van goeden baken,
 10 Om donse mede doen te maken.
 Ende dit dedi, omdat hi daer mede
 Hem onsculdighen wilde gerede.
 In die seste vaert van die Melane,
 Entie erdsche bisscop van Fornane,
 15 Entie bisscop van Ceregensen der stede.
 Her Vrederic sende sinen bode oec mede,
 Die daer letteren sende saen
 Mit goude gebulleert, sonder waen,
 Daer sine coemste in was gescreven
 20 Mit vele sijnre genoten beneven.
 Entie bisscop van Brandijs,
 Ende van Ytalyen menich ridder wijs,
 Die legate mit hem brachte,
 Die waren van groter machte.
 25 Nu dese erdsce bisscop, daer ic of sprac,
 Van Meylane oec mede trac
 Ende sijn geselschap, ende sijn comen
 Over zee, daer si hebben vernomen
 Den soudaen, die sine castele
 30 Waecte vaste na enen dele
 Op die yle van Damyatzen,
 Ene dachvaert van daer, hem tonbaten.
 Maer dese bisscop hadde ridders met,
 Ende hebben hem daer jegen geset
 35 Ende belet van sinen doene.
 Matheus, die grave coene,
 Quam mit VI galeyden, vorwaer,
 Daer hem in die zee die II daer naer
 Gheroeft waren; ende den soudaen
 40 Daer na geleverd, sonder waen,
 All die kerstine die hi nu
 In sine mogentheit hadde, segic u,
 Voort nu leverde den paynen,
 Om te quellen ende doen pinen.

Hoe die Tarteren Georgeanen wonnen. XL.

- In tselve jaer die Tartren quamen
 In Georgianen altesamen
 Ende bego zaen.
 Sulc hoge man, sonder waen,
 5 Die van Georgeanen was,
 Nam wijf ende kint ende vlo na das
 Ten berge van Caspien waert,
 Om daer te zine in sijn rewaert.
 In sijn dorp sijn III heren comen
 10 Van den Tarters, hebic vernomen,
 Ende roveden sghreens goet altemale,
 Ende ghevreescheden daer na sonder hale,
 Waer hi henen gevloen was,
 Ende volchden hem biden spore na das,
 15 Ende vonden op den berch daer naer
 Man ende wijf ende kint, dats waer,
 Ende vingense ende deletse vort an.
 Den enen viel te dele den man,
 Den andren den zone, den derden twijf,
 20 Mit goude, mit silver, sonder blijf.
 Doe sprac die gene die hadde den zone:
 ‘Sal ic houden desen te lone,
 Die ghescepen is als een hont,
 Over mijn deel nu ter stont?
 25 Dat en gesciet heden van mi!’
 Doe worden si te rade daer bi,
 Dat si den man enten zone mede
 Doot sloegen daer gereede,
 Ende deelden tgoet onder hem aldaer.
 30 Doe dat wijf sach, vorwaer,
 Dat [haer] man ende haer zone doot was,
 Ghinc si in een clooster na das
 Ende leedde haer lijf na nonnen leven.
 Daer na vinden wi bescreven,
 35 Dattie Tartren van M enen
 Tlijf namen doe altenen,
 Tenen teyken van haren zeghe.
 Eer si wilden sceiden weghe,
 So moeste die stat van Georgeane
 40 Hem VII gheven, na minen wane,
 Daer si die hoofde op setten zo
 Te VII steden. Daer na do
 Wort hongher so groot onder die liede,
 Dat nie sint so groot hunger gesciede.

Der Georgianen ghelove ende haer sacramenten. XLI.

Tlant van Georgiane
 Hoorde van ouden tiden daer ane
 Den patriarke, al over waer,

Van Antiochen, verre ende naer,
5 Ende Armenien ende Capadocien
Ende oec mede al Turkien.
Nu was in Turkien werringe groot,
Dat die Georgianen doer den noot
TAntiochen niet conden comen,
10 Ende hebben heymelike boden genomen,
Die al ter zee te Constantinobel quamen,
Ende van daer tAntiochen tsamen,
Daer si den patriarke vonden,
Dien si baden op die stonden,
15 Dat si hem enen chacob doe senden,

- Dats te seggen, als wijt kenden,
 Enen getrouwen bisscop gerede,
 Ende dien daer sette in die stede.
 Doe sende die patriarke aldaer
- 20 Een ampulle mit kerseme daer naer,
 Ende die verniewede mit olien saen
 Die bisscop, als hise hadde ontfaen;
 Ende te VII jaren voort alrene
 Soudmen dat vernuwen gemene;
- 25 Ende dan soudmen die bisscoppen vergadren daer,
 Aldaer ment verniewet, vorwaer.
 Dit heefte gedaen; daer na nu
 Sende hier mede, dat segic u,
 Die patriarke letteren gescreven,
- 30 Dat hi macht hevet gegeven
 Enen bisscop, dien si coren gemene,
 Dat hi maken mochte na tghene,
 Ende hare cathaliche confirmeren daer:
 Ende dit is gesciet also daer naer.
- 35 Het sijn in Georgien wale
 XVIII bisscoppen bi getale;
 Maer die dat crisma maect aldaer,
 Vercoopt den andren tsacrament, dats waer;
 Entie niet kint mach dragen dan,
- 40 Sceet hi om ghelt van haren man;
 Ende abten ende monicken mede
 Sijn daer voercopers ende woekers gerede,
 Ende die tasseren oec vort bet,
 Spelen jeghen die nonnen met,
- 45 Ende es hem georlovet echt,
 Dat sijt doen mogen over recht.

Hoe die Tarteren Armenien wonnen. XLII.

- Na Georgiam die Tartren zaen
 Sijn in Armenien daer na gegaen
 Ende destruwerdent, clene ende groot.
 Daer is in een edel stat, sonder genoot,
- 5 Die Any geheten is aldaer,
 Daer M kerken in staen, vorwaer,
 Ende C^M familien nu
 In woenen, dat segic u.
 Dese stat wonnen in XII daghen
- 10 Die Tarters, sonder enich verdraghen.
 Bi Any staet die berch Ararach,
 Daer Noes erke op lach,
 Ende an den voet des berges na dat
 Maecte Noe doe die eerste stat,
- 15 Entie stat hiet Ladmene.
 Ende daer om loopt oec mee
 Die flume Arachs, diet Moniou
 Ghelopen coemt, dat segic u.

Dese berch is so hoge,
20 Datter gheen vogel boven en vloge,
Noch nie en vernam men man,
Die daer boven geclimmen can,
Sonder een monic, die also

- So grote devocie hadde daer toe,
 25 Om Noes arke te besien aldaer.
 Dicke pijndi hem, vorwaer,
 Daer op te clemmen, dat die man
 Moede was van clemmen, ende dan
 Rusti hem ende sliep also,
 30 Ende als hi ontwiec, vant hi hem doe
 Neder gevoert, en weet wat doet,
 Onder an des berges voet.
 Doe maenden zijn abt saen
 Bi sire regel, dat hi soude gaen
 35 Enewaerf op den berch, godweet,
 Also verre als hi mochte gereet,
 Ende daer na en pijnde hem niet mere
 Op den berch te clemmen mere.
 Doe ghinc die ghene daer en wege,
 40 Ende God gaf hem so den zeghe,
 Dat hi opt alreoverste clam,
 Ende vander arke een bort nam
 Ende brocht neder; ende daer na
 Maecti enen clooster, als ict versta,
 45 Anden voet des berges, vorwaer.
 Ende dat bort is noch aldaer:
 Daer hout ment over een heilichdoem
 Waerdelike, ende hebbens roem.

Hoe die van Armenien houden hare wet ende hare vasten. XLIII.

- Die Armenien in hare wet
 Eten in Paeschavonde eyer met,
 Ende te vespertide, godweet,
 Eten si dan case gereet:
 5 Si seggen dat doe onse Here opstont.
 Ende van Paeschen, dat si u cont,
 Al tot Sinxen toe, vorwaer,
 Eten si sVridages vleysch daer naer.
 Sine weten van den Kersdage niet;
 10 Noch quatuortemper, wats gesciet,
 No vigelie no heilige dage met
 Hebben si en ghene geset.
 In die vasten singen si misse en gene,
 Sonder Saterdages ende Sondages allene;
 15 Want alsi singen, seggen si,
 Dat si haer vasten breken daer bi;
 Ende daer om singen si sVridages niet,
 Om dat si haer vasten willen breken niet.
 Des daghes als si vleysch eten,
 20 En willen si der misse niet vergeten,
 Om dat si niet en vasten dan.
 Vele vastine bringen si an:
 III weken voer Vastelavont
 Beghinnen si ene vasten ter stont,
 25 Ende dat heten die vasten Sergius;

Ende die beghinnen si Maendages aldus,
Ende vasten tot Saterdages gereet,
Ende dan eten si vleesch, godweet,
Die twe dage, Saterdach ende Sondach.
30 In dander weke daer na gelach,
SWoensdages, sVridages met,
No visch no smout daer niement et,
No wijn en drincken si oec niet daer,
No al die vasten daer naer.
35 Ende die daer visch of smout of wijn
Ate, het soude hem dunken sijn
Mere misdaet dan die ghene,
Die te hoers huse ghinge gemene.
Entie weke van vastine

[Fragment 8]

- Van Vrancrike als een lewe doet,
 Die sine proye heeft onder voet,
 Ende een quame ende woudse hem nemen,
 Dat soudi herde node getemen:
 5 Diere gelike vacht die coninc,
 Ende sprac aldus te dier dinc:
 ‘Vecht, ghi kersten! om Gode teren!
 Ende wert hier alle merteleren!
 Ende niement en laet hem hier nu vaen!
 10 Want ons is liever, sonder waen,
 Dat wi wreken die Gods ande
 Nu op dese Gods viande,
 Dan wi ons gaven in handen.’
 Mittesen woorden sloech hi ten tanden
 15 In die viande ende maecte een scaert,
 So datter XV achterwaert
 Traken, diene daer sagen comen.
 Hi heeft daer enen tlijf genomen,
 Dien hi altemale doerreet
 20 Mit eenre glavien; daer na gereet
 Trac hi sijn zwert ende sloecher mede
 Hem III van haren perde gereede.
 Sijn broeder Alfons van Poytau,
 Ende Karel sijn broeder van Eniau,
 25 Volchdem na ende deden niet min
 Dan die coninc dede int beghin;
 Want Karel proefdem herde wale,
 Hi sloecher meer dan XL te dale,
 Eer hi ye toech achter;
 30 Alfons, die sinen lachter
 Oec wreken woude op die Sarresine,
 Dede hem daer wel grote pine,
 Want hi doerbrac die een scare;
 Ende eer hi doer quam daer nare,
 35 So wort sijn ors onder hem gesteken,
 Dat hi coenlike daer sal wreken;
 Want die ghene diet stac,
 Daer op hijt saen ter steden wrac,
 Want hine van voren stac in
 40 Mit sinen zwerde int beghin,

Also als hi hem verlichten soude
 Op sijn pert, alst God oec woude,
 Dat tzwert banderside dore quam.
 Die ghene viel doot, dat pert hi nam
 45 Ende sprancker op mit snelre vaert,
 Ende maecte om hem een scaert,
 So dat si achtervloen, godweet.
 Dit was teerste beghin gereet.

Hoe donse alle worden gevaen. XXXVI.

Nu seldi vort hier verstaen,
 Hoet mitten onsen sal vergaen.
 Die coninc, die daer zere street
 Ende inwaert altoos henen reet
 5 Ende niet achter trecken en wilde,
 Maer altenen, als een coninc milde,
 Sloech hi ende stac die Sarrasine;
 Ende om die grote pine
 Wort hi nu beringet daer,
 10 Dat hi gevaen wort daer naer,
 Ende het coste hem C eer.
 Nu hoort, hoe menigen keer
 Hi dede eer hi wort gevaen.
 Hi was oec eer comen anden soudaen;
 15 Nochtan hadde die soudaen bi heme
 Hem VI^M, alsict verneme,
 Diene alle wachten ende hoeden nauwe,
 Datten niement daer ontvlauwe;
 Ende daer hi ten soudaen wilde comen,
 20 Wort hi aldaer opgenomen;
 Maer si C eer moede waren,
 Eer sine gevingen oec daer naren.
 Als dit zijn broeder heeft verstaen,
 Dat die coninc dus is gevaen,
 25 Mit hem XX wel omtrent
 Is hi gereden so sere na tgent,
 Dat hi die gene aenstreet saen,
 Die den coninc hadden gevaen,
 Ende sloecher daer VI doot.
 30 Doe quam daer een groot conroot
 Van achter hem, ende begonden te slane,
 Entie van voren quamen oec ane,
 So dat hi hem moeste geven,
 Of si hadden verloren tleven.
 35 Dus wort Alfons oec gevaen.
 Doe dese heren hadde die soudaen,
 Dochtem dat hi hadde den zege.
 Reet hi vaste selve en wege
 In den strijt ende trooste die sine.
 40 Dus quamen donse in groter pine,
 Ende tormentense ende sceidense met.
 Nochtan dat hem meest let,
 Dat si meest daer anesien,

Dat si tcruce namen na dien
45 Ende gheesseldent gelijk die Joden daden.
Dit mochte den kersten sere scaden,
Dat sijt moesten anesien,
Ende niet en mochten doen te dien.
Ja, si spoegen in sijn aensichte,
50 Ende stakent mit haren voeten ghedichte!
Desen jamer liet onse Here gescien,
Om dat sijs verdient hadden vor dien
Mit sonden die si hadden gedaen:
Hier om lietse onse Here vaen.

Hoe die coninc verdingede jeghen den soudaen, ende te Damiaten voer.
XXXVII.

- Hier na over een tijt daer naer
 So dede vragen, over waer,
 Die soudaen den coninc saen
 Mit eenre felre spraken, sonder waen,
 5 Of hi vrede wilde maken,
 Als ic u seggen sal, in deser zaken:
 Dat hi hem geve sonder beiden
 Damiaten, daer ic hier voren of seide,
 Mit al datter binnen es;
 10 Ende wil hi hem quiten na des
 Al die scade, die hem is gedaen,
 Sint dat si Damiaten hebben ontfæen;
 Ende sinen cost ooc ghelde mede,
 Dien hi in desen onvrede
 15 Heeft gedaen: hi mach verdingen
 Ende al die sine sonderlingen.
 Na dese sprake, na dese woort,
 Was die paeys aldus bracht voort
 X jaer te houden daer,
 20 Ende op dese vorme, over waer:
 So dattie soudaen den coninc
 Soude laten varen na dese dinc,
 Ende alle die kerstine, die men wiste
 Die gevaen waren in twiste,
 25 Van dier tijt dat Lyemslaen,
 Sijn vader, street, die soudaen,
 Waer dat si lagen in elke stede,
 Uut soude laten ende oec mede
 Quite liet gaen ende vri
 30 Uut sinen lande, verre ende bi;
 Ende dat si dat lant oec na dat,
 Dat si te voren hadden besat,
 Eer die coninc quam int lant,
 Noch bliven soude no houden in hant;
 35 Entie coninc soudem geven Damiaten,
 Ende voer sine scade oec te baten
 VIII^M bysanten gereet,
 Die men Sarrasinoysche heet;
 Entie coninc soude oec quite geven
 40 Alle die Sarrasinen, die leven
 Ende in vangenisse waren.
 Aldus heeft die coninc gevaren.
 Dese vrede wort also gedaen,
 Als ic u hier voren hebbe doen verstaen.
 45 Ende ware oec yement siec nu
 Vanden kerstinen, segic u,
 Of gewont of gequetst,
 Die sijn mede ingevest,
 Dat men die sal laten genesen,
 50 Ende dan laten gaen na desen
 Tharen lande waert, of si willen,
 Sonder enich weder stillen,

Ende ongescaet ende ongescent.
Aldus wort daer die paeys geent
55 Onder hem entie vrede gezworen,
Dat sine niet sellen scoren.

Hoe die amiralen den coninc vreesden. XXXVIII.

Dus quam die coninc mitten soudaen,
Ende togen te Damiaten waert saen,
Om dit al te gestaden mede.
Doe si quamen daer ter stede,
5 Ende dit daer een ridder vernam,
Een Zarrazijn, datter quam

- Die soudaen op dese vorwarde,
 Wart daer om vertornt harde,
 Want dese hadde daer mit heme
- 10 Vele ridders, als ict verneme.
 Ende recht des morgens, omtrent
 Dat men gheten hadde na tgent,
 Quam die ridder mit vele lieden,
 Daer die soudaen mit sire mesnieden
- 15 Sat ter tafele ende hadde geten.
 Ghene ridder quam also vermeten,
 Ende sloech op den soudaen ter stat
 Ende wonden sere; saen na dat
 Was hi hem daer saen ontseten.
- 20 Ghene ridder quam, dat suldi weten,
 Tot daer die coninc van Vrancrike
 Sat in sine tente dies gelike,
 Ende newer of hem en hoede
 Ende om en gheen arch en vermoede;
- 25 So quam die ghene saen daer nare,
 Ende mit hem ene grote scare
 Van Sarrasinen, ende ooc mede
 Quamen die amiralen gereede
 Alle gevolget: om die saken,
- 30 Dat men paeys soude maken
 Sonder hem, dat si niet en weten
 Wat daer elken was beheten,
 So quamen si mit gewapender hant,
 Ende hare zwerde getogen thant,
- 35 Tot voer des coninx tente zaen,
 Om hem daer in doot te slaen.
 Ende recht als si voer die tente quamen,
 Begonden si hem alle te scamen,
 Dat si ten coninc op geleide
- 40 Comen waren ende op sekerheide,
 Yet doen souden, sine hoorden ere
 Wat daer toe seide die here.
 Dus, overmits die Gods cracht,
 Worden si daer also bedacht,
- 45 Dat si hem vrageden daer ter stat,
 Hoe die paeys waer gesat
 Ende wat daer gelovet ware,
 Daer hi om waer comen dare.
 Doe vertellet die coninc daer saen,
- 50 Hoe hi te paeyse waer ontfaen,
 Ende hoe hijt hadde gesworen
 Ende die soudaen oec daer voren.
 'Ende wildi desen paeys mede,
 Ic zweren u hier ter stede,
- 55 Ende doe ghelijc dat ic nu saen
 Hebbe gedaen den soudaen.'
 Aldus ende in andren manieren met
 Wort die paeys ghinder geset,
 Ghelijc dat hi gemaect was,
- 60 Mitten amiralen ende na das
 Mit al den Sarrasijnschen heren.
 Beide int gaen ende int keren

Van der stede ende van den lande mede,
Ende van al den gevangen oec gereede,
65 Ende al die vorwerde van daer voren
Hebben si daer alle ghezworen,
Dat sise houden sellen al,
Ghelijc dat die soudaen beval.

Hoe die coninc tAkers voer, ende hoe si niet en daden dat si gheloveden.
XXXIX.

Doe dit aldus was gedaen,
Trac die coninc daer na saen
Te Egypten waert mit sinen here,
Dies hi luttel hadde in dier were.
5 Dus bleef hi leggen ene stont.
Doe wort hem ander dinc cont,

- Ende sende boden achterwaert,
 Dat men hem scepe sende ter vaert,
 Ghelijc dat hem gelooft was,
 10 Daer hi mede over voer na das;
 Want hem gelooft was, sonder waen,
 Sine scepe quite te laten gaen.
 Doe hem dus sine scepe som quamen,
 Saten si daer in alle tsamen,
 15 Ende voeren tot Akers saen daer na;
 Ende als si daer quamen, so ict versta,
 So sende die coninc boden saen
 Tot in Egypten, sonder waen,
 Te eyschen sine scepe daer
 20 Ende sine tenten oec, vorwaer,
 Ende sine wapine mede gereet,
 Ende al dat hem toebesteet,
 Entie gevangne mede na dat,
 Dat men die late gaen ter stat,
 25 Ghelijc als voersproken was.
 Ende, als ic hier te voren las,
 Dit eyscheden die boden saen
 Ende lagen hier na, sonder waen,
 Lange stont in Babylone.
 30 Na vele talen, die waren om tgone,
 So leverden die amirale
 Van dien gevangen, in ware tale,
 Wel IIII^C; nochtan hem somen,
 Eer sire uut mochten comen,
 35 Moesten si hem selven verdingen
 Om grote penninge sonderlinge.
 Dus liet mer daer CCCC uut
 Van XCI ende M, overlout,
 Die daer in vangenisse bleven
 40 Ende in verdriete ende in zwaren sneven.
 Ende van den andren dingen daer
 En wilden si niet geven, overwaer.
 Dus wart die coninc te scherme gedreven.
 Die jongelinge, die daer waren bleven
 45 Onder die heydene dus gevaen,
 Namen si alle daer na saen
 Ende leidense ter offerande waert,
 Ghelijc enen scape sere vervaert,
 Ende mit zwerden op hem getogen,
 50 Die si hilden boven hem vermogen,
 Ende dadense aenbeden ter stat
 Mamets wet; ende die om dat
 Sijnre kersten niet wilde ofgaen,
 Dien merteliden si daer saen.
 55 Dus worter daer vele gedwongen,
 Dat si riepen mit luder tongen
 Mamets wet, ende daer nare
 Moesten si offerhande doen aldare
 Mamet, ende hare wet ofgaen.
 60 Dus ist daer mit hem vergaen.

Hoe die coninc voer in Surien ende daer leggende bleef, ende sende sinen broeder te lande. XL.

Doe die coninc dat sach,
En weet hi wat hi doen mach,
Ende penst: vaert hi te lande,
Dat si sellen nemen in hande
5 Dat lant dat nu kersten es,
Ende sellense verdriven oec na des;
Want si ghenen vrede en houden,
'Ende alle dies wi hem betrouden,
Dat hebben si ons gebroken nu.
10 Ic weet oec wel, dat segic u,
S en lande,
Dat si tselve doen te hande

- Onsen lieden, die hebben beseten
 Dit lant, dies waenic wel die waerheit weten.⁷
- 15 Dies vragedi raets sinen baroenen,
 Wat si hem rieden van den goenen;
 Ende tmere deel die waren daer,
 Seiden: waer datti van daer vaer
 Ende sceide dus van daer, godweet,
- 20 Al dat lant, groot ende breed,
 Dat die kersten houden daer,
 Bleve verloren daer naer;
 Ende oec gevangne met,
 Die dus geloveden an Mamets wet,
- 25 Die zijn verloren nu ter ure
 Ende bliven vort daer inden labure;
 Ende dander, diere doot zijn bleven,
 Daers lichte genoeg of gescreven,
 Want si hem martelien lieten,
- 30 Om Gods bliscap te genieten:
 Die storven wel, sijt seker das.
 Saen daer dies te rade was
 Die coninc, dat hi mit sire pertien
 Voer over tot Surien
- 35 Ende bleef daer leggen ene stont,
 Oft hem yet werden soude cont,
 Wat die heydene souden bestaen.
 Ende binnen desen sendi saen
 Sinen broeder te Vrancrike waert,
- 40 Tot sijnre moeder Blansen ter vaert,
 Om te besiene wat si dade,
 Ende dat si zijn lant sette te rade
 Aldaert onberaden es.
 Dus bleef die coninc, des sijt gewes,
- 45 Leggende daer in, en weet hoe lange,
 In zwaren gepense, in zwaren bedwanghe,
 Om die scade die hi hadde ontfaen.
 Dit gheschiede oec, sonder waen,
 Doe men screef ons Heren jaer
- 50 M CC ende L, vorwaer,
 Ende in
-

Van sinte Peter den Predicare. XLI.

- In desen tiden was oec mede,
 Van Melane geboren der stede,
 Sinte Peter, die Predicare was,
 Als ic van hem nu oec las,
- 5 Die vele leringe ende mirakel dede,
 Ende dien Innocencius oec mede,
 Die paus, canoniseerde ende boot
 Sine solempniteit groot;
 Ende sine vite ende sijn leven
- 10 Heeft dese Innocencius som bescreven.

Dese Peter was van Lombaerdien gheboren.
Ende in der Predicare ordine vercoren,
Ende wel XXX jaer die ordine helt.
In kersten gelove mit groter geweld
15 Leerdi ende helt so vaste,
Datten nie yement so verlaste,
Dat hi hem wilde verledigen yet
.....
In vasten ende in vieren mede
20 Was hi altoos wel gereede:
Ghene vasten en mocht hem deren.
Alle sonde condi wel weren;
Maget ende reyne was hi mede
Beide van live ende van zede.
25 Van prediken wort hi geen tijt
Moede, des wel seker sijt,
Noch van biechten ongelet.
Niement sciet van hem oec met,
Al quame hi ongetroost tot heme,

- 30 Hi sciet van hem, als ict verneme,
 Wel getroost ende wel te gemake.
 Te Meylane, in ware sake,
 Was hi gemaect prior na das,
 Dat hi node was.
- 35 Daer na wort hi gesent oec mede
 Om te prediken in elke stede
 Van den paeus, daer quadien waren,
 Die ketterien plagen, twaren.
 Ende van dien wart een op hem erre
- 40 Ende verbolgen; daer na sonder merre
 Vermordi den goeden man,
 Die vriendelic te hem sprac an:
 ‘Vrient, du doest nu dine zede:
 God vergheefti! ic vergeefti mede.’
- 45 Doe lovedi Gode ende dancten daer.
 Doe seidi dit versekijn daer naer:
 ‘*In manus tuas, Domine!*’
 Ende doe tvers geseit was, min no me,
 Gaf hi Gode daer den gheest.
- 50 Entie ghene, hebic verheest,
 Diene dode, wart daer na gevaen,
 Ende grote pine wart hem gedaen,
 Ende geslegen ende na gegeven
 Enen grave, die hem tleven
- 55 Nam, ghelijc dat men was
 Sculdich te doene, sijt seker das.
 Ende desen Peter, desen martelare,
 Vant men leggende oec daer nare
 Bloeyende gelijc ere rose,
- 60 Als of hi hadde ghene nose,
 Ende hi also geslapen hadde nu.
 Doe nam men daer, dat segic u,
 Ende brochten voort van dier stede
 Tot daer men graven soude mede.
- 65 Eer men groef, over waer,
 Dedi miracelen openbaer.

Van sinen miracelen na sine doot. XLII.

- Een edel man hadde enen zone,
 Ende in die kele was die gone
 So *vreselike* starc geswollen zwaer,
 Dat hi wort en conde gespreken daer,
- 5 Noch verswelgen dat hi at.
 Ende daer dese quam ter selver stat,
 Daer men den sant ter erden dede,
 So nam dese van begerlichede
 Sine cappe om sinen hals,
- 10 Om dies men daer was gemals;
 Van sinen goeden leven na dat
 Wert die genesen ter stat.
 Oec een edel man, een here,

Hadde dat torsioen oec sere,
15 Dat hi waende sterven wel.
Het wort hem so starc ende so fel,
Dat hi niene conde gerusten,
So dat hem stervens begonde te lusten.
Ende hi dede daer na, als hi vernam
20 Van diere niemare die hem quam,
Die cappe halen van desen man.
Ende also zaen als si hem quam an,
Leidise op sinen buuc gereet,
Ende hem quam an een groot zweet,
25 Ende II grote gaerde worme,
Die elc waren van meniger vorme,

- Quamen hem uut ter kelen zaen,
 Ende hi wort genesen, sonder waen.
 Enen jongelinc genas hi met,
 30 Dien den bant der tonghen let,
 Dat hi niet spreken conde;
 Ende hi dede sinen vinger ter stonde
 In sinte Peters cappe vorwaer,
 Ende stac sinen vinger daer naer
 35 In sinen mont an sine tonge.
 Daert anhorde oude ende jonge,
 Sprac hi wel ende volcomelike,
 Overmits Gods macht van hemelrike.
 Doe dese dus begraven was,
 40 So hingen lampten, als ict las,
 Boven sijn graf, diene waren niet
 Onsteken, als men dicke siet.
 Alsmen ten lampten soude gaen,
 Vant mense daer onsteken saen
 45 Van hem selven, dat verstaet.
 Dus bleven si bernende, hoe dat gaet,
 Tot dat Gods dienst was gedaen:
 Doe ghingen si selve uut saen.
 Dier mirakelen menich ene
 50 Ghescieden daer oec na tghene.

Noch van sinen miraculen. XLIII.

- Een was mit andren lieden geseten
 Ter tafele, daer men soude eten,
 Ende horde seggen daer in spraken
 Van desen man heilige saken.
 5 Doe hat den ghenen onwaert,
 Ende wederseide dit ter vaert;
 Ende mittien hi in sinen mont stac
 Een morsiele, doe hi dit sprac,
 Ende dat bleef hem daer stekende zaen,
 10 Dat niet vorder en wilde gaen,
 Noch achterwaert en condijts niet
 Uutgetreken, wats gesciet.
 Ende doe hi dit dus gevoelde daer,
 Wart hi tongemake zwaer,
 15 Want hire pine om doghede:
 En bescoot niet wat hi pogede.
 Doe hi dit sach, sprac hi saen
 Sine biechte ende dede verstaen,
 Hoe hi aldus hadde gesproken:
 20 ‘Dese sanct heeft hem nu gewroken
 Over mi, dat weet ic wale.
 Nemmer en valt mi sulke tale,
 Dat ghelove ic nu desen sant.’
 Ende hi wort genesen thant.
 25 Een wijf die al vol waters was,
 Quam te sinen grave na das

Ende bat daer *vroudelike*, twaren,
Mit devocien ende in groet begaren,
Dat si gecrigen mochte gesonde:
30 Ende si wort genesen op die stonde.
 Een wijf oec die was beseten
Mitten quaden gheest vermeten,
Ende mit groten wonderlichede
Haer geliet in elke stede;
35 Ende dese mertelare gereet
Mit enen bloedene, godweet,
Dedi die viande uut comen daer,
Ende si wort saen genesen daer naer.
 Die mitten rede waren bevaen

- 40 Of mitten lancevel, sonder waen,
Of van tanzweringe mede,
Die genasen daer gereede.
Een was die van ere zwere
Hadde gehadt grote dere,
- 45 So dat hem vele gate bleven
Al om sinen vinger beneven;
Ende hi ghinc op zijn graf aldaer,
Ende stac sinen vinger daer naer
In sijn graf: ende op der stede
- 50 Wort hi daer genesen mede.
Een kint dat mit zwaren ongemake
Was bevaen, na dese sake
Brocht men dat kint ten sant,
Dat op die doot was althant.
- 55 Also saen alst die erde, vorwaer,
Vanden grave gegreep aldaer
Ende die stac in sinen mont,
Wort dat kint aldaer ghesont.
Ende van die miracelen, die hi dede,
- 60 Doe men dat gevreeste mede
Onder die quade heresien,
Quamer vele van hare pertien,
Om dit te scouwen, godweet,
Ende worden daer gelovich gereet.
- 65 Wat sal icker meer of spreken nu?
Ghene siecheit, segic u,
Die men hebben mochte, vorwaer,
Ende quam hi tesen sant daer naer,
Opdat hijs goet gelove wan,
- 70 Hi wort genesen, wast wijf of man.
Inden Meye starf hi, vorwaer,
Dat si der werelt openbaer.

Hoe die coninc van Vrancrike te lande trac, ende hoe langhe die werelt ghestaen heeft. XLIIII.

- In desen tiden, weet vorwaer,
So hadde geregneert XXIIII jaer
Die coninc Lodewijc van Vrancrike;
Entie paus oec dier gelike,
- 5 Innocencius die vierde,
Die de heilige kerke antierde,
Hadde geregneert II jaer;
Entie keyser Vrederic, vorwaer,
Hadde XXXIIII jaer ghewesen
- 10 In skeysers state oec voer desen;
Ende doe men oec screef ons Heren jaer
M CC ende L, vorwaer;
Ende van dat die werelt wort gemaect,
Onse God na hem gesaect,
- 15 So is leden VI^M jaer

CCCC ende XLIX, vorwaer.

- Doe dese tijt leden was, godweet,
 Die hier dus bescreven steet,
 Entie sekerheit bleef also gestade,
 20 Daer ic hier voren gewach of dade,
 Van den lande van Jherusalem,
 So keerde die coninc ende mit hem
 Alle sine baroene thande
 Van Surien tharen lande.
 25 Die XXste, dat segic u,
 So quamen *daer* te lande nu
 Van die over zee waren gevaren.
 Daer of waren droeve, twaren,
 Die daer haer vriende hadden gelaten,
 30 Som in haren quaden staten,
 Als die hare wet ofghingen,
 Ende daer ane en is gheen verdingen
 Dat si mogen te lande comen,
 Ende ooc die de doot hebben genomen.
 35 Dies was menich sekerlike
 Droeve nu in Vrancrike,
 Als gheen wonder was, en trouwen.
 Dus waren oec droeve sere die vrouwen,
 Die daer hare manne hadden verloren;
 40 Ende som lieten si oec sincken den toren,
 Ende namen enen andren man.

[Fragment 9]

Ic late hier of die tale dan,
 Ende sal u vort, sonder waen,
 Van Menfroet doen verstaen.

Van Menfrote ende van sinen vader. XLV.

In desen tiden quam Innocent,
 Die paus, ende gaderde een convent
 Van vromen lieden mit sinen genoten,
 Ende voer in Poelgen tot Menfrotten,
 5 Om te winnen tlant al voort,
 Datter heiliger kerken toe hoort.
 Maer Menfroet verwaerde tlant,
 Ende liets der kerken niet in hant.
 Dese Menfroet was Vrederics zone.
 10 Dese Vrederic was oec die gone
 Die desen wan, als ict belie,
 An smercgraven dochter van Lombaerdie:
 Een edel man wast vorwaer.
 Dese Vrederic begherde openbaer
 15 Scone wijf, edel ende rike,
 Ende daer na stont hi sere sekerlike
 Altoos, om dat hi daer mede here
 Waende bliven vorwaert mere
 Mitten kindren die hire an wan.
 20 Hine hegherde gene dinc, die man,
 Dan here te sine boven al dat leeft
 Bidden kindren die hi bejaget heeft,
 Ende waende trike wel behouden.
 Hi was oec groot clerc gescouden,
 25 Hi conste alrehande tale wel,
 Maer hi was wantrouwel ende fel.
 Scone sprac hi ende oec wale,
 Ende hier mede waendi altemale
 Regneren ende behouden tlant
 30 Jeghen elkerliken viant.
 Maer die aventuren si sijn wander:
 Die man penst, ende God een ander.
 Die aventuren sijn sonderlinge,
 Sine laten niet lange staen die dinge,
 35 Sine laten die heerscapien nie gheduren.
 Na scone weder coemt dat sure,
 Ende na dat lelike coemt scone.
 Dus coemt oec den heerscapien te lone;
 Want als si wanen zijn ten besten,
 40 Vallen si neder in der vesten.
 Dit siet men alle dage gescien:

- Hier op soudewi alle besien.
 Dese Vrederic jeghen die kerke hem sette
 Ende jeghen alle hare wette;
 45 Daer om viel hi in die scende
 Ende quam tot enen quaden ende.
 Des gelijcs was oec Menfroet:
 Hi dede der kerken groten noot,
 Daer mede slachti wel den vader.
 50 Dese hadde Poelgen onder hem algader,
 Ende sette hem jeghen die kerke mede,
 Waer hi mochte in elke stede;
 Ende sinte Peters goet van Romen,
 Waer dat hijt mochte begomen,
 55 Dat helt hi op al tenen gader.
 Daer om balch hem onse erdsce vader,
 Die paus van Rome, ende hadde gerne,
 Haddi geconst, bestaen te werne;
 Maer hine conste niet comen te voren.
 60 Nu seldi hier of een luttel horen.

Hoe die paus Karel van Vrancrike onboot om Menfroets wille. XLVI.

- Doe Innocencius doot was,
 Die paus daer ic hier voren of las,
 Wort gecoren daer een ander,
 Entie wort geheten Alexander,
 5 Int jaer ons Heren XII^C;
 Ende LIII. Dese heeft besondert
 Een groot here; maer hets al niet,
 Sine conden gedoen geen verdriet
 Menfroet, want hise al
 10 Verjagede van daer, groot ende smal,
 Ende vincse som ende sloech doot.
 Dus bleef hi noch een here groot.
 In desen tiden was oec twest
 Onder die princen van Almaengen gevest,
 15 Om te kies enen coninc.
 Die enen coren na dese dinc
 Alfonsuse van Spaengenlant;
 Die ander coren daer na thant
 Ritsaerde van Cornuaelgen.
 20 Hier om quamen si ter bataelgen:
 Doe si striden soud en doen,
 Nament op die baroen.
 Dese Ritsaert broeder was
 Des conincs van Engelant, sijn seker das,
 25 Ende was scone ende coene.
 Dus bleef noch onder die baroene
 Dat conincrike van Almaengen
 Staende in deser calaengen.
 In desen tiden Alexander starf,
 30 Die paus, ende men verwarf

Enen Fransoys van Troys der stat,
Die vierde Urbaen. Dese besat
Den stoel te Rome, ende hi began
Weder te orlogen op dien tyran,
35 Menfroet, die nam der kerken goet,
Ende die oec nu wederstoet
Die Gulfen ende hadse alle verdreven,
Haer goet genomen ende haer leven,
Ende sinte Peters patrimonie mede.
40 Dese ordinierde die paus gereede,
Dat grave Karel, des coninx broeder
Van Vrancrike, die was behoeder
Van Provencien ende daer of grave,
Die paus boet hem tere gave
45 Cycilien ende Poelgen mede,
Mocht hijt nu gewinnen ter stede
Op Menfroet den tyran.
 In desen tiden sach men oec an
Ene comete, sonder waen,
50 Die wonderlike was gedaen,
Ende was gestert al omme, twaren,
Ende warp grote raeyen uut daer naren.
 Int selve jaer starf Urbaen,
Die paeus, ende daer mede saen
55 Wert daer gecoren een Clement,

Int jaer ons Heren, alsment kent,
 M ende CC mede
 Ende XLIII oec gherede.

Hoe Karel Menfroet doot sloech ende tlant van Poelgen wan. XLVII.

- Die paus Clement heeft oec ontboden
 Karel van Vrancrike om die noden,
 Die Menfroet der heiligher kerken dede,
 Ende boot hem oec dat selve mede
- 5 Dat hem die ander paeus boot,
 Mochti bescermen van der doot
 Die heilige kerke van dien tyran.
 Karel dit stoutelike vinc an
 Overmids die hulpe, dat verstaet,
- 10 Van den coninc diere hem toe gaf raet,
 Sijn broeder, ende oec die baroene
 Van Vrancrike, die hi tsinen doene
 Hadde gereet. Dus voer hi dane
 Al ter zee, na minen wane,
- 15 Te Rome waert als een deghen.
 Sijn volc is al te lande getegen,
 Dat hem volgede ende helpen soude;
 Maer hi voer voren om dat hi woude
 Daer hem gadren, ende oec mede
- 20 Om dat hi wille alle die stede
 Bidden ende helpen eyschen
 In alle die lande, die hi gevreschen
 Conste die Menfroete haten.
 Aldus sochte hi sine baten.
- 25 Te Romen was hi wel ontfaen,
 Ende onboot ende bat zaen
 Alle die lande dat si quamen,
 Dies blide waren doe sijt vernamen,
 Ende quamen alle ende volchden den here
- 30 Te Poelgen waert, dit was zijn ghere.
 Daer vacht hi jegen Menfrote,
 Die daer jeghen brochte ene rote
 Van lieden die ontsienlijc waren.
 Karel en liet hem niet vervaren,
- 35 Ende vacht enen bitterliken strijt.
 Daer wart gevochten mit groten nijt,
 Doch verwan Karel int ende,
 Ende Menfroot bleef in die scende
 Doot geslagen, ende sijn volc ondaen.
- 40 Karel wart daer coninc gedaen
 Van den pacus mit groter eren,
 Doe men screef dat jaer ons Heren
 M CC XLV mede.
 Tlant van Poelgen entie stede
- 45 Ende Cecilien mede tlant
 Helt hi van des paus hant,
 Ende sinte Peters patrimonie met

Heefti daer te punte geset,
Entie papen oec entie clerke
50 Ende mede die heilige kerke
Setti in haren state gereet.
Dus nam Menfroet ende gereet.

Hoe Coenraed jegen Karel vacht, ende hoe hi doot bleef in den strijt. XLVIII.

In desen tiden, dat verstaet,
So was Menfroets neve Coenraet
In Almaengen machtich sere,
Als ic u seide ooc voort ere.
5 Hi vernam dat herde zaen,
Hoet mitten neve was vergaen,
Dien Karel hadde geslagen doot,

- Ende Poelgen besat als een here groot.
 Vergaderdi in Almaengen saen,
 10 In Chyosen, in Tusscanen, sonder waen,
 Ende uut Lombaerdien met
 Quam hem helpe al ongelet,
 Ende [es] oec tot Romen comen,
 Daer men sijns ware heeft genomen,
 15 Ende was daer herde wel ontfaen
 Ende eerlike van den ghenen saen,
 Die daer te voren hadden gewesen
 Mitten oudervader voer desen.
 Dus trac hi henen te Poelgen waert,
 20 Ende Karel quam hem jegen ter vaert
 Tot ere stat, hiet Talgecroot.
 Daer was die wijch starc ende groot,
 Want daer waren in beiden siden
 Die beste ridders die mochten striden;
 25 Want in deen side waren dAelmanne,
 In dander side die Fransoyse danne
 (Dit waren die beste vechters, godweet,
 Die in die werelt waren, lanx ende breed),
 Ende Coenraed hadde meer liede
 30 Dan Karel dede. Nochtan gesciede
 II ridders die mit Karel waren,
 Dat si die ander scare doervaren,
 Ghelijc als twe lewen fijn.
 Si dadent den vianden in schijn,
 35 Dat al gesconfiert was.
 Ende Geraed van Valeri, alsiet las,
 Was die een die mitter hant
 Al sconfierde, ende Cambricant
 Hiet die ander diet so dede,
 40 Dats Coenraed quam in pijnlichede;
 Want Coenraed wart daer gevaen,
 Van Oostrike die hertoge saen,
 Ende ander hoge princen mede
 Worden gevaen ende onthovet ter stede.
 45 Dus voer te niete al Vredericsgheslachte,
 Dat men wilen so mogende achte,
 Dat al dwanc dat Roemsce rike.
 Nu eist comen dus haestelike
 Te niete overmids desen doene
 50 Van Karel, den stouten baroene,
 Diese alle sconfierde hier ende daer
 Ende lietse nyewer geduren een haer,
 So datter en bleef struuc no saet,
 Daer yet of te gewagen staet.
 55 Robrecht, die oec hadde te wive,
 Een stout van sconen live,
 Des coninx dochter van Cecile,
 Dese Robrecht was een wile
 Mit Karel ten stride, sinen zweer,
 60 Daer hi bejagede prijs ende eer,
 Daer men jegen Menfroyt street
 Ende jegen Coenrade ooc, godweet.
 Al was hi jonc, hi deet daer wale.

Hier na suldijs horen tale
65 In die vijfte pertie, sonder waen,
Hoe hem sine saken sullen vergaen.

Van den coninc Lodewijcs doot, die goede here. XLIX.

Dese Karel was Lodewijcs broeder,
Die dus wort der kerken behoeder,

- Des goets coninx van Vrancrike,
 Daer ghi of horet dier gelike,
 5 Hoe hi hier voren te lande quam
 Van over zee, als ict vernam.
 Nu wil ic u echt seggen vort,
 Hoe hi die zee voort becoort.
 Doe die vrede uut was saen,
 10 Daer ic hier voren of dede verstaen,
 Nam hi dat cruce anderwerven,
 Ende wilde om onsen Here sterven,
 Ende beval Philips sinen zone
 Sijn conincrike oec na tgone,
 15 Ende voer wech doe over mere,
 Ende belach Thunus mit groten here.
 Daer quam hem een siecheit an,
 Dier hi ontgaen niene can;
 Dus starf hi in dat here daer
 20 Heilichlike, overwaer.
 Sijn conincrike bleef na tgone
 Philips, sinen outsten zone,
 Die hem te coninc dede wien zaen.
 Sijn moeder oec, hebbic verstaen,
 25 Was des goets graven kint
 Van Provensen, alsment vint.
 Si hadde oec III coninginnen
 Te sustren, als wijt kinnen:
 Deen hadde van Engelant Henrike;
 30 Dander Ritsaert dier gelike,
 Die Almaengen hadde ene wile;
 Die derde die coninc van Cecile,
 Karel, die Vrederix geslachte
 Dus onterft hadde mit machte.
 35 Nu is Philips te coninghe ghewiet,
 Ghesacreert ende gebenediet,
 Ende heeft oec huwelijc gedaen
 Aen een jonfrouwe, sonder waen,
 Van Arragoen des coninx kint,
 40 Die waert was ende sere gemint
 Int eerste van hare coemste, godweet;
 Maer daer na wort si leet
 Om saken die gescieden hare,
 Die ic niene wil openbare
 45 Seggen nu teser stont,
 Maer sal u werden noch wel cont
 In die vijfte pertie al,
 Wat haer gesciede, groot ende smal.
 Haer moeder was van Ongerie
 50 Des coninx dochter, entie vrie
 Entie heilige sinte Elsbeen
 Was haer suster, die beter seen.
 An deser vrouwen wan Philips kinder,
 Die some hadden groten hinder,
 55 Als ic u tellen sal ende lien
 Hier na inder vijfter paertien.

Van dinghen die gescieden. L.

In des goets Lodewijcs tiden
So gescieden vele striden
In Brabant ende werringe groot,
Voer sine tijt ende na sine doot,
5 Dat ic som wil doen verstaen,
Na dat die croniken togen zaen.
Henric, die oude hertoghe,
Hadde menich groot orloge
Jeghen keyser Henrike
10 Ende jegen Lodewijc des gelike,

- Dat hi oec wan mitten sinen,
 Dat hem namaels quam te pinen,
 Want hire groten scade in dede,
 Doe hi gewonnen hadde die stede.
- 15 Daer om niet lanc daer naer
 Quamen die van Ludike, vorwaer,
 Te Montenake mit groten here,
 Ende daden dien van Brabant groten dere,
 Want sire vele sloegen doot,
- 20 Ende van Lueven ende haer conroot
 Bleven daer al in den strijt,
 Ende doe screef men ter selver tijt
 M CC ende XII jaer.
 Dese Henric bleef doot daer naer
- 25 Te Colen in die goede port,
 Ende was te Lueven brocht vort,
 Ende Henric wort hertoge, zijn zone:
 Stout ende vrome was die gone.
 Henric nam ene Marie te wive:
- 30 Na dat ic die waerheit scrive,
 So was si Philips dochter mede,
 Die coninc was van Rome der stede,
 Ende Vrederic die oude was sijn vader,
 Die Almaengen hadde algader.
- 35 Dese Maria droech een kint,
 Dat Henric wort geheten sint,
 Die derde Henric, als ict las,
 Die hertoge in Brabant was.
 Dese wan den hertoge Janne,
- 40 Den vromen enten stouten manne,
 Die ten Baren ten spele bleef doot,
 Dat scade was ende jamer groot.
 Henric, des Jans oudervader,
 Die hertoge was altenengader,
- 45 Die wan Dalem die borch mede,
 Die noch die hertogen houden gereede.
 Doe des Henrix wijf was doot,
 Dedi huwelijc herde groot
 Ende nam sinte Elsbenen dochter,
- 50 Sophien: vroeder no sochter
 Sone was vrouwe int hertogenrike.
 An hare wan hi Heynrike,
 Die in Doringe is lantgrave.
 Dese hertoge Henric, daer ic ave
- 55 Dit scrive, versloech die Stadinge
 Om hare onwettelike dinge,
 Ende doe men screef ons Heren jaer
 M CC XXIII, vorwaer.
 Desen hevet die paeus gesent
- 60 Dat Roemsche rike, dat scone present,
 Ende hi gaft sijnre suster sone;
 Grave van Hollant was die gone,
 Dien hi dit present gaf voort,
 Ende coninc Willam geheten wort.
- 65 Daer na sal ic u doen verstaen,
 Hoe sine saken zijn vergaen,

In die vijfde pertie gemeenlijc.
Te Lueven starf dese Henrijc,
Ende was te Vileer begraven
70 Rikelijc mit vele haven.
Enen Henric liet hi hem na,
Die Brabant hadde, als ict versta,
Dien ic niet volprisen can,
Ende die wan den hertoge Jan
75 An Adel, der jonfrouwen hoghen,
Van Borgongen des hertogen

- Dochter, daer kinder mere of quamen.
 Ic zwige u hier hare namen.
 Om dat ict hier na vertellen sal,
 80 Hare gescienisse, groot ende smal,
 In die vijfte pertie wale,
 In rime ende in corter tale,
 Sone wil ict hier vertrecken niet;
 Want het dinct mi groot verdriet,
 85 Dat men een dinc vertrec te dic:
 Die corte redene die prise ic.
 Verstaet men wel die reden mijn,
 Sone mach si niet te cort zijn.
 Hier mede maec ic des boex een ende,
 90 Op dat jaer ons Heren, als ict kende,
 M CC L ende zesse
 Screef men doe, in ware lesse,
 Doe tboec wart geent,
 Dat gemaect heeft broder Vincent;
 95 Maer doet in Dietsce volmaect was,
 Screef men oec, sijt seker das,
 XIII^C ons Heren jaer
 Ende XV oec, vorwaer,
 Op den goeden sinte Stevens dach,
 100 Die doe inden Oost gelach.

Dat ende van der vierder partien. LI.

- Hier neemt ende die vierde pertie.
 God onse Here ende sinte Marie
 Moeten mi vergheven zaen,
 Of icker yet in hebbe misdaen.
 5 Dies bidde ic den Vader, diet maecte al,
 Ende, als hi wil, ontmaken sal,
 Enter Moeder diene droech,
 Den Zone, die mit pinen genoech
 Die werelt verlost, die verloren
 10 Was eer hi was gheboren,
 Dat si mi bringen moeten daer,
 Sonder verdriet ende sonder vaer,
 Na dat corte leven mijn,
 Ter eweliker bliscap sijn. - Amen!
 15 Ay, Here God! gedinct oec mede
 Die mi dit boec dichten dede,
 Dat si ter bliscap come naer.
 Dat was mijn vrouwe van Berlaer,
 Ver Maria, die woent nu
 20 Bi Antwerpen, dat segic u.
 Bi hare vrienſcap ende bi hare hoefſchede
 Hebic dit gedicht ter stede,
 Meer dan om enige dinge;
 Want hare hovesceit sonderlinge
 25 Heeft mi daer toe nu gebracht,

Dat ic bin also bedacht
Te doene al dat si gebiet,
Al ware ic niet daer toe gemiet;
Want si heeft mi daer toe verwonnen
30 Mit hoefsceit, mit goeder jonnen,
Dat ic voortmeer in allen kere
Tharen dienst bin emmermere.
Sine darf niet bidden, maer gebieden,
Alles dies ic mach genieden.
35 Om hare make ic dit boec,
Daer ic menighen ondersoec
In hebbe gedaen, die mi zwaer
Was te maken; nochtan vorwaer,
Dat mi dat overscoot,
40 Dat mi der pinen yet verdroot.
Des danke ic Gode ende sinte Marie,
Dat ic gheent hebbe dese pertie,
Die Jacob van Merlant began,
Die deerste entie derde vort an
45 Maecte, ende oec in die vierde
Hi sijns levens faelierde;
Entie ander, die hi achterliet,
Die maecte een, die men hiet
Philip ane den Dam Uten Broke,
50 Ende oec starf na den boeke.
In die vierde heeft gemaect nu
Haer Lodewijc van Veltem, segic u;
Van daert Jacob liet ter stont,
So heeft hijt vort gemaect cont

- 55 Tot op den coninc Lodewijc
 Ende op den keyser Vrederijc,
 Ende tot dat men screef ons Heren jaer
 M CC LVI, vorwaer.

Die ordinancie van der vijfter pertien van den Spieghel Hystoriaele. LII.

- Hier beghint die vijfte pertie,
 Daer ic wel die waerheit of lie,
 Datter wondre meer in staen
 Dan hier te voren hebben gedaen,
 5 Van orlogen, van tempeesten groot,
 Hoe doot is bleven menich genoot.
 Deerste boec hevet in
 Den coninc Willam ende sijn beghin,
 Doe hi te coninge wort gecoren,
 10 Sijn bliscap ende sinen toren.
 Sijn striden ende sijn leven al
 Stater in, groot ende smal.
 Van broeder Aelbrecht mede,
 Die te Colen was ter stede,
 15 Doe daer die coninc Willam quam.
 Ende oec mede, als ict vernam,
 Van algader den soudanen
 Sal ic daer na vermanen,
 Die over zee houden tlant,
 20 Hoe dat elc oec is genant,
 Ende sijn macht ende sijn doen,
 Ende wat si over zee geploen
 Hebben tot al onsen tiden.
 Daer na sal ic overliden
 25 Al die steden, groot ende smal,
 Die nu over zee staen al.
 Daer na van broeder Yswine den clerc
 Sal ic seggen oec sijn werc,
 Ende van hertoge Henric mede
 30 Sinen strijt, die hi oec dede.
 Dit sal int eerste boec al staen
 Ende ander dingen, sonder waen,
 Die hier te vertrecken sijn te zwaer.
 Dander boec, die volcht hier naer,
 35 Die sal op Ritsaerde beghinnen,
 Hoe hi tRoemsce rike wil winnen,
 Ende van Rodolve dier ghelike,
 Hoe hi na hem quam ten conincrike;
 Wat oec onder hem gesciede;
 40 Van vele wonder, van vele bediede;
 Van der vaert van Arragoen,
 Daer in bleef menich baroen;
 Van den coninc van Engelant,
 Hoe hi mede wan sijn lant
 45 Jeghen Symoen van Monfort;
 Menich strijt die daer toe hort;

Hoe over zee voer Edelbrecht
Entie grave Robrecht;
Al dat gesciede, groot ende clene,
50 Sal ic u seggen int gemene,
Ghelijc dat gevel int lant,
Ende onder elken coninc genant.
Die derde boec maect cont
Van den grave oec al den gront,
55 Die men van Sassen hoort nomen;
Hoe hi ten conincrike was comen,
Ende wat gesciede in sinen tiden
Haer ende ghens, wide ende side;
Van den hertoge van Brabant met,
60 Hoe hi Woerinc heeft ontset,
Sijn beghin ende sijn eynde,
Hoe hi sine viande sceynde
Ende verwan menich baroene;
Van den andren heren al haer doene,
65 Dat suldi onder desen coninc verstaen,
Wat elken lande is overgegaen.

- Die vierde boec doet u weten,
 Hoe hem te coninge wilde vermeten
 Aelbrecht mitten enen oghe.
- 70 In sinen tiden quam dorloge
 In Vlaendren toe, dat menich man
 Becoft heeft ende noch vort an
 Alle dage becopen doet.
 Hoe Yerlant ende Gales wederstoet,
- 75 Ende
- Ende namaels moeste gaen in hant;
 Hoe ooc Florens wart gevaen
 Van Hollant ende vermoort saen;
 Van dingen ende van wonder mede,
- 80 Die ghescieden in elke stede,
 Sal ic u hier besceiden voort,
 Also alst elken coninc behort.
- Die vijfde boec sal u besceiden,
 Hoe Henric quam in werdicheiden,
- 85 Die van Lutsenborch was grave,
 Daer men mach seggen ave,
 Sint hi te coninc wart gecoren,
 Want die ghinc den andren voren
 Van vromichede ende van stride.
- 90 Wat oec gesciede in sinen tide,
 Sal ic u saen doen weten al;
 Van tempeesten groot ende smal,
 Van pausen, van andren dingen,
 Sal ic u hier al onder minghen.
- 95 Die seste boec seget gerede
 Van Lodewijc ende van Vrederic mede,
 Die beide coninc wilden wesen,
 Ende hier of is een strijt geresen,
 Die al noch durende es;
- 100 Ende bi hem, sijt seker des,
 Es ooc wonder groot gevallen,
 Daer die menige nu of callen;
 Van den coninc van Vrancrike,
 Ende van den grave des gelike
- 105 Van Henegouwen, die beide quamen
 Op Vlaendren, daer si luttel vramen
 Ende luttel eren behaelden met:
 Dit wert in desen boec geset.
 Al dat gesciet is recht tot nu,
- 110 Dat sal ic vertrecken u
 In desen sesten boec, groot ende smal,
 So dats niet achterbliven en sal.

[Fragment 10]

In de vierde pertie van den Spiegele Hystoriale. In den sesten boec.

Hoe die buggeren worden gestoert. LXXIII.

- Doemen screef ons Heren jaer
 MCC ende X vorwaer,
 So wonnen onse liede Minerbiam,
 Ende daer in oec menegen man;
 5 Ende alle die wilden afstaen
 Haers ongeloeven, lietmen gaen
 Quite ende vri al ongescint.
 Nochtan vantmen daer na sint
 C ende LXXX, die hem eer lieten
 10 Verberren, eer sijs wilden genieten
 Dat si haerre quaetheit afgingen.
 Doe trockense na dien dingen
 Vore Terewijc enen casteel.
 Daer scoet een een scaerp quareel
 15 Met een armborste so groet,
 Dat was boven maten genoet,
 Ende geraecte der onser een
 Vore sine borst: op enen steen
 Moeste die gene averecht vallen,
 20 Ende gaf enen quas met allen
 So vreselije ende so groet,
 Dat al donderde ende verscoet.
 Nochtan die gene opstont
 Ongequetst ende ongewondt;
 25 No gat no score en hadde hi mede
 In sijn cleet te geenre stede.
 Doe si daer lange hadden gelegen,
 Wert die casteel opgedregen,
 Ende som vloen si tsnachts uut.
 30 Maer die si haer voeren overluut,
 Sloegen donse al te doot.
 Een Geeraert, een buggere groot,
 III papen ende L kerstine
 Dede hi met viere grote pine.
 35 III dage dede hise berren gereet,
 Ende nochtan daer na, godweet,
 So worden si na dien stonden
 Van den viere ongescaedt vonden.

Van meester Amelrijes heresien. LXXIV.

In desen tiden was een Amelrijc,
 Een groet elerc, mer sekerlijc
 Int geloeve was hi clene,

- Want hi wilde seggen allene,
 5 Dat iegewele soude geloeven
 Dat hi Gods let van hier boven
 Selve ware: ende dit oec es
 Een article, des sijt gewes,
 Daer de man niet en mach sonder
 10 Behouden bliven. Dit grote wonder
 Dede hi menegen daer verstaen;
 Ende hier omme so wert hi saen
 Van menegen kerstinen meester nu
 Wederseit, dat seggic u.
 15 Doe hi gevoelde den wederstoet,
 Ende dat die paus mede geboet
 Hem te priveerne, ofte dat hi
 An onse geloeve bleve vri,
 Doe lyde hi metten monde das
 20 Dat tsine algader niet en was,
 Mer in therte bleef hi staende
 Vanden geloeve dat hi waende;
 Ende om dat hi hier in bleef
 Ende heimelec jegen tgeloeve screef,
 25 Seit men dat hi saen daer naer
 Op sijn bedde verberrende al daer
 Ende also sinen inde dede;
 Ende na sine doot mede
 Hilt hem selc an sine lere
 30 Ende maecte werringe daer na mere,
 Ende wilden maken ene nuwe wet,
 Ende hebben dandere verset.
 Si seiden oec dat tsacrament soude
 Comen teenen inde houde,
 35 Ende die Heilege Geest gerede
 Van nieus soude beginnen mede,
 Ende ander dingen seiden si met,
 Die niet goet en waren geset.
 Doe dese mare quam bat vort
 40 Te Petere, den bisscop van Parijs der port,
 Ende tsoninx raet van Vrankerike,
 Dese II sendden heimelike
 Meester Radolve van Namen geboren,
 Dat hi dit heimelijc soude verhoren,
 45 Ende hi die hem doe gerede
 Met deser wet mingde mede,
 Ende riet daer toe ende woudse sterken.
 Dus ondervant hi papen ende clerken
 Ende leeke, beide man ende wijf,
 50 Die dit geloeve hilden stijf.
 Dese worden daer na alle gevaen
 Ende te Parijs bracht saen,
 Ende daer gecondampneert met
 Ende van haerre ordinen ontset,
 55 Ende te hove geleverd daer naer.
 Doe deedse de coninc alle daer
 Berren buten der stat gereet,
 Sonder selc wijfken die niet en weet
 Wat si daer ane hadde mesdaen.

60 Amelriken oec, die sonder waen
Op tkerhof was geleit vore nu,
Heeft men verwaten, seggic u,
Ende oec sine beene mede
Int slijc gewoerpen te meneger stede,
65 Ende andere, daer ment conde verstaen,
Ontgroefmen, ende es aldus gedaen.

***In den sevenden boec, LXXVI^{ste} capitel, in de vierde pertie van den
Spiegele Hystoriale. - Van den vierden paus Innocente, ende somege
ander dinge.***

Int jaer ons Heren dusentech
CC ende XLIII,

- Doent II jaer hadde geweest
 Sonder paus, alsomen leest,
 5 So wert gecoren van cardinalen,
 Met concente, met gemeenre talen,
 Mijn her Sinnebaut, die na das
 Innocencius de vierde geheeten was.
 Na sinen core dede hi te hant
 10 Die cardinale, die in menech lant
 Waren ende niet en dorsten comen
 Dor Vrederike, also ghi hebt vernomen,
 Die dede hi alle comen te Romen.
 Die kerken dedi hi oec begomen,
 15 Die van Gregorius tiden waren achter
 Ende om Vrederike waren inden lachter;
 Die brachte hi te haren state weder.
 Dit dede hi besoecken op ende neder.
 Dese paus wrachte groet wonder
 20 Ende dede Vrederike sere tonder,
 Want hi kinde al sine dingen,
 Daeromme mochte hine te bat bedwingen.
 Int selve jaer wert geboren
 Lodewijc van Vrankerike vercoren,
 25 Lodewijcs des conincs ierste sone,
 Ende in dander jaer na tgone
 Wert Philips geboren mede,
 Sijn ander sone wel gereede.
 Int selve jaer die paus met
 30 Heeft meester Odone geset
 Kardinael te sine, ende dese was
 Van Roedolfs casteele, also ict las,
 Ende cancelier van Parijs mede.
 Ende brueder Hugon van Thendede,
 35 Die prior was van den predicaren,
 Dien maecte hi saen daer naren
 Provinciael in Vrankerike.
 Daer na quam die paus sekerlike
 In Vrankerike te Lyons gereet,
 40 In sente Andries misse, godweet.
 Daer na op sente Lucien dach
 Die coninc Lodewijc te Pontisaren lach
 Op sijn bedde in onmacht groot,
 So dat hi sceen al doot,
 45 Ende sine siele wert beroert
 Ende uten lichame gevoert:
 Gheen lijf en scheen hi hebben daer.
 Ende over ene wile daer naer
 Van der onmacht hi bequam,
 50 Ende te hants hi tcruce nam,
 Ende over see te vaerne mede.
 Int selve jaer daer ter stede
 So sterf meester Gautier saen,
 Ende sijn brueder wert bisscop gedaen
 55 In sine stede te Senonensis,
 Ende Odo, de bisscop van sente Denijs,
 Wert erdsbisscop oec na das
 Te Rethomagensen, also ict las.

Ende nu op desen tijt oec mede
60 So hadde geregneert gerede
Vrederijc XXXIIII jaer.
Die sevende boec endt hier vorwaer,
Die mi te suere worden es,
Ende den achtenden, sijts gewes,
65 Die de leste es van alden boeken,
Dien willic nu ondersoeken.
God onse Here moet mi gehingen,
Dat icken moete volbringen,
So dat orborlec si den lecken
70 Ende den clercken oec int spreken.

[Fragment 11]

*Eerste blad***(C. XXXVII).**

- Dat in rade doe uinc, dat die gone
 Die deken in liet comen na tgone,
 Ende met pinen georlovede das,
 20 Dat hem daer geleent was
 Een outhaer, dat daer besiden stoet,
 Daer men onser Vrouwen fierter up moet
 Setten, sal soe daer binnen staen.
 Entie coopmans quamen gegaen
 25 Some, die oec hadden gewesen
 Te Wincestre ende gehort van desen
 Fiertre miracelen harde scone.
 Deser vele quamen na tgone
 Ende offerden onser Vrouwen teren.
 30 Dus volgheden hem vele andre heren.
 Ende als die deken dit heift vernomen,
 Es hi te gonen lieden comen,
 Die metten fiertre waren comen daer,
 Ende deedse uter kerken daer naer,
 35 Daer si hare paerde ende haer gewaden
 Jammerlike moesten begaden,
 Want het reynde ende was quaet weder.
 Dus voeren si vort ende weder,
 Dat si niewer conden gewinnen
 40 Herberghe, so vul was die stat binnen
 Van coopmans die daer vergadert waren.
 Dus quamen si tere vrouwe gevaren,
 Die haers ontfaeremde, ende seide zaen
 Tote haren man: 'Laet ons ontfaen
 45 Dese liede in onse woninghe,
 Die wi gemaect hebben niewinghe',
 Ende thant verhuerd was
 Coopmans. Nochtan na das
 Ontfinc soe daer in die Moeder ons Heren
 50 Ende hare clerke met groter eren,
 In manieren, dat sie daer na
 Des ander daghes, alsic versta,
 Ene ander herberghe soudent souken zaen.
 Aldus sijn si daer ontfaen,
 55 Die van reynde ende van coude grot
 Bina waren uptie doot.
 Dat goede wijf hare cleder wiesch
 Van der meudre, ende na dies
 Dede soese droghen ende wel begaden;
 60 Daer na dede soe met staden
 Behanghen den fiertre met cleder scone
 Van onser Vrouwen; daer na die gone
 Opende den heren haer herberghe al,
 Ende hiet mede ende beval
 65 Hem te dienne ende ere te doene.
 Nu was daer een, na slands gewone,

Van den coopmans, die hadde daer bi
Drie clocken gehanghen, omme dat hi
Die daer vercopen wille also,
70 In enen solrebalke ho,
In een groot huus, daer hi ter stede
Dese luden ginc wel gereide;
Ende alse sine gesellen vernamen
Die clocken luden, quamen si tsamen

- 75 Alle gelopen daer waert;
 Ende als die gone geware waerd,
 Dat sine gesellen versamet waren,
 Ginc hi hem daer openbaren,
 Hoe den fiertre ende hare clerke
- 80 Die deken stac uut sire kerke,
 Ende oec geboot om dese dinghe,
 Dat niemen van hem ter kerke ginghe,
 Maer ginghen ten huse, daer onse Vrouwe
 In ware, ende daer elc bescauwe
- 85 Ende hore daer den dienst van hare.
 Int ende worden si alle daer nare
 Eendrachtich up ene peyne zaen,
 Ware yemen ter kerke ghesien gaen,
 Dat hi V d. sculdich ware
- 90 Den gesellen te gevene dare.
 Dit was tsaterdaghes vor doctave
 Van Pentecoste, daer ic scrive ave.

(C. XXXVIII).

- Die weerd, daer onse Vrouwe was,
 Hadde een huus niet verre van das,
 Daer hi ossen ende beesten voedde,
 Die een arm dorpmann hoedde,
- 5 Die hadde een clene dochterkijn,
 Dat oec van der geboorten sijn
 Hadde enen voet, als men ons leert,
 Die voren dat achter was gekeert,
 Also dattie teen, die voren staen,
- 10 An die versen waren gegaen.
 Dese dranc waters genoech,
 Daer men die reliquien in dwoech,
 Ende bespersde den voet daer na,
 Ende waecte, alsic versta,
- 15 Ene nacht der fiertren bi.
 Smorghens was genesen si.
 Des ander daghes quam een drake
 Uter zee, die met onghemake
 Dede leven menighen ter stat;
- 20 Want vlamme ende vier voer ute dat.
 Dese vlooch ter kerken waert
 Ende verberende die ter vaert.
 Dat was terste dat hi dede.
 Daer na verbernedi ander huse mede
- 25 Metter vlamme, die hem ginc uut
 Tsire neuse; groot geluut
 Ward ghinder. Dit was omtrent
 Wel enen halven pas na tghent,
 Van daer onse Vrouwe was ontfaen.
- 30 Daer na senden die liede zaen
 Tote onser Vrouwen boden, godweet,
 Dat si brochten wel gereet

Haer fierter om staen te staden
Der bernender port. Zaen beraden
35 Worden die van Lodine daer,
Ende met vroeden lieden vorwaer
Senden si up paerde met haesten grot
Dat helichdom, daer die noot
Groot was van genen drake,
40 Daer so groot af was die sake
Dat onghelovelic te segne es,
So grot so lanc, so ongetes,
Met V hoveden onghehier,
Daer ute vlooch vlamme ende vier
45 Sulferachtich ten nesegeten,
Ende vlooch van straten te straten,
Ende verberuede die huse alle.
Die kerke was worden so te walle,
Dat daer ne bleef stoc no steen
50 Van al den mure over een,
Hen ward verbernt tasschen dare,
Stene, houte entie outhare,
So dat niemen mochte sijn vroet,

- Dat daer noyt kerke stoet.
- 55 Die deken sach die kerke borren
 Ende sijn huus oec sijn in porren
 Ende metten viere ontsteken daer.
 Sine cleder ende sine allame vorwaer
 Ende alle sine sconede mede
- 60 Dedi binden daer ter stede,
 Ende deed draghen te scepe waert
 In die zee met snelre vaert,
 Daer soe naest was geleghen.
 Doe dit te scepe was ghedreghen,
- 65 Entie scipman dit hadde ontfaen,
 So quam die drake also zaen
 Daer waert gevloghen, als of hi *wrake*
 Up tscip doen wilde omme die sake;
 Ende omme des dekens goet dat ontfaen
- 70 Hadde, verbernet also zaen
 Met alden goede tote in den gront.
 Dit wonder en wart noyt cont,
 Dat een scip int water mochte soe
 Verbernen *alset* dede doe.
- 75 Des werds huus ende oec mede
 Al sijn goet ende al sine clenede,
 Ende oec dat huus, daer in was
 Sine beesten, als ict las,
 Die *bleven* behoet van desen viere
- 80 Ende *van* den drake onghehiere,
 Entie coopmans sijn oec ontladen
 Die onser Vrouwen ere daden,
 So dat si lettelt ofte niet
 Van haren goede hadden verdriet
- 85 Ofte scade, die te telne was.
 Entie deken, die ghinder na das
 Comen was in zwaer verdriet,
 Om datti uter kerken stiet
 Onser Vrouwen fiertre ende hare gewade,
- 90 Bepeinsdem doe, al waest te spade,
 Ende wilde sine penitencie ontfaen,
 Ende quam wullin ende baervoet gegaen,
 Ende viel ter erden vor hare mede,
 Ende begonde lien daer ter stede
- 95 Vor den fiertre, dat ware Gods recht.
 Dus kendi hem mesdadich echt,
 Ende bat om absolveren daer zaen
 Van datti daer an hadde mesdaen.

(C. XXXIX).

- Tote Excesteren in ere stede
 Ontfincse in groter waerdichede,
 Den fiertre van Lodine, secgic u,
 Die *choerbiscop* Robrecht, die *vor* nu
- 5 Lanc te Lodine woende binnen.

- Dese *horde*, als wi bekinnen,
Daer van meester Anselme menige lesse.
Het worden oec *daer* X ende sesse
Zieke genesen ende *al* gesont.
- 10 Daer was oec in der *selver* stont
War . . inghe te . . . sene daer
Enen biscop weit weit vor waer,
Die wesen soude te Salebiere.
Hieromme *ne* wilde die goedertiere,
- 15 Die Moeder Gods, daer niemen genesen,
Die in dat bisdom soude wesen.
Daer na quamen si van Salebiere
Tote enen *cloestre* van nonnen *sciere*,
Die men Wiltona hiet bi namen,
- 20 Ende al daer die boden vernamen

Waer een graf was gewiset daer na,
 Daer in lach die priester Beda,
 Die men in omelien seghet.
 Bi sinen grave was geleghet

Tweede blad

(Einde van C. XLVI).

Daer tusschen so geviel twaren,
 Dattie paefs verwerf algader,
 Entie ward ye so lanc so quader,
 Entie ward daer in den ban
 Ghedaen ende al sine man.

(C. XLVII).

- Int jaer ons Heren min no mee
 Dan XI^C XVIII ende twee
 Begonste die ordine van Premonstreit.
 Van Norberte na die wareit
 5 So was soe erstwaerven gemaect.
 Dese was in dogheden wel geraect,
 Ende ute Lottrike geboren
 Ende van goeden lieden te voren,
 Ende metten groten heren al daer
 10 Hi was bekent verre ende naer.
 Daer na hi die werelt liet,
 Ente priesterscepe hem tiet,
 Ende dede an den roc gereet,
 Die men in Latijn ermode heet,
 15 Ende oec dat woord der predicaden
 Nam hi an met desen gewaden,
 Die met innegher herten groot
 Hem boot ten cruce albloot,
 Want naect volgedi den naecten Gode.
 20 Doe hi aldus in die aermoede
 Die regle hadde van Gode ontfaen,
 Quam hi up ene tijt gegaen
 In dien winter, doet reynde sere,
 Al baervoet dor die Gods ere;
 25 Doe bestandi jeghen die wolken.
 In dien weghe bekeerdi selken
 Vander doolnessen twaren, daer si in waren.
 Daer na es Gelacius gevaren
 In Gallen, alsic seide te voren,
 30 Tere consilie, als ghi moghet horen.

Dus was dese Norbert gegaen
Al baervoet, sonder waen,
Ende quam vor den paefs int hof,
Ende impetreerde daer orlof,
35 Dat hi mochte dat word ons Heren
Achter lande gaen ende leren,
Ende dies gelije impetreerdi dus
Van den paefs Kalixtus.
Daer na quam hi te Lodine binnen,
40 Daer was hi ontfaen met minnen
Van Bertholomeuse, die doe was
Biscop daer, ende na das
So settene die biscop daer naer
In sente Martins kerke daer,
45 Omme metten canoniken daer te sine;
Maer sine consten sine pine
Niet gedoghen no anesien.
Dus quam vor den biscop na dien

- Die deken entie capitele mede,
 50 Ende seiden ten biscop daer ter stede
 Dat leven, dat hi daer brochte vort.
 Dus ginc hi om dit uter port.
 Maer die biscop beval heme,
 Dat hi daer yeweren neme
 55 Ene stede an sijn behoren.
 Doe quam desen man voren
 Bi vorsiene der Godlicheit,
 Datti quam tote Premonstreit,
 Daer hi een sonderlanc leven nam an.
 60 Daer na in de vastine dan,
 Om te vergaderne gesellen daer,
 Ginc hie allene uut vorwaer,
 Ende quam vor Paschen tsire cellen
 Weder met XIII gesellen,
 65 Ende mettesen te Premonstreit
 Began hi dat leven der wareit,
 Ende nam an die regle entie pine,
 Die men hout van Augustine.
 Dus begonste die cloester daer,
 70 Die hi vort brochte al over waer.
 In desen tiden, alsic gome,
 Voer Kalixtus die paefs te Rome,
 Ende ward van den senaturen ontfaen
 Ende van alder stat, sonder waen;
 75 Want al die gone van der stat
 Hebben in den stoel gesat.
 Burdinus, die paefs van daer voren,
 Dien die keyser gaf die coren,
 Te Surs in de stat binnen,
 80 Dese, alse waenden gaen met minnen
 Die pelegime te Rome [ter] bedevaert,
 Berovedise al ongespaert,
 Bede int gaen ende int keren.
 Daer na warti met groter onneren
 85 Gevaen, gelijc enen onwettighen man,
 Ende enen man bescoren vort an.

(C. XLVIII).

- Tote Premonstreit geviel aldus
 Enen monic, hiet Altius.
 In de kerke also hi sat,
 Ende sere peinsende ward na dat
 5 Met innegher herten wel gereit
 Omme die helighe Drievoudicheit,
 Te mattinen hem die duvel openbaerde
 Den monic, als in diere waerde
 Der Triniteit, met III hoveden.
 10 Die monic, die in desen gelovede,
 Om dat hire om peinsde daer ter stede,
 So waende hi dat in der jeghenwordichede,

Dattie hoofde God daer brachte,
Om datti om die Triniteit dachte.
15 Maer daer naer wartijs geware
Ende dede den duvel vlien van dare.
Norbert doe hi ginc int lant
Prediken, quam hi daer hi eens vant
Ene joncvrouwe, die was beseten.
20 Die belas hi, als wijt weiten,
Entie duvel begonste daer na
Te scerne *Cantorum Cantica*
Van worde te worde, ende in Walsch.
Daer na warti oec gemalsch,
25 Ende riep dit sere in Duutsche met,
Als in die Cantike es geset.
Maer Norbert daer na, Gods knecht,

- Heiftene met gebeden verjaecht echt.
 Daer na so ginc Norbert van daer
- 30 Te Cuelne waerd, ende sochte vor waer
 Reliquien in die stede binnen.
 Die sine heifti met zoeten sinnen
 Vermaent, dat si vasten wouden,
 Eers die reliquien souken souden;
- 35 Ende I vertoghedem, godweet,
 Van den XI^M mageden greeet,
 Ende hare name ende hare stat,
 Ende waer soe geleghen ware na dat.
 Sander daghes heiftise verheven
- 40 Met andren reliquien, die daer beneven
 Laghen, ende heifse te Premonstreit
 Verheven, alst hier na ward geseit.
 Des ander daghes rusti niet,
 Van dat sente Gereon es gesciet,
- 45 Daer waecti snachts ende beede sere.
 Smorghins vro so quam die here
 In de kerke; onder sinen voet,
 Recht in midden, daer hi stoet,
 Daer gheen graf es gesien,
- 50 So vant hi recht na dien,
 Alsmet onverre hadde na tgone
 Gegraven, den helighen Gereone.
 Sonder herssinbeckin met waerden
 So lachi daer in der erden;
- 55 Also alst ons es besceden,
 So was hem thooft som afgesneden.
 Dus namen sie den lichame met eren,
 Die clerke entie andre heren,
 Ende hebbene daer verheven.
- 60 Daer was Norberte een deel gegeven,
 Daer hi mede ten cloestre waerd ginc,
 Wel hem tiensr' in waere dinc,
 Onder clerke ende leke mede.
 Die leerdi alle na dier sede
- 65 Van sente Augustine dat leven,
 Alst hem van Rome was utegegeven,
 Ende castiede ende wijsde met,
 Hoe si sullen al ombesmet
 Die ordine houden na die gewone.
- 70 Willem, coning Heinrix zone,
 In desen tiden verdrongen es
 In ene havene, hiet Barbes.
 Dese Heinric was in Inghelant
 Coning, daer menich seriant
- 75 Metten zone also verdranc.
 In desen tiden so ontsprane
 Die ordine van den Templaren.
 Als men screef ons Heren jaren
 XI^C XX ende drie,
- 80 Staerf sente Gerout, seit men mie,
 In helicheden, sijt seker das,
 Die biscop te Biterensen was.

(C. XLIX).

Doe men screef ons Heren jaer
XI^c ende XXIII daer naer,
Staerf dander paefs Kalixtus,
Daer men oec of seit aldus,
5 Datti des edels rudders ons Heren
Sente Jacobs miracelen hem teren
Vergaderde in sticken ende daer na
Maecte enen bouc, alsic versta.
'Ic Calixtus, als ic ginc

- 10 Ter scolē ende was een jongelinc,
So kēdic ende wiste gerede,
Dat sēte Jacob in menigher stede
Scone miraculē hadde gedaen.
Daeromme begonste mi lusten zaen,
- 15 So dat ic XIII jaer
Ginc in barberien daer naer;
Omme te vergaderne wat hi daer dede,
Ginc ic daer van steden te stede,
Daric iet van hem vernam.
- 20 Also als icker ane quam,
Dat screvic, waes mee, waes min,
Ende setter ane minen sin,
Om te vergaderne in enen bouc’